

Боже Слово і
Катехизація

Літургія і
молитва

Служіння
ближньому

Провід –
управління
дарами

Сопричастя,
єдність

Місійний дух

Жива парадія

– місце зустрічі з живим Христом

Допоміжні матеріали

Українська Греко-Католицька Церква

Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом

Допоміжні матеріали

Львів
2013

Підготовку здійснювала Робоча група з реалізації Стратегії розвитку УГКЦ на період до 2020 року.

Матеріали зібрали: о. Тарас Барщевський, о. Михайло Гарват, о. Володимир Ждан, о. Андрій Стадницький, о. Віталій Токар.

Автор біблійно-богословських роздумів і тез для проповідей о. Андрій Онуферко.

Автори проповідей: Владика Венедикт Алексійчук, о. Тарас Барщевський, о. Володимир Груца, ЧНІ, о. Юрій Коласа, о. Андрій Нагірняк, о. Євген Попович.

Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом. Допоміжні матеріали. — Львів, 2013. — 108 с.

Матеріали цього видання мають на меті допомогти, насамперед, душпастирям представити вірним парафіяльної спільноти ключові аспекти «Живої парафії». Кожен розділ розкриває одну з шести складових живої парафії, опираючись на Святе Письмо, спадщину Отців Церкви, Катехизм УГКЦ та Кодекс Канонів Східних Церков. Також подаються біблійно-богословські роздуми, тези для проповідей та зразки проповідей на відповідну тему (для священиків та їхніх помічників). Сподіваємося, це видання допоможе вірним, а особливо душпастирям ще глибше перейнятися справою оживлення парафіяльного життя у нашій Церкві.

Дорогі у Христі!

Церква існує для того, щоб спрямовувати людей до Бога і довести їх до щасливої вічності.¹ Завдання душпастирів, катехитів, провідників спільнот — постійно шукати нові шляхи практичного здійснення цієї мети Христової Церкви.

У цьому дусі, Синод Єпископів УГКЦ, який відбувався у Бразилії у 2011 році, затвердив програму розвитку УГКЦ на період до 2020 року під назвою «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом» як спільний шлях для всієї нашої Церкви.

Блаженніший Святослав, презентуючи програму розвитку УГКЦ, наголосив: «Розвиток парафіяльної громади повинен бути нашим пріоритетом. Плекаючи та оживляючи парафію, ми тим самим плаємо та оживляємо цілу Церкву».

Завдання групи впровадження програми розвитку УГКЦ до 2020 року Божого — допомогти священикам, катехитам, провідникам спільнот, молодіжним лідерам та всім вірним якнайкраще усвідомити це велике покликання всієї нашої церковної спільноти та кожного зокрема у процесі оживлення парафіяльних спільнот.

Провід нашої церкви визначив, що кожна парафія має бути місцем:

- 1) пізнання правд віри і їх втілення в щоденне життя кожного віруючого. (**Боже Слово і катехизація (керигма)**);
- 2) участі вірних в літургійному, таїнственному та молитовному житті парафії. (**Літургія і молитва**);
- 3) приділення особливої уваги потребуючим, як у самій парафії, так і поза нею. (**Служіння ближньому (дияконія)**);
- 4) служіння єпископа і душпастирів у співпраці з мирянами на спільну користь — управління дарами (часу, таланту і скарбу). (**Провід — управління дарами**);
- 5) плекання духовної єдності Христової Церкви та сприяння єдності всіх християн (єкуменізм). (**Сопричастя — єдність (кінонія)**);
- 6) свідчення про своє життя в Христі, запрошуючи інших до участі у ньому. (**Місійний дух**).

Матеріали цього видання мають на меті представити вірним парафіяльної спільноти ключові аспекти «Живої парафії». Кожен розділ розкриває одну з шести складових живої парафії, опираючись на Святе Письмо, спадщину Отців Церкви, Катехизм УГКЦ та Кодекс Канонів Східних Церков. Також подаються біблійно-богословські роздуми (на основі Інструментум лаборіс для духовенства), тези для проповідей та зразки проповідей на відповідну тему (для священиків та їхніх помічників). Сподіваємося, це видання допоможе нашим вірним, а особливо душпастирям ще глибше перейнятися справою оживлення парафіяльного життя у нашій Церкві.

Робоча група з реалізації Стратегії розвитку УГКЦ на період до 2020 року

¹ Блаженніший Любомир Гузар, *Проповідь з нагоди відкриття Синоду єпископів УГКЦ*, 2001 р. Б.

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава до духовенства, монашества і усіх вірних Української Греко-Католицької Церкви «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом»

Дорогі у Христі!

Вступ

Господь наш Ісус Христос перед вознесінням на небо звернувся до своїх учнів із закликом: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, христячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 18—20). Цей заклик Христа звіщати Добру Новину стосується не лише перших Христових учнів — апостолів, він зобов'язує Церкву в усі часи, аж до кінця віків. Українська Греко-Католицька Церква, здійснюючи це доручення Божественного Спасителя, п'ять років тому вустами єпископів Священного Синоду окреслила мету свого служіння як «Святість об'єднаного Божого людю». Святість — це Божий дар, покликання кожного християнина. «Це ж саме воля Божа: освячення ваше», — нагадує св. Павло в Посланні до солунян (1 Сол. 4, 2—3).

Місцем, де найчастіше зароджується, зростає і дозріває святість християнина, є парафія. Тому Синод Єпископів УГКЦ 2011 року, бажаючи духовного відновлення всієї нашої Церкви, звернув особливу увагу на парафію — основну частку Божого людю, яка під проводом єпископа як свого отця і вчителя віри, змагає до святості. Програма, що її затвердив Священний Синод, називається «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом». Завданням цієї душпастирської програми є допомогти всім вірним нашої Церкви навчитися «жити на вподобу Богові» (1 Сол. 4, 1), щоб таким чином зростати у святості і в єдності в Ісусі Христі.

Над основними складовими елементами живої парафії хотів би я застановитися в цьому Пастирському посланні.

РОЗДІЛ 1

БОЖЕ СЛОВО І КАТЕХИЗАЦІЯ (КЕРИГМА)

Пізнання правд віри і їх втілення в щоденне життя

Із пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Божє Слово

«Слово Христове нехай у вас перебуває щедро: навчайтесь у всякій мудрості й напоумляйте одні одних», — настановляє нас св. Павло в Посланні до колосян (Кол. 3, 16). Через Божє Слово ми пізнаємо Христа, зустрічаємося з Ним і входимо у живі відносини з Ним. «Незнання Святого Письма — це незнання Христа», — казав св. Єронім. Ми хочемо в наших парафіях наслідувати перших християн, щоб Слово Божє стало основою нашого церковного, парафіяльного, родинного, суспільного і особистого буття. Наполегливо заохочую душпастирів до належної підготовки проповіді на основі проголошеного Божого Слова, так щоб це Слово ставало «живим і діяльним» в житті ваших парафіян, здатним кормити їх, давати їм відповіді на актуальні проблеми сьогодення та надихати їх на служіння.

Божє Слово має принести видимі плоди у нашому щоденному житті, бо лише ті, хто це Слово зберігає, тобто виконує, назвуться блаженними у Господа (пор. Лк. 11, 28). У наших парафіях не повинно бути жодної родини, яка б не мала Біблії. Всіх вірних закликаю до щоденного читання Святого Письма, найкраще — через участь у біблійних гуртках парафії та через молитовне читання вдома. Ще одною незамінною книжкою для нашого духовного зростання має стати нещодавно проголошений Катехизм УГКЦ «Христос — наша Пасха» як підручник віри для всіх вірних нашої Церкви — дітей, молоді й дорослих. Митрополит Андрей (Шептицький) називав Катехизм фундаментом християнського життя.

При цій нагоді прагну підкреслити, що кожен віруючий має обов'язок щоразу глибше пізнавати правди святої віри протягом усього свого життя, а духовенство не має права уникати обов'язку навчати віри своїх вірних не лише проповіддю, але й катехитичним служінням. Коли йдеться про катехизацію, то в нашому розумінні — це постійний процес входження в таїнство Церкви, який стосується не лише дітей, які готуються до прийняття Святих Таїнств. Постійна і безперервна у віковому сенсі катехизація дітей, молоді, дорослих і старших — необхідна умова живої парафії. Наостанок підкреслю, що так

само як і Святе Письмо, Катехизм нашої Церкви має бути настільною книгою кожного члена наших спільнот, оскільки він є дуже цінною допомогою для правильного розуміння і читання Божого Слова.

Біблійні основи

Втор. 6, 4—9

Слухай, Ізраїлю, Господь Бог наш, Господь єдиний. Любитимеш Господа, Бога твого, всім серцем твоїм і всією душею твоєю, і всією силою твоєю. Оці слова, що їх я заповідаю тобі сьогодні, мусять бути в твоєму серці. Ти накажеш про них твоїм синам і говоритимеш про них, сидівши в хаті й ідучи в дорогу та лягаючи й устаючи; і прив'яжеш їх на знак собі на руку та й вони будуть налобником у тебе між очима, і напишеш їх на одвірках твого дому й на твоїх воротах.

Втор. 30, 11—16

Бо ж заповідь, яку заповідаю тобі нині, не занадто тяжка для тебе й недовсяжна тобі. Не на небесах вона, щоб казати: Хто зніметься для нас на небо й дістане її нам, щоб ми її почули та виконували? Та й не за морем вона, щоб казати: Хто для нас поплине ген за море, і дістане її нам, щоб ми її почули та виконували? Ні! Це слово дуже близько до тебе, воно в тебе на устах і у твоєму серці, щоб його виконувати. Гляди, сьогодні я появив перед тобою життя й добро, смерть і лихо! Як слухатимеш заповіді Господа, Бога твого, що її заповідаю тобі нині, — любитимеш Господа, Бога твого, ходитимеш його дорогами та додержуватимешся його заповідей, установ і рішень, — то житимеш і розмножишся, і Господь, Бог твій, поблагословить тебе на землі, що йдеш її зайняти.

Іс. 40, 8

Висхне трава, зів'яне квітка; а слово Бога нашого стоятиме повіки.

Іс. 55, 6—11

Шукайте Господа, покіль його можна знайти! Взивайте до нього, покіль він близько! Нехай безбожник покине свою путь, а беззаконник — свої думки! Нехай навернеться до Господа, і він його пожалує, до Бога нашого, бо він на прощення пребагатий. Думки бо мої — не ваші думки, і дороги ваші — не мої дороги, — слово Господнє. Бо так, як небо вище від землі, так мої дороги вищі від доріг ваших і думки мої вищі від думок ваших. Як дощ і сніг сходять з неба і не повертається туди, але напуває землю, щоб вона родила й ростила та давала насіння тому, хто її обсіває, і хліб тому, хто їсть, отак і моє слово, що виходить у мене з уст, не повертається до мене порожнім, але чинить те, що я хочу, довершує те, за чим я його вислав.

Лк. 8, 21

«Мати моя і брати мої — це ті, що слухають слово Боже й його виконують».

Йо. 8, 31—32

І казав Ісус до тих юдеїв, які увірували в нього: «Коли ви перебуватимете в моїм слові, ви дійсно будете учнями моїми і спізнаєте правду, і правда визволить вас».

Еф. 6, 10—17

Нарешті кріпиться в Господі та в могутності його сили. Одягніться в повну зброю Божу, щоб ви могли дати відсіч хитрощам диявольським. Нам бо треба боротися не проти тіла й крові, а проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви, проти духів злоби в піднебесних просторах. Ось чому ви мусите надягнути повну зброю Божу, щоб за лихої години ви могли дати опір і, перемагаючи все, міцно встоятися. Стійте, отже, підперезавши правдою бедра ваші, вдягнувшись у броню справедливості і взувши ноги в готовість, щоб проповідувати Євангелію миру. А над усе візьміть щит віри, яким здолаєте згасити всі розпечені стріли лукавого. Візьміть також шолом спасіння і меч духовний, тобто слово Боже.

Кол. 3, 16

Слово Христове нехай у вас перебуває щедро: навчайтесь у всякій мудрості й напоумляйте одні одних, співаючи Богові з подякою від свого серця псалми, гимни та духовні пісні.

Кол. 1, 3—6. 9—14

Ми дякуємо Богові й Отцеві Господа нашого Ісуса Христа, завжди молячися за вас, відколи ми почули про вашу віру в Христа Ісуса та про любов, що маєте до всіх святих задля надії, що вам збережена на небі, що про неї оповіщення ви нещодавно чули у проповіді Євангелії правди, яка до вас прибула, і як у всьому світі дає плоди і зростає, так і у вас, від того дня, коли ви почули і спізнали благодать Божу в правді [...] Тому й ми від того дня, коли почули, не перестаємо за вас молитися та просити, щоб ви дійшли до повного спізнання Божої волі в усякій мудрості та духовнім розумінні, щоб жити вам життям, достойним Господа, і подобатися йому в усьому, приносячи плід у всякому доброму ділі і зростаючи у спізнанні Бога, покріплені всякою силою завдяки його славній потузі, щоб досягнути всяку витривалість і довготерпеливість із радістю. Дякуйте Отцеві, який зробив нас гідними мати участь у долі святих у світлі. Він вирвав нас із влади тьми й переніс у царство свого улюбленого Сина, в якому ми маємо відкуплення, прощення гріхів.

2 Тим. 3, 14—17

Ти ж тримайся того, чого навчився і в чому переконався. Відаєш бо, від кого ти навчився, і вже змалку знаєш Святе Письмо, яке вірою у Христа Ісуса може тобі дати мудрість на спасіння. Все Писання — надхненне Богом і корисне, щоб навчати, докоряти, направляти, виховувати у справедливості, щоб Божий чоловік був досконалий, до всякого доброго діла готовий.

2 Тим. 4, 1—5

Я закликаю тебе перед Богом і Христом Ісусом, який має судити живих і мертвих, на його появу та його Царство: Провідай слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, погрожуй, напоумляй із усією терпеливістю та наукою. Бо буде час, коли люди не знесуть здорової науки, але за своїми пожаданнями зберуть навколо себе вчителів, щоб уприємнювати собі слух, і від правди відвернуть вухо, а повернуться до байок. Ти ж будь тверезим у всьому, знось напад, виконуй працю євангелиста, виконуй твою службу.

1 Пт. 1, 22—25

Очистивши послухом правди душі ваші для братньої нелицемірної любови, любіть гаряче один одного щирим серцем, відроджені наново не з тлінного насіння, а з нетлінного: словом Божим живим і вічним. Бо кожне тіло, як трава, і вся його слава, немов цвіт трави: трава всохла, і цвіт опав, — а слово Господнє повік перебуває. Оце ж воно і є, оте слово, що було вам благовістоване.

1 Йо. 2, 12—14

Пишу вам, дітоньки, бо ваші гріхи відпущені вам із-за його імени. Пишу вам, батьки, бо ви спізнали того, хто споконвіку. Пишу вам, юнаки, бо ви перемогли лукавого. Писав вам, дітоньки, бо ви Отця спізнали. Писав вам, батьки, бо ви спізнали того, хто споконвіку. Писав вам, юнаки, бо ви сильні, і слово Боже у вас перебуває, і ви перемогли лукавого.

Висловлювання Святих Отців

- Як тільки хто торкається Євангелія, то... при одному лише погляді на нього відмовляється від усього житейського. Якщо ж до цього приєднується ще й уважне читання, то душа, наче вступаючи в таїнственне святилище, очищається і робиться кращою, оскільки з нею через ці Писання розмовляє сам Бог. Навіть якщо ти не розумієш того, що міститься в них, від самого лише читання вже буває велике освячення. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Коли читатимеш, дивися, щоб тебе не відволік ворог, кажучи: перш за все зроби ось цю справу, а тоді безтурботно читатимеш. Коли він це підказує, то намагається тебе переконати, щоб цим заняттям утримати тебе від читання і придбання користі. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Святе Письмо приводить нас до Бога і відкриває дорогу Богопізнання. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- З усіх недугів, що обтяжують людську природу, немає жодної — ні душевної, ні тілесної, — яка не могла б отримати зцілення з Писання. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Кидаючи духовне насіння, ми інколи не отримуємо плодів через безтурботність слухачів, все ж у майбутньому нам приготована нагорода, тому що ми пускаємо в обіг ввірене нам срібло і виконуємо повеління Господа, а слухачі дадуть звіт Тому, хто зажадає від них з лишком дане їм. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Не так багато людей приходять до Христа, коли їм говорять про Бога щось високе й піднесене, а радше тоді, коли говорять про Його чоловіколюб'я і про те, що стосується спасіння тих, котрі слухають. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Більша частина з підвладних священикові обмежені життєвими турботами, що й робить їх менш здатними до духовних справ. Тому вчитель повинен сіяти щодня, щоб слово навчання, принаймні, безперервністю своєю могло закріпитися в слухачах. *(Св. Йоан Золотоустий)*

- Будемо не тільки читати Святе Письмо, а й вивчати його і зростати в ньому. Знай, що нічого не написано надармо. Велике зло — не читати Святого Письма. (*Св. Василій Великий*)
- Не треба думати, що успіх проповіді залежить від наших власних роздумвань, але всю надію треба покласти на Бога. (*Св. Василій Великий*)
- Будь-яке слово, що не супроводжується ділами, суєтне і не приносить користі. (*Св. Григорій Ниський*)
- Даремно навчає той, у кого самого справи не відповідають навчанню. (*Св. Ісая Відлюдник*)
- Коли починаєш читати Божественне Писання, старайся читати так, наче зобов'язаний переказувати те, що почув. (*Св. Єфрем Сирійський*)
- Коли читаєш Святе Письмо, читай з ретельністю і старанністю, з великою увагою зупиняйся на кожному вірші і намагайся не лише листки перегортати, але, якщо необхідно, не полінуйся й двічі, і тричі, і кілька разів перечитати вірш, щоб зрозуміти силу його. (*Св. Єфрем Сирійський*)
- До читання Божественного Писання не приступай без молитви і прохання про Божу допомогу. Молитву вважай ключем до дійсного розуміння сказаного в Божественних Писаннях. (*Св. Ісаак Сирійський*)
- Незнання Святого Письма — незнання Ісуса Христа. (*Св. Єронім*)

3 Катехизму УГКЦ

37. Церква вірує і навчає, що «Святе Передання і Святе Письмо тісно між собою пов'язані та взаємодіють. Обидва, випливаючи з того ж Божого джерела [...], прямують до однієї й тієї ж мети. Бо Святе Письмо є Словом Божим, під натхненням Божого Духа записаним на письмі, а Святе Передання — Слово Боже, Христом Господом і Святим Духом доручене апостолам, передане в усій повноті їх наступникам, щоб, просвічені Духом істини, вони це Слово своїм проповідуванням вірно зберігали, викладали та поширювали»². За Святим Письмом Церква визначає істинність усного передання, а передання, своєю чергою, пояснює і тлумачить Святе Письмо. Усне передання виражене в ученні *Святих Отців*, зокрема на вселенських і помісних *Соборах*. Ось чому Церква навчає приймати з вірою та шанувати як Святе Письмо, так і усне передання.

38. Бог у Своєму Провидінні передбачив передання свого Об'явлення теж і на письмі. Це давало змогу зберігати Об'явлення непорушним і передавати його з покоління в покоління впродовж історії людства. Слово Боже було записане натхненнями Богом людьми в *Біблії* (з грецької — *книги*), яку називаємо «Святе Письмо». «Все Писання — натхненне Богом і корисне» (2 Тм. 3, 16). Святе Письмо є Словом Божим, зверненим до кожної людини, і тому

² Пор. II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* [«Боже Слово»], 9.

воно актуальне в кожний час і в кожному місці. Святе Письмо — це зібрання книг, написаних *під натхненням Святого Духа* святими людьми, які Христова Церква отримала й береже як Слово Боже. Ці книги становлять канон Святого Письма, який Церква визначила у світлі Апостольського Передання. Цей канон охоплює 47 книг Старого Завіту і 27 — Нового.

41. Повнотою Божого Об'явлення є Ісус Христос, Богочоловік, у якому «враз із людською природою живе вся повнота Божества» (Кл. 2, 9). Подібно як у Христі нерозривно поєднані Божа і людська природи, так у Святому Письмі Боже Слово передається нам людською мовою. Божі слова, висловлені людськими словами, уподібнилися до людської мови так, як колись Слово предвічного Отця, прийнявши тіло людського безсилля, стало подібне до людей³. «Слово Боже пронизує все Святе Письмо. Те одне Слово лунає з уст усіх святих священнослужителів; те Слово, яке споконвіку було Богом, не потребує складів, бо Воно не залежить від часу»⁴.

47. Слово Боже сприймається вірою, а віра походить від слухання (див. Рм. 10, 17). Для розуміння Святого Письма треба поєднувати його читання зі *слуханням* Слова Божого під час проповіді та на катехизації. Як розповідається в Діяннях апостолів, вельможа ефіопської цариці читав пророцтво Ісаї про Христа, але не розумів його, аж поки апостол Филип йому не розтлумачив. Завдяки поясненню апостола вельможка увірував в Ісуса Христа й охрестився (див. Ді. 8, 26—39).

50. Зміст Святого Письма найповніше розкривається у світлі Святого Передання, завдяки якому Святе Письмо залишається завжди актуальним і живим. Зрозуміти Святе Письмо означає відкрити в ньому найглибший зміст і значення Об'явлення як історії спасіння, що є можливо лише в Церкві, де воно й народилося. Найкращим провідником у розумінні Святого Письма є молитва Церкви, завдяки якій Святе Письмо дією Святого Духа розкривається для нас як Слово Боже; Христос являється у Слові так само, як і в євхаристійному Хлібі і Вині. Тому й Отці Церкви навчають про дві трапези — трапезу Слова і трапезу Хліба — з яких вірні причащаються на Божественній Літургії⁵.

51. Оскільки Святе Письмо є Божим Словом, вираженням у людських словах, то для його тлумачення не вистачає тільки зусиль людського розуму, а слід його читати і тлумачити в тому ж Дусі, в якому воно було написане⁶. Тому, щоб розкрити смисл священних текстів, слід звертати увагу на зміст і єдність усього Писання, враховуючи живе Передання усієї Церкви і аналогію віри⁷. Святий Атанасій Великий перестерігає, що цитування окремих уривків, вирваних із цілості Святого Письма, і нехтування загальним змістом ведуть на манівці⁸. Свя-

³ Пор. II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* [«Боже Слово»], 13.

⁴ Августин Іпонський, *Пояснення Псалмів*, 103, 4, 1.

⁵ Пор.: II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* [«Боже Слово»], 21.

⁶ Пор.: Венедикт XV, *Енцикліка Spiritus Paraclitis* [«Дух Утішитель»] (15 вересня 1920); Єронім, *Коментар на Послання до галатів*, 5, 19—21.

⁷ Пор.: II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* [«Боже Слово»], 12.

⁸ Атанасій Великий, *Слово перше проти аріан*, 53; див. також: *Слово друге проти аріан*, 18, 73—82;

тий Єронім свідчить, що зміст Євангелія не зводиться лише до слів: «Не на поверхні, але у суті, не в “листках” бесіди, а в “корені” значення. Святе Письмо корисне для слухачів лише тоді, коли його вимовляють із Христом, коли його викладають зі Святими Отцями і коли його проповідують у Святому Дусі»⁹.

52. Критерієм розуміння Слова Божого є читання і тлумачення Святого Письма Церквою: «А насамперед знайте, що ніяке в Письмі пророцтво не припускає особистого тлумачення. Бо ніколи пророцтво не було проголошене з волі людини, лише, ведені Святим Духом, промовляли святі люди від Бога» (2 Пт. 1, 20–21). Христос доручив Церкві автентично тлумачити Святе Письмо в її учительському служінні Божому Слову. «Це учительство Церкви не стоїть понад Словом Божим, але служить йому, навчаючи лише того, що походить з Передання [...] та виймаючи з цієї єдиної спадщини віри те, що подає до вірування, як Богом об’явлене»¹⁰.

53. Святий апостол Павло навчає, що наша віра в Бога та Його Об’явлення народжується як відповідь на почуте Слово (див. Рм. 10, 17). Тому Церква від початків, як читаємо в Діяннях апостолів, звіщала воскреслого Христа (грецькою *керигма*) і навчала віри (грецькою *катехиза*) (див. Ді. 2, 14–41). Керигма — це звіщення пасхальної події смерті та воскресіння Христа, виявлене у свідченні життя християнської спільноти. Керигма поєднується із закликом увірувати в Ісуса Христа. Віра ж веде до навернення, прийняття Хрещення та готовності йти за Христом: «Так вірую і не посоромлюсь, і перед народами вірую цю ісповідую, і за ісповідання своє і душу свою покладу»¹¹.

54. Катехиза — це тлумачення християнського вчення, яке служить приготуванню оглашених до Хрещення, воцерковленню вірних та поглибленню їхньої віри (містагогія). Приклади апостольської катехизи знаходимо зокрема в Першому посланні апостола Павла до Корінтян, де апостол відповідає на питання віруючих та з’ясовує зв’язок між вірою і щоденним життям. Метою катехизи — основного діяння Церкви — є навчати й виховувати у вірі християнина та проводити його до сопричастя з Ісусом Христом та церковною спільнотою. Катехиза має систематичний характер і висвітлює християнське розуміння особистого та суспільного життя віруючих людей у світлі вчення Христа та Церкви.

3 Кодексу канонів Східних Церков

Кан. 607 — Служба слова Божого, тобто проповідування, катехиза і всіляке християнське повчання, серед яких чільне місце повинна займати літургічна гомілія, має щедро живитись Святим Письмом і спиратись на святу традицію; виголошування слова Божого слід належно підтримувати.

Кан. 608 — Єпископи, священики й диякони, залежно від ступеня свого свячення, мають завдання виконувати службу слова Божого згідно з приписом

Перший лист до Серапіона, 21.

⁹ Єронім, Коментар на Послання до галатів, 1, 11.

¹⁰ Пор. II Ватиканський Собор, Догматична конституція про Боже Об’явлення *Dei Verbum* [«Боже Слово»], 10.

¹¹ Іларіон, митрополит Київський, Ісповідання віри.

права; інші вірні, кожний відповідно до своєї здатності, життєвого стану й одержаного завдання, повинні радо брати участь у цій службі.

Арт. І: Проповідування слова Божого

Кан. 609 — Керувати проповідуванням слова Божого на своїй території, згідно з загальним правом, належить до єпархіального Єпископа.

Кан. 610 — § 1. Єпископи мають право проповідувати слово Боже по всьому світу, хіба що єпархіальний Єпископ в окремому випадку виразно з цим не погоджувався б.

§ 2. Священники є наділені повноваженням проповідувати там, куди їх законно посилають або запрошують.

§ 3. Таким же повноваженням проповідування наділені також диякони, хіба що партикулярне право постановляє щось інше.

§ 4. У надзвичайних обставинах, головним чином щоб виповнити нестачу священнослужителів, єпархіальний Єпископ може дати доручення також іншим вірним проповідувати навіть у церкві, зберігаючи *кан. 614, § 4*.

Кан. 611 — З уваги на уряд повноваженням проповідування наділені всі ті, кому доручена опіка над душами; вони можуть також запрошувати для проповідування слова Божого дорученим їхній опіці вірним будь-якого пресвітера або, із збереженням *кан. 610, § 3*, диякона, хіба що ті мають законну перешкоду.

Кан. 612 — § 1. У чернечих інститутах або клирицьких товариствах спільного життя на подібну чернечих керувати проповідуванням належить до вищих Настоятелів.

§ 2. Запрошувати для проповідування власним членам якогось священика або, дотримуючись *кан. 610, § 3*, диякона, якщо вони не мають законної перешкоди, можуть усі Настоятелі, в тому числі місцеві, будь-якого інституту посвяченого життя.

Кан. 614 — § 1. Гомілія, в якій протягом літургійного року на підставі Святого Письма викладаються таїни віри і норми християнського життя, вельми рекомендується як частина самої літургії.

§ 2. На парохів і настоятелів церков покладається обов'язок дбати про те, щоб принаймні в неділі і приписані свята під час Божественної Літургії відбувалася гомілія, якої не слід пропускати, хіба що з поважної причини.

§ 3. Парохіві не дозволяється обов'язок проповідування народів, дорученому його пастирській опіці, виконувати постійно через іншого, хіба що з виправданої причини, схваленої місцевим Ієрархом.

§ 4. Гомілія застерігається священикові або, згідно з приписом партикулярного права, також дияконові.

Кан. 615 — Єпархіальні Єпископи повинні, згідно з даними приписами, старатися, щоб у відповідні часи відбувалася серія священного проповідування для духовного оновлення християнського народу.

Кан. 616 — § 1. Проповідники слова Божого, відкинувши слова людського мудрування і глибокодумних доводів, повинні проповідувати вірним повне таїнство Христа, який є дорогою, істиною і життям; вони мають показувати, що земні справи і людські установи відповідно до задуму Бога Творця можуть

також спрямовуватись для спасіння людей і через те чимало можуть прислужитись побудові Тіла Христового.

§ 2. Таким чином вони повинні ознайомлювати також з наукою Церкви про гідність людської особистості та її основні права, про родинне життя, про цивільний і суспільний устрій, а також про здійснення почуття справедливості й праці в економічному житті, що сприяє побудові миру на землі і досягненню поступу народів.

Арт. II: Катехитичне навчання

Кан. 617 — Усі Церкви свого права, особливо їх Єпископи, мають важкий обов'язок проводити катехизацію, щоб завдяки їй віра досягла зрілості і формувалася учень Христовий через глибше і більш упорядковане пізнання науки Христа і через тісніше з кожним днем зближення з його Особою.

Кан. 618 — Насамперед батьки мають обов'язок словом і прикладом формувати дітей у вірі й практиці християнського життя; подібний обов'язок мають ті, що заступають батьків, та хресні.

Кан. 619 — Крім християнської сім'ї, сама парафія і кожна церковна спільнота повинні дбати про катехитичне навчання своїх членів та їх інтеграцію в саму спільноту, створюючи такі умови, в яких вони могли б якнайповніше жити тим, чого навчилися.

Кан. 620 — Об'єднання, рухи й гуртки вірних, що мають за мету побожність і апостолят чи діла милосердя і допомоги, повинні дбати про релігійний вишкіл своїх членів під проводом місцевого Ієрарха.

Кан. 621 — § 1. До Синоду Єпископів патріяршої Церкви або Ради Ієрархів належить у межах території власної Церкви видавати приписи про катехитичне навчання, які слід належно ввести до катехитичного правильника, зберігши ті, які були приписані найвищою владою Церкви.

§ 2. У катехитичному правильнику слід зважити на особливий характер східних Церков так, щоб у здійснюванні катехизи виділялися біблійний і літургійний момент, а також традиції власної Церкви свого права в патрології, гатіографії і самій іконографії.

§ 3. Обов'язком Синоду Єпископів патріяршої Церкви або Ради Ієрархів є дбати, щоб були виготовлені катехизми, пристосовані до різних громад вірних разом з допоміжними матеріалами, а також щоб різні катехитичні починання підтримувались і взаємно узгоджувались.

Кан. 622 — § 1. У кожній Церкві свого права повинна бути комісія для катехитичної справи, яка може утворюватись також разом з іншими Церквами свого права для тієї самої території або суспільно-культурного регіону.

§ 2. Комісія для катехитичної справи повинна мати також катехитичний осередок, завданням якого є подавати допомогу цим же Церквам для погодженого й ефективнішого виконання катехитичних починань і служити також постійному вишколові катехитів.

Кан. 623 — § 1. Обов'язком єпархіального Єпископа є з найбільшою турботливістю розвивати, спрямовувати й керувати катехитичним навчанням.

§ 2. Для цієї мети при єпархіальній курії повинен існувати єпархіальний катехитичний осередок.

Кан. 624 — § 1. Парох, беручи до уваги приписи, встановлені компетентною владою, повинен докладати всіх зусиль, щоб проводилась катехизація всіх доручених його опіці вірних, будь-якого віку або стану.

§ 2. Парохам повинні подавати посильну допомогу священики і диякони, приналежні до парафії, а також члени чернечих інститутів, згідно з канн. 479 і 542.

§ 3. Посильну допомогу катехизації повинні радо подавати інші належно підготовлені вірні.

Кан. 625 — Катехиза повинна мати екуменічну основу, даючи правильну картину інших Церков і церковних Спільнот; взагалі, однак, треба старатися, щоб була забезпечена правильна суть католицької катехизи.

Кан. 626 — Усі, що служать катехизації, повинні пам'ятати, що вони виступають від імені Церкви і послані голосити об'явлене слово Боже, а не власне; через те мають подавати повну науку Церкви в спосіб, пристосований до тих, що їх треба катехизувати, і відповідно до потреб їхньої культури.

Біблійно-богословські роздуми

Вступ до перших трьох складових

Щодо свого завдання-послання Свята Церква найчастіше говорить про потрібне своє покликання чи служіння: проповідувати Боже Слово (**пророче служіння**), вести життя спільної та особистої молитви (**священниче служіння**) і чинити діла любові та милосердя як у церкві, так і у світі (**царське служіння**). Цими трьома пунктами можна окреслити покликання кожного християнина зокрема і Церкви загалом. Ними можна пояснити служіння священиків і мирян. Це потрібне служіння — спільне для єпархій і для християнських сімей. Тож служіння парафії можна окреслити трьома найважливішими діями: християнське **навчання**, спільна та особиста **молитва**, діла **милосердя і служіння ближньому**. Для кожного християнина зразком завжди має бути:

- 1) Христос — Боже Слово і Божественний Учитель;
- 2) Христос — Досконалий Архиєрей і єдина Дорога до Отця;
- 3) Христос — Князь миру і любові (Добрий Пастир), Лікар душі і тіла.

Якщо наше особисте покликання — бути Його іконою, то разом як християнська спільнота ми творимо цілий іконостас!

Аби зрозуміти наше **пророче й учительське послання**, треба насамперед спитатися, хоч коротко, ким були старозавітні пророки, такі, наприклад, як Ісаї, Єзекиїл чи Амос. Дуже часто ми сприймаємо пророків лише як провісників майбутнього. В Новому Завіті Христос представлений як сповнення обіцянок, часто висловлених пророками. Та коли говорити про роль пророків у суспільстві, в якому вони жили, то змальовується трохи ширший образ. Ясно, пророки глибоко **відчували присутність Божу** в своєму житті. Основне завдання пророка — **слухати і передавати слово від Бога**. Найчастіше, це було слово суду, але також слово відновлення і надії. Пророки осуджували несправедливість у суспільстві, вони виступали проти тих, які нехтували Божим Законом. Отож можна сказати, що вони були **сумлінням для ізраїльського**

народу й учителями вірності Богові та його заповідям. Біблійна традиція визнала їх **речниками чи посланцями Божими** і тому зберегла їх слова для майбутніх поколінь.

Отже, коли ми в Євангелії читаємо різні **поучення, притчі і проповіді Ісуса Христа**, то знаходимо там приклади його пророчо-учительського посланництва. Тільки на відміну від старозавітних пророків, які були натхненними речниками Божого Слова, в Христі Ісусі **Слово Боже говорить безпосередньо до нас**. Ісус Христос не тільки говорить про Бога, а й дає пізнати самого Бога, будучи Божим Сином.

Очевидно Ісус повчає також **ділами**: Він часто розмовляє з Богом Отцем на самоті (див. Мр. 6, 46) і нас вчить звертатися до Бога як до нашого Отця (див. Мт. 6, 9), Він дає пізнати Божу Любов і проповіддю добрих діл, а головню своєю смертю на хресті (див. Йо. 15, 13). Але тут хочемо зосередитися на Божому Слові, яке промовляє людськими словами. Згадаймо, коли на Таворській горі лунає голос з неба: «**Це Син мій возлюблений, слухайтесь його!**» (Мр. 9, 7). А коли учні звертаються до Ісуса словами «**Равві, Учителю!**» (див., нп., Йо. 13, 13—15) — це має особливе значення. Бог сам прийшов на землю, щоб нас навчити!

Існує таке правило учеництва: **якщо Учитель, то також і учні** (пор. Мт. 10, 24—25a!). Це означає, що пророчо-учительське посланництво Ісуса є також нашим посланництвом, бо ми покликані слухати Боже Слово, дозволити, щоб воно переобразило наше життя, а це для того, щоб можна було те слово передати іншим.

Якщо кожна парафія покликана бути місцем зустрічі з живим Христом, то **Христос-Учитель посідає центральне місце в парафіяльному житті**. Пророче посланництво парафії охоплює все, що стосується пізнання Божого Слова, особливо Святого Письма, а далі пізнання Божих правд, правд християнської віри й основ християнського життя (катехизація), пізнання Святого Передання у світлі нашої східнохристиянської богословської, літургійної і духовної спадщини.

Роль душпастиря

Важко перенаголосити на ролі душпастиря у здійсненні цього покликання парафіальною спільнотою. Найважливіше серед усього парафіального навчання — це добре підготовлена і глибоко осмислена **проповідь**. У другій частині Божественної Літургії (Літургії вірних) відбувається Причастя Господнього Тіла і Крові, а проповідь після прочитання Євангелія і інших текстів Святого Письма в першій частині (Літургії Слова) — **це також причастя**, але причастя **Божого Слова**, що є хлібом духовного життя (Втор. 8, 3: «...не тільки хлібом живе людина, але всім, що виходить з уст Господніх, може жити людина»). Саме під час Літургії проповідник має нагоду роз'яснити, як це Боже Слово таїнственно здійснюється «**тут, тепер, для нас**», незважаючи на те, що тексти Святого Письма були написані давно. Дух Святий, який дав натхнення для написаного Божого Слова, також дає натхнення для зрозуміння того слова та для його втілення в життя з покоління в покоління. А це стається, коли християни збираються «на ламанні хліба» (див. Лк. 24, 30—31).

Християнське навчання в парафії

Окрім цього, кожна парафія відповідно до своїх сил та з якнайактивнішою участю парафіян має **безліч можливостей для сповнення свого пророчого учительського служіння**: навчати дітей катехизму, організовувати програми для молоді, для молодих батьків, курси чи зустрічі для дорослих (біблійні гуртки, читання Святих Отців, пояснення літургії та її символіки, пояснення символіки східних ікон чи навіть семінари з іконопису), катехизувати перед Святими Таїнствами (Хрещення і Миропомазання, першої Сповіді та урочистого Святого Причастя, Вінчання і навіть Єлеопомазання), організувати духовні книгарні чи парафіяльні читальні тощо. Нагадаємо про дві дуже важливі справи, про які пише Блаженніший Святослав у своєму Пастирському листі: щоб **Біблію** читали в кожному українському греко-католицькому домі та щоб новий **Катехизм Української Греко-Католицької Церкви** приніс свій добрий плід у житті всіх вірних нашої Церкви.

У Книзі Чисел, Мойсей викликає: «Ох, коли б то весь люд Господній та й зробився пророком! Коли б то Господь зіслав свій дух на них!» (11, 29). Це слово здійснилось у Христовій Церкві, а наше завдання полягає у тому, щоб це слово якнайкраще здійснювалось у кожній парафіяльній спільноті.

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМЛІННЯ

1. Чи я бажаю зростати в пізнанні Бога, Його об'явлених правд і науки Церкви? Як це бажання проявляється?
2. Чи у мене вдома є Біблія і Катехизм Української Греко-Католицької Церкви?
3. Чи я присвячую щодня хоч кілька хвилин особистому читанню Святого Письма та духовної літератури?
4. Чи в моєму домі ведуться розмови про християнську віру, чи це тема табу?
5. Якщо я — тато чи мама, то чи я стараюсь, щоб мої діти пізнавали Бога і християнську віру? Чи я стараюсь, щоб у моєму домі була добра релігійна література для дітей?

ІСПИТ СУМЛІННЯ ДЛЯ ПАРАФІЯЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Чи наша парафія робить усе можливе, щоб кожний парафіянин — від найменшої дитини до найстаршої людини — міг зростати у вірі?
 2. Чи у нашій парафії діє доступна для парафіян книгарня або читальня, де була б різного роду релігійна література і спрямована на різні вікові катеорії?
 3. Чи можна в парафії краще організувати програми для дітей, молоді й дорослих, які сприяли б глибшому розумінню Святого Письма і Передання Церкви?
 4. Чи молоді батьки знаходять у нашій парафії підтримку у вихованні своїх дітей у вірі?
-

Тези для проповідей

Тези для проповіді чи короткого слова заохоти Для душпастирів

Тези подають те, що душпастирі повинні постійно нагадувати своїм парафіянам щодо складових «Живої парафії». Ці тези можна використати або під час недільної проповіді, або в короткому слові наприкінці Божественної Літургії. Просимо НЕ ПРОСТО ЦИТУВАТИ ці тези, а використовувати їх у СВОЇХ СЛОВАХ, наголошуючи на найголовнішому. Те, що ви самі скажете від серця та з особистого переконання матиме набагато більший вплив, ніж слово, написане кимсь іншим. Поставте собі за ціль, щоб складові «Живої парафії» стали пріоритетом у житті усіх ваших вірних та щоб ви всі разом як парафіяльна спільнота постійно зростали в любові, святості та пізнанні Божих правд.

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ?

- Ми віримо в Бога, який з великої любові до нас дає нам себе пізнати. Він говорив через пророків, а коли настала «повнота часу» (див. Гал. 4, 4), Він заговорив до нас через свого Сина Єдинородного, Ісуса Христа (див. Євр. 1, 1—4). Цей Син є предвічним Словом Божим, як це ми урочисто проголошуємо в Неділю Пасхи — див. Йо. 1, 1—17.
- Але крім цього, Бог залишив нам написане Боже Слово, Біблію, Святе Письмо Старого і Нового Завітів. Святий Дух надихнув різних людей до писання священних текстів і дав Церкві натхнення розпізнати серед різних написаних творів саме ті тексти, в яких сам Господь промовляє до неї.
- Тому Блаженніший Святослав просить нас звертати особливу увагу на те, щоб Святе Письмо було у кожному домі та щоб його читали з увагою і насолодою в кожній християнській сім'ї.
- Хоч Біблія посідає провідне місце серед джерел нашої віри, Святе Передання Церкви набагато ширше. Це і літургійні тексти (те, як ми молимося, показує, у що ми віримо), і рішення Вселенських Соборів, і Писання Отців Церкви (основні катехизмові правди), і іконопис (богослов'я в кольорах), а також церковні заповіді і канони (те, як ми живемо, також показує, у що ми віримо).
- Наша Церква приготувала чудовий підручник для пізнання основних правд християнської віри — *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви*. У цьому Катехизмі гарно представлено те, у що ми віримо, як ми повинні молитись і як маємо жити, щоб бути добрими християнами. Блаженніший Святослав заохочує кожну сім'ю придбати цей підручник і вивчати його для поглиблення своєї віри. Постараймося й у нашій парафії, щоб кожен мав цей Катехизм і щоб ми разом вглиблювались у правдах, записаних на його сторінках.
- Якщо наша парафіяльна спільнота покликана бути «Живою парафією», нам треба якнайретельніше пізнавати Боже Слово й основи християнського життя. Неустанно працюймо над собою як особисто, так і спільно, аби щодня ми могли краще пізнати і зрозуміти, хто це Господь Бог наш і який Він добрий до нас.

Проповідь

*Слово Христове нехай у вас перебуває щедро:
навчайтесь у всякій мудрості й напоумляйте одні одних
(Кол. 3, 16)*

Апостол Павло не засновував спільноти в Колоссах, ані ніколи не відвідував її. Церкву в Колоссах, як і в Лаодікеї та Гієраполі, заснував співробітник св. Павла, «любий товариш в службі» (Кол. 1, 7), Епафр. Однак апостол Павло добре поінформований від самого Епафра про віру колосян у Христа Ісуса та про їхню любов до всіх святих «зادля надії, що збережена на небі», про яку вони чули у «проповіді Євангелія правди», завдяки якому і «спізнали благодать Божу» (Кол. 1, 4–6). Тому Павло дякує Богові і молиться за них, але і не перестає й надалі просити в Бога, *щоб вони дійшли до повного спізнання Божої волі та жили життям достойним Господа, «приносячи плід у всякому доброму ділі й зростаючи у спізнанні Бога»* (Кол. 1, 3. 9–10). Крім того, апостол Павло ймовірно пише цей лист з ув'язнення — з Риму чи з Ефесу, — і тому увесь лист просякнений тільки найсуттєвішим: першенство Христа і наше життя у Ньому через участь у його смерті й воскресінні.

Апостол Павло перестерігає колосян перед фальшивою наукою і тими, хто її пропагує. У спільноту проникли та й далі продовжують проникати люди, які називають свою доктрину «філософією», під якою розуміють «таємничу науку» про Божу сутність, «правильні знання» природних явищ і «дорогу», щоб здобути прихильність божества та сил природи й увійти у спілкування з ними, оскільки від цього залежала б не тільки доля світу, а й доля кожної людини. Прихильники цієї доктрини ніби-то і не відкидають Христа, але вважають, що одного відкуплення і прощення гріхів не вистачає, аби «захистити» людину від сил зла. Неважко вбачити у цій доктрині й нинішні сенкретичні тенденції, де з одного боку приходимо до храму, щоб помолитися до Бога, а водночас заглядаємо чи то в карти, чи в гороскоп, щоб дізнатися майбутнє, або звертаємося до всякого роду цілителів, ворожок чи екстрасенсів, аби нас вилікували чи захистили від зла.

Святий Павло дуже чітко відкидає таку практику. Для нього немає іншого Спасителя, іншого шляху до Бога, як тільки Христос. Лише «Він — образ невидимого Бога» (Кол. 1, 15), Господь усього створеного (пор. Кол. 1, 15–20). У ньому «враз із людського природою живе вся повнота Божества» (Кол. 2, 9); Він — голова «всякого начала і власті» (Кол. 2, 10); Він також голова свого тіла, тобто Церкви (пор. Кол. 1, 18). Хто, отже, у хрещенні похований з Христом, з Ним він і воскрес вірою в силу Бога, який воскресає з мертвих (пор. Кол. 2, 12), він і отримав усю повноту Христа, прощення гріхів і дар нового життя (Кол. 1, 12–14; 2, 13–15). Тому християни тепер вільні від впливу всяких сил зла, оскільки Бог Отець «вирвав» їх із влади тьми і переніс у Царство свого улюбленого Сина; вони — вкорінені у Христі і збудовані на Ньому, гідні мати участь у долі святих у світлі (пор. Кол. 1, 12).

Колоссяни це добре знають. А разом з ними й ми. Однак знати — це ще не все. Потрібно жити! Оскільки наша віра — це прийняття, зокрема, однієї Особи — Ісуса Христа, — а не тільки засвоєння різних правил чи догм, апостол Павло пише не про теоритичні вчення, а про реальний, конкретний спосіб єднання з Христом.

Кожна культура, кожна релігія має свої храми, піснеспіви, свої молитви й аскетичні вправи, своїх засновників і свої догми. Однак християнство відрізняється від

усіх релігій світу саме через Особу Ісуса Христа. Такої Особи, такого Об'явлення не існує в інших релігіях. Насправді, в інших релігіях якесь вчення чи доктрина часто видаються важливішими і від самої особи того, хто їх приніс, а християнство без Христа втрачає свою суть, перестає існувати. Христос — наше життя! (пор. Кол. 3, 4) і все існує в Ньому (пор. Кол. 1, 17). Слід зауважити ще одну річ. Коли апостол Павло пише це Послання до колосян, ще не існує тексту Нового Завіту, ще немає книг євангелій. Однак попри це апостол пише, що Євангеліє правди проповідується усьому створінню і дає плоди та зростає по всьому світу. Це означає, що Євангелієм є не книжки чи писані тексти, а сам Христос, його живе Слово, яке лунає у проповіді надії та стає видиме в житті віруючих, в серцях яких панує мир Христовий, тому що вони досконало поєднані з Христом і між собою в любові, творячи одне тіло — Церкву (пор. Кол. 3, 15).

Тому апостол Павло і закликає: *«Слово Христове нехай у вас перебуває щедро: навчайтесь у всякій мудрості й напоумлюйте одні одних, співаючи Богові з подякою від свого серця псалми, гимни та духовні пісні»* (Кол. 3, 16).

Для апостола «Слово Христове» — це сам Христос, Життя і Світло, Воскресіння і Правда, Початок і Кінець, Альфа й Омега. Без Христа нема життя, нема спасіння; без Христа нема Любові, ані Надії; без Христа ми чужі Богові, далекі від Нього і Його вороги, а в Христі ми — святі й любі Богові (пор. Кол. 3, 12), Його близькі й рідні (пор. Еф. 2, 13). Тому й наслідуймо перших християн у тому, щоб Слово Боже — сам Христос — було основою усього нашого церковного, парафіяльного, сімейного, суспільного й особистого буття. Без Нього ми не існуємо, а в Ньому ми причасні до Його повноти Божества! (Кол. 2, 10).

Оце Слово, яким є сам Христос, повинно, — продовжує апостол Павло, — перебувати у вас щедро. «Щедро» означає не тільки мати багато примірників Святого Письма, а й дозволити Слову Божому — Христові — увійти в наше серце, в нашу сім'ю, у всі сфери нашого життя. «Щедро» означає заповнити усе наше життя присутністю Бога, виконуючи таким чином Божу Заповідь: *«Оці слова, що їх я заповідаю тобі сьогодні, мусять бути в твоєму серці. Ти накажеш про них твоїм синам і говоритимеш про них, сидівши в хаті й ідучи в дорогу та лягаючи й устаючи; і прив'яжеш їх на знак собі на руку та й вони будуть налобником у тебе між очима, і напишеш їх на одвірках твого дому й на твоїх воротах»* (Втор. 6, 6—9).

Про користь і важливість щоденного читання Святого Письма навчає і митрополит Андрей: «Треба, щоб кожний християнин ясно здавав собі справу з користі читання і знання Святого Письма. Святе Євангеліє є предметом, що хату освячує, і стягає на неї благодать, бо є предметом віри й любови жителів хати. Воно стереже їх перед злом, показує їм дорогу, підносить їх серця до неба, очищує плями їх душ... Читання Святого Письма кожного дня, хоч би хвилинку, має стати звичаєм кожної християнської родини. Те читання повинно бути щоденним кормом людей. Воно ж є кормом здоровим, цілющим, скріплючим»¹².

Через Святе Письмо ми пізнаємо Слово Боже, ми пізнаємо Христа, зустрічаємося з Ним і входимо у живі відносини з Ним. Тому св. Єронім і навчав, що «незнання Святого Письма — це незнання Христа». На жаль, сьогодні дуже багато

¹² Митрополит Андрей Шептицький, *Про почитання Св. Хреста*.

людей «не знають, у що вірують». Вони ходять до церкви, моляться, ба навіть колись вивчили катехизмові правди... вони, можливо, навіть знають деякі правди віри, деякі догми, але не бачать зв'язку між тим, що вивчали і щоденним життям. Іншими словами, не бачать, не відчують, не досвідчують у власному житті Божу присутність і силу Його Слова! Але ми не можемо, не маємо права не знати «таїнства Божої волі, яким через Христа — Слово, що стало Тілом, — у Святому Дусі маємо доступ до Отця і стаємо учасниками Божої природи» (DV 2).

Тому Блаженніший Святослав закликає не тільки до щоденного читання Святого Письма, зокрема через участь у біблійних гуртках парафії та через молитовне читання вдома, але також нагадує і наголошує, що «кожен віруючий має обов'язок щоразу глибше пізнавати правди святої віри протягом усього свого життя». А незамінним засобом для нашого духовного зростання є нещодавно проголошений Катехизм УГКЦ «Христос — наша Пасха». Цей Катехизм має бути настільною книгою кожного віруючого, оскільки він є фундаментом нашого християнського життя і дуже цінною допомогою для правильного розуміння і читання Божого Слова.

Сам Христос говорить: «Коли ж ви в мені перебуватимете, і мої слова в вас перебуватимуть, — просіте тоді, чого лиш забажаєте, і воно здійсниться для вас» (Йо. 15, 7). Приймаючи в своє життя Христа і зберігаючи Його Слово, ми перебуваємо в Ньому, а Він — у нас, і таким чином стаємо спроможні приносити і видимі плоди цього Слова в нашому щоденному житті. Насамперед, це внутрішні радість і мир, це міцна сім'я і солідарне суспільство, але зокрема це святість і єдність Божого люду, який стає спроможний молитися і прославляти Бога «одним серцем й єдиними устами», стаючи таким чином «благословенням для всіх народів» (Бут. 12, 2—3).

Зробімо, отже, нашим заклик Блаженнішого Святослава з його пастирського листа «Жива парафія — місце зустрічі з Христом» «відчинити двері своїх душ і домівок Христові», дозволимо Святому Духові нас перемінити, очистити і скріпити Божою любов'ю!

«І нехай Слово Христове перебуває у нас щедро! Навчаймося у всякій мудрості [...] і співаймо Богові з подякою від свого серця псалми, гимни та духовні пісні!» (Кол. 3, 16).

Амінь.

РОЗДІЛ 2

ЛІТУРГІЯ І МОЛИТВА

Участь у літургійному, таїнственому та молитовному житті на освячення Божого люду

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Святі Таїнства і молитва

Боже Слово є основою християнського життя, а його джерелом і водночас вершиною — Пресвята Євхаристія. Зібрана на Божественній Літургії парафіяльна громада єднається зі своїм невидимим Головою — Христом, і з усіма святими й ангелами, творячи в такий спосіб таїнственне єднання неба й землі, дочасності й вічності. Служба Божа, яку законно поставлений священик служить у єдності та від імені свого єпископа, є також часом будування Церкви — Тіла Христового, Головою якого є сам Господь. Немає ціннішого моменту в нашому земному житті, як Служба Божа. Тому свята неділя, день Господній, має бути в пошані кожного християнина, а участь у Святій Літургії повинна вважатися не обов'язком, що його мусимо виконати з наказу Церкви, натомість прийняттям дару від самого нашого Господа, який прагне зустрітися з нами, щоб наповнити нас своєю благодаттю і любов'ю. «Не можемо жити без неділі» — заявляли християни перших століть і радше йшли на мученицьку смерть, ніж погоджувалися під тиском поган працювати в неділю. Це гасло мусимо зробити своїм і ми, християни ХХІ століття, та наполегливо оберігати святість і недоторканість дня Господнього.

Члени живої парафії беруть живу участь у Святих Таїнствах, регулярно, по змозі навіть щодня, збираються на Богослужіння, щоб прославити Небесного Отця, щоби часто сповідатися і приймати Святе Причастя. У живій парафії спільноти поєднують свою діяльність з молитвою, черпаючи з неї силу і натхнення. Не менш важливою є також наша приватна молитва — особиста і родинна, яка слугує продовженням церковної літургійної молитви. Наші парафії, а в них наші сім'ї мають знову стати школою молитви для всіх вірних.

Біблійні основи

Вих. 40, 34—38

Тоді хмара вкрила намет зборів, і слава Господня сповнила храмину; і не міг Мойсей увійти в намет зборів, бо на ньому покоїлася хмара, й слава Господня сповнила храмину. І як хмара піднімалася з-над храмини, сини Ізраїля рушали в дорогу в усіх своїх переходах. А як хмара не піднімалась, то й вони не рушали, аж покіль вона знову не піднімалась. Бо хмара Господня була над храминою вдень, уночі ж вогонь був над нею, перед очима всього дому Ізраїля, в усіх їхніх мандрівках.

Тов. 12, 6—22

Тоді Рафаїл покликав обох набік і сказав їм: «Благословіте Бога і прославляйте його перед усіма живими за ті блага, що їх він учинив вам. Благословіте і хваліте його ім'я! Явіть Божі діла гідно всім людям, не переставайте складати йому дяку. Зберігати царську тайну — річ добра; відкривати ж та виявляти діла Божі — річ славна. Чиніть добро, і зло вас не спіткає. Молитва з постом — річ добра, однак милостиня зо справедливістю — ліпші, ніж багатство з кривдою. Ліпше творити милостиню, ніж нагромаджувати золото. Милостиня від смерті вибавляє, вона усякий гріх очищає. Ті, що дають милостиню, проживатимуть у достатку. А ті, що чинять гріх та несправедливість, є ворогами своєї душі. Я вам відкрию всю правду, не затаю від вас ніякого слова. Я вам уже виявив-сказав: Зберегти царську тайну — річ добра, а відкривати та виявляти діла Божі — річ славна. Отож, коли ти з Сарою молився, я заносив ваші молитви перед славу Господню. І як ти ховав мертвих, я чинив так само. Коли ж ти не лінувався вставати, і, кинувши свій обід, пішов мерців ховати, я був посланий до тебе, щоб випробувати тебе. А разом із тим послав мене Бог, щоб вилікувати тебе й Сару, твою невістку. Я — Рафаїл, один із сімох ангелів, що завжди стоять приявні (перед Богом) й мають доступ до Господньої слави». Збентежились обидва й упали ниць на землю, настрахані. Він же сказав їм: «Не бійтеся! Мир з вами! Благословіте Бога по всі віки! Як я був з вами, не був я з своєї ласки, лише з волі Божої. Його благословіте по всі дні, йому співайте ясу. Ви бачили мене, що я їв, але це вам так здавалось. Тож благословіте тепер на землі Господа, дякуйте Богові. Оце я знову йду до того, хто мене послав. Запишіть те все, що притрапилося з вами». І він знявся. Вони ж устали, однак його вже не могли бачити. Тоді благословили вони Бога і ясою величали його та дякували йому за ті великі його діла, бо ж їм з'явивсь ангел Божий.

Пс. 1, 1—6

Блажен чоловік, що за порадою безбожників не ходить і на путь грішників не ступає, і на засіданні блюзнірів не сідає, але в Господа законі замилування має і над його законом день і ніч розважає. Він — мов те дерево, посаджене понад потоками водними, що плід свій дає у свою пору й що лист його не в'яне, і все, що чинить він, йому вдається. Не так безбожники. Вони — немов

полова, що вітер розвіває. Тому безбожники на суді не остояться, ні грішники на праведників зборах. Бо про путь праведників Господь дбає, а путь безбожників пропадає.

Йоїл 3, 1–5

А після цього я виллю мій дух на всяке тіло. Ваші сини й ваші дочки будуть пророкувати, вашим старим сні будуть снитись, і ваші юнаки будуть бачити видіння. Та й на рабів та на рабинь того часу я виллю мій дух. Я знаки дам на небі й на землі: кров і вогонь, і стовпи диму. Сонце обернеться у пільму, а місяць у кров — раніше, ніж настане день Господній, великий і страшний. І кожен, хто призве ім'я Господнє, спасеться; бо на горі Сіоні й у Єрусалимі будуть ті, що заціліють, як то Господь сказав був; і між тими, що зостануться живими, — ті, що їх Господь покличе.

Мт. 6, 5–14

А коли молитесь, не будьте як ті лицеміри, що люблять навидності молитися по синагогах та на перехрестях, щоб показатися людям. Істинно кажу вам: Вони вже мають свою нагороду. Ти ж, коли молишся, увійди у свою кімнату, зачини за собою двері й молись Отцеві твоєму, що перебуває в тайні, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі. А коли молитесь, не говоріть зайвого, як ті погани; гадають бо, що за своєю велеслівністю будуть вислухані. Не будьте, отже, подібні до них, бо Отець ваш небесний знає, чого вам треба, перш ніж ви просите в нього. Тож моліться так: Отче наш, що єси на небі! Нехай святиться твоє ім'я. Хай прийде твоє царство, нехай буде воля твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш щоденний дай нам нині. Прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим, Не введи нас у спокусу, і але визволь нас від злого. Коли ви прощатимете людям їхні провини, то й Отець ваш небесний простить вам.

Лк. 11, 1–4

Раз якось він молився в якомусь місці, і як закінчив, сказав до нього один з його учнів: «Господи, навчи нас молитись, як і Йоан навчав своїх учнів». А він до них промовив: «Коли ви молитесь, кажіть: Отче, нехай святиться твоє ім'я, нехай прийде твоє Царство. Дай нам кожного дня наш хліб щоденний. І прости нам гріхи наші, бо й ми прощаємо кожному, хто нам винен; і не введи нас у спокусу».

Лк. 22, 14–20

І як прийшла година, сів він до столу й апостоли з ним. І він до них промовив: «Я сильно бажав спожити оцю пасху з вами перш, ніж мені страждати, бо кажу вам, я її більш не буду їсти, аж поки вона не звершиться в Божім Царстві». І, взявши чашу, віддав хвалу й мовив: «Візьміть її і поділіться між собою, бо, кажу вам: Віднині я не буду більше пити з плоду винограду, доки не прийде Боже Царство». І, взявши хліб, віддав хвалу, поламав, дав їм і мовив: «Це — моє тіло, що за вас віддається. Чиніть це на мій спомин». Так само чашу по вечері, кажучи: «Ця чаша — це Новий Завіт у моїй крові, що за вас проливається».

Йо. 20, 19—23

А як звечоріло, того самого дня, першого в тижні, — а двері ж були замкнені там, де перебували учні: страхались бо юдеїв, — увиходить Ісус, став посередині та й каже їм: «Мир вам!» Це промовивши, показав їм руки й бік. І врадувались учні, побачивши Господа. І ще раз Ісус їм каже: «Мир вам!» Як мене послав Отець, так я посилаю вас». Це промовивши, дихнув на них і каже їм: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи — відпустяться їм, кому ж затримаєте — затримуються».

Ді. 2, 1—12

А як настав день П'ятидесятниці, всі вони були вкупі на тім самім місці. Аж ось роздався знезап'як з неба шум, неначе подув буйного вітру, і сповнив увесь дім, де вони сиділи. І з'явилися їм поділені язики, мов вогонь, і осів на кожному з них. Усі вони сповнились Святим Духом і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм промовляти. А перебували в Єрусалимі між юдеями побожні люди з усіх народів, що під небом. І як зчинився той шум, зійшлась велика юрба і хвилювалася, бо кожний чув, як вони говорили його мовою. Здивовані й остовпілі, вони один до одного казали: «Хіба не галилеяни всі оці, що розмовляють? Як же воно, що кожний з нас чує нашу рідну мову: партяни, мідяни, еламїї, і мешканці Месопотамїї, Юдеї і Каппадокїї, Понту й Азїї, Фригїї і Памфілії, Єгипту й околиць Лівїї, що біля Кирени, римляни, що тут перебувають, юдеї і прозеліти, крїтяни й араби — ми чуємо їх, як вони нашими мовами проголошують величні діла Божі?» Всі дивувались і, збентежені, один до одного казали: «Що б це могло бути?»

Ді. 8, 26—39

Ангел же Господній промовив до Филипа, кажучи: «Встань та піди на південь, на дорогу, що йде з Єрусалиму в Газу; вона безлюдна». І встав він і пішов. Аж ось, етіопський муж, скопеець, вельможка Кандаки, етіопської цариці, що був над усім її скарбом та що прийшов був в Єрусалим на прощу, — він повертався, сидячи на своїй колісниці й читаючи пророка Ісаю. Сказав Дух до Филипа: «Підійди і пристань до цієї колісниці». Підбіг Филип і почув, що той читав пророка Ісаю, і сказав до нього: «Чи розумієш, що читаєш?» А він відповів: «Та як можу, коли ніхто мене не наставить?» І попросив Филипа зійти й сісти біля нього. Місце ж Писання, що той читав було це: «Його вели на заріз, мов овечку, мов те ягнятко перед тим, хто стриже його, безголосне; так він не відкриває рота свого. В його приниженні відмовили йому суд. Рід його хто може оповісти? Життя бо його від землі вирвано». Озвався скопеець і мовить до Филипа: «Скажи, будь ласка, про кого це пророк говорить? Про себе самого, чи про іншого кого?» Тоді Филип відкрив уста свої і, почавши від цього Писання, благовістив Ісуса йому. А коли вони їхали шляхом, прибули до води якоїсь, і скопеець каже: «Он вода! Що забороняє мені охриститись?» Сказав же Филип: «Коли віриш з усього серця, — можна». Відповідаючи, сказав: «Вірю, що він є Син Божий». І повелів, щоб колісниця стала, і вони обидва — Филип та скопеець — зійшли у воду і він охрестив його. А коли вони вийшли з води, Дух Господній пірвав Филипа, і скопеець не бачив його більше; він їхав, радіючи, дорогою своєю.

Ді. 10, 44—48

Петро ще говорив слова ці, як Святий Дух зійшов на всіх, хто слухав промову. Всі вірні обрізані, що прибули з Петром, дивувались, що дар Святого Духа вилився і на поган; бо чули, як ті говорили мовами й величали Бога. Тоді Петро озвався: «Чи може хтось боронити води, щоб оці не христились, що, як і ми, одержали Святого Духа?» І повелів, щоб їх христили во ім'я Ісуса Христа.

1 Кор. 11, 17—29

Робивши ж вам оці зауваження, не можу я вас похвалити за те, що ваші сходини виходять вам не на добро, а на зло. Найперше бо зачуваю, що коли сходитеся на збори, — роздори постають між вами; і я цьому почасти вірю, бо мусять бути у вас єресі, щоб виявилися випробувані між вами. Ваші сходини не є — споживання вечері Господньої. Бо кожен поспішає їсти свою вечерю: дехто ж голоден, а дехто п'яний. Хіба не маєте домів, щоб їсти — пити? Чи може хочете зневажати Божу церкву, і засоромлювати тих, які нічого не мають? Що маю вам сказати? Чи похвалю вас? За це не похвалю. Я бо, що прийняв від Господа, те й передав вам: Господь Ісус тієї ночі, якої був виданий, узяв хліб і, віддавши подяку, розламав і сказав: «Це моє тіло, воно за вас дається. Це робіть на мій спомин». Так само й чашу по вечері, кажучи: «Ця чаша — Новий Завіт у моїй крові. Робіть це кожний раз, коли будете пити, на мій спомин». Бо кожного разу, як їсте хліб цей і п'єте цю чашу, звіщаєте смерть Господню, аж доки він не прийде. Тому хто буде їсти хліб або пити чашу Господню недостойно, буде винний за тіло і кров Господню. Хай, отже, кожний випробує себе самого і тоді їсть цей хліб і п'є цю чашу. Бо той, хто їсть і п'є, не розрізняючи Господнього тіла, суд собі їсть і п'є.

Еф. 5, 19—33

Проказуйте між собою вголос псалми й гимни та духовні пісні, співайте та прославляйте у серцях ваших Господа і дякуйте за все завжди Богові й Отцеві в ім'я Господа нашого Ісуса Христа. Коріться один одному у Христовім острасі. Жінки нехай коряться своїм чоловікам, як Господеві, бо чоловік голова жінки, як і Христос голова Церкви, свого тіла, якого він Спаситель. А як Церква кориться Христові, так у всьому й жінки — своїм чоловікам. Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав себе за неї, щоб її освятити, очистивши купіллям води зо словом, щоб появити собі Церкву славу, без плями чи зморшки або чогось подібного, але щоб була свята й непорочна. Так і чоловіки повинні любити своїх жінок, як свої тіла; бо хто любить свою жінку, себе самого любить. Ніхто ж ніколи не ненавидів свого тіла, навпаки, він його годує і піклується ним, як і Христос Церквою, бо ми — члени тіла його. Тим то покине чоловік свого батька і свою матір, і пристане до своєї жінки, і вони обоє будуть одне тіло. Це велика тайна, а я говорю про Христа і Церкву. Нехай же кожний з вас зокрема любить свою жінку так, як себе самого, а жінка нехай поважає чоловіка.

Як. 5, 14—16

Нездужає хтось між вами? Хай прикличе пресвітерів церковних і хай вони помоляться над ним, помазавши його олією в ім'я Господнє, молитва

віри спасе недужого, та й Господь його підійме; і як він гріхи вчинив, вони йому простяться. Сповідайте, отже, один одному гріхи ваші й моліться один за одного, щоб вам видужати. Ревна молитва праведника має велику силу.

Висловлювання Святих Отців

- Як тільки задзвонять, не лінуйся негайно йти до церкви. Не залишай богослужінь, щоб це не стало тобі каменем спотикання і сіткою. (*Св. Антоній Великий*)
- Де б ти не був, скрізь можеш поставити жертовника (тобто молитися), покажи лише бадьору волю і не завадить тобі ні місце, ні час; хоч ти і не схилиш колін, не станеш бити себе в груди і не простягнеш рук до неба, а тільки покажеш гарячу душу, — ти цим виконаєш все, потрібне для молитви. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Коли ми маємо намір говорити з кимось, хто є вищий за нас, то приводимо в належний порядок і свій зовнішній вигляд, і ходу, і одяг, і все, і лиш тоді вступаємо в розмову, а коли приступаємо до Бога, то позіхаємо, почуємося, обертаємося на всі боки, буваємо недбалі, схиляючи коліна, самі блукаємо думками довкола. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Якщо возноситимемо Богові молитви за тих, що кривдять і ображають нас, тоді буде почута і наша молитва за нас самих. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Хоча б ти й не розумів сили слів молитви, привчай, принаймні, уста вимовляти їх. І язик освячується цими словами, коли вони вимовляються зі старанністю. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Для молитви потрібне не стільки слово, скільки думка, не стільки порух рук, скільки напруга душі, не положення тіла, а настрої. Не будемо ж виправдовуватися: хоч би ти й знаходився в лазні, молися, де б ти не був, молися — ти храм Божий, не шукай же місця. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Як місто, не огорожене стінами, легко захоплюється ворогами, тому що їм ніщо не заважає, так і душа, не захищена молитвами і моліннями, легко входить в підпорядкування диявола, який чинить її такою, що приймає на себе всякий гріх і зло. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Диявол добре знає, яке велике благо — молитва, і тому посилено нападає на того, хто молиться. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Від молитви, навіть тривалої, не буває жодної користі, якщо той, хто молиться залишається в гріхах. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Як досягти уважності в молитві? Поза сумнівом переконавшись, що Бог перед очима. (*Св. Василій Великий*)
- Демони всіма способами прагнуть збудити в тих, що трудяться, лінощі до постійного і терплячого перебування в молитві. (*Св. Ніл Синайський*)

- Не припиняй молитви, поки не віддаси сповна молитовного боргу, і не слухай помислу, ніби час сідати за роботу; рівно ж, коли сидиш за роботою, не клопочися занадто справою, щоб, кваплячись, не збурити серця і не зробити його непридатним для молитви. (*Св. Ніл Синайський*)
- Велика шкода буває від того, якщо хто не молиться Богові; бо душа такого залишається позбавленою Божого просвітлення, Божественної сили і спокою від демонських спокус і демони невпинно збуджують в ній нечисті похоті, потяг до розпусти, неправду, пихатість, гордість, зарозумілість. Якщо хто молиться Богові просто, абияк, ніби мимохідь, без страху, який повинен бути у того, хто предстоїть перед Богом, перед яким тремтять Херувими, той отримує незрівнянно глибоку шкоду, гнів Божий, Божу відразу. Тому набагато краще було б для такого, якби він зовсім не молився; тому що немає більшого гріха, як молитися Богові з презирливим нехтуванням, без благоговіння і належного настрою. (*Св. Симеон Новий Богослов*)
- Промовляй свої молитви, старанно заглиблюючись в них і всіма силами піклуючись про те, щоб вони виходили з серця, як твої власні, хоча вони й завчені. Не дозволяй увазі своїй відхилятися в інше місце і думкам твоїм відлітати набік. Зауваж, що увага не розсіюється, коли серце є в молитовних почуттях. Тому й понад усе старайся про ці почуття. Не дозволяй собі квапитися в молитвословленні, радше його благоговійно, як священне діло, з терпеливістю доведи до кінця. (*Св. Никодим Святгорець*)
- Якщо ж нині ти добре помолишся і потримаєш себе в молитовному настрої, а завтра даси собі волю і проведеш день розбещено, то, так діючи, ніколи не зростеш у молитві. Це те саме, що будувати і руйнувати... І може дійти до того, що молитва зовсім затихне і душа зробиться не здатною до неї. Почавши, треба терпляче перебувати в молитві, не слабшаючи і не потураючи собі пільгами та вольностями. (*Св. Никодим Святгорець*)
- Нехай знають ті охрещені християни, які нехтують тим, щоб ходити в церкву причащатися і надовго відлучають себе від Причастя, що насправді причиною цього вони виставляють штучне і шкідливе благоговіння. Хай знають, що, не причащаючись, вони позбавляють себе вічного життя, відмовляючись від того, щоб оживотворитися. (*Св. Кирило Олександрійський*)
- Якщо буде неділя, ви ще приступаєте до Таїнства, якщо ж Літургійне зібрання відбувається в інший день — ніхто не причащається. Звичайну їжу ніхто не відмовляється їсти щодня, а якщо ж не поїсть — надзвичайно засмучується. Коли ж йде мова не про звичайний хліб, але Хліб життя, не звичайне пиття, але Чашу безсмертя, то ми відносимося до них як до речей неважливих і абсолютно непотрібних. Що може бути більш безумним і нерозсудливим? (*Св. Теодор Студит*)

3 Катехизму УГКЦ

343. «Це чинить на мій спомин, бо кожного разу, як їсте хліб і п'єте цю чашу, Мою смерть звіщаєте, Моє воскресіння сповідуєте»¹³. У Христі людська природа бере участь у Божій природі (див. 2 Пт. 1, 4). Христос дарує кожному, хто вірує в Нього, причасність до Божого життя. Це таїнство Причастя Христос звершив на Тайній Вечері, явив у Пасхальному таїнстві, й звершує його в богослужіннях Церкви «нині, і повсякчас, і на віки вічні».

344. Вершиною богослужбового життя Церкви є Божественна Літургія (з грецької *літургія* — «спільне діло») — служіння Бога людям і людей Богові. На Божественній Літургії (або Службі Божій) Бог Отець уводить нас у повноту свого життя, даруючи нам свого Сина. Син же дарує нам себе самого на проживу в трапезі Слова й трапезі Тіла й Крові, щоб ми стали з Ним «співтілесні та співкровні»¹⁴ й мали участь у Його Божестві. Церква, приймаючи цей дар Христовий у Святому Дусі, відповідає Йому приношенням себе самої, щоб Він жив і діяв у ній як у своїм Тілі. Отак Христос, Глава Церкви, разом із Церквою, яка є Його Тілом, приносить Отцеві у Святому Дусі хвалу й благодарення за здійснене спасіння.

345. У Божественній Літургії, яка складається з Проскомидії, тобто приготування дарів, Літургії Слова і Літургії Євхаристії, звершується таїнство спасіння — поєднання Бога і людини у Христі (див. Еф. 1, 10), «будування Христового Тіла» (Еф. 4, 12). Як на Тайній Вечері Христос насамперед повчав апостолів словом, а відтак увів їх у таїнство своїх Тіла і Крові, так і в Божественній Літургії Христос повчає спільноту вірних, живить їх своїм Словом та чинить учасниками Євхаристійної трапези. Християнин уводиться в це таїнство через слухання Слова Божого і причастя Господнього Тіла і Крові.

405. Спасаюча й освячуюча дія Церкви звершується в семи святих Таїнствах, що їх установив Христос. Святими Таїнствами є Хрещення, Миропомазання, Євхаристія, Покаяння, Єлеопомазання, Подружжя та Священство. Через ці священнодійства Церкви Христос дарує благодать Святого Духа. Церква через Святі Таїнства освячує вірних на їхньому шляху до повноти життя у Христі. У Святих Таїнствах через зовнішні знаки (наприклад воду, миро, хліб і вино, покладання рук тощо) Христос будує свою Церкву. У богослужіннях Святих Таїнств відбувається дія Божої благодаті та наше входження в Боже життя. Сприймаючи зовнішній образ обряду Таїнства, у священнодійстві ми стаємо причасниками благодатної Божої дії. «Коли невіруючий чує про купіль, він уважає, що це просто вода, я ж беру до уваги не тільки те, що бачу, а й очищення душі силою Святого Духа»¹⁵. Цей зовнішній образ обряду і його матеріальні вираження є важливими, оскільки є знаками нашого обожествлення і являють первістки переображеної природи.

406. Співдія Бога і людини у Святих Таїнствах виявляється в тому, що Бог відкривається в любові, дарує людині свою благодать, своє життя, а людина у вірі приймає цей дар і в любові відповідає на нього. Спасіння людини полягає

¹³ Службник, *Божественна Літургія святого отця нашого Василія Великого*, Анафора.

¹⁴ Кирило Єрусалимський, *Містагогічні проповіді*, 4, 1; 4, 3.

¹⁵ Йоан Золотоустий, *Гомії на Перше послання до коринтян*, 7,1

саме в тому, що вона стає здатною у Христі любити так, як Христос полюбив нас (пор. Йо. 13, 34). Відкриваючись на дар благодаті, людина повністю віддається волі Божій, щоб зростати у вірі, надії та любові аж «до міри повного зросту повноти Христа» (Еф. 4, 13).

431. Святе таїнство Євхаристії — це третє з Таїнств християнського втаємничення, в якому новоохрещений, що народився у Христі й сповнився Святим Духом, причащається Тіла і Крові Христа на святій євхаристійній Трапезі. До таїнства Євхаристії приступаємо протягом усього життя, адже через нього ми постійно зростаємо в благодаті богосинівства, яку прийняли в Хрещенні та Миропомазанні, тому наша Церква й причащає новоохрещеного¹⁶.

432. У Святому Причасті Христос дарує нам самого себе, своє Тіло і Кров, на поживу для зростання в новому житті. На Тайній Вечері Христос віддав себе за нас, щоб ми могли дарувати своє життя за ближніх, як Він його дарував (пор. Йо. 13, 34). Причащаючись Господнього Тіла і Крові, ми отримуємо завдаток вічного життя: «Хто тіло моє їсть і кров мою п'є, той живе життям вічним, і Я воскрешу його останнього дня» (Йо. 6, 54). Через Причастя Тіла і Крові Христа ми вже маємо вічне життя, повнота якого явиться у славному зновупришесті Христа. «Тому що Він дарував нам свій власний образ і своє власне дихання, а ми їх не зберегли, Він сам бере участь у нашій бідній і немічній природі для того, щоб нас очистити й учинити нетлінними та знову зробити учасниками Його Божества»¹⁷.

433. Пресвята Євхаристія найповніше виявляє і творить нашу спільність і з Богом, і з людьми. Усі, хто причащається Христа, стають «одне в Христі тіло, кожен один одному член» (Рм. 12, 5), тобто єдиною Церквою: «Тому що один [Євхаристійний] хліб, — нас багато становить одне [Христове] тіло, бо всі ми беремо участь у одному хлібі» (1 Кр. 10, 17). Це саме сповідуємо в Анафорі Літургії святого Василія Великого, коли просимо: «Нас усіх, що від одного Хліба і Чаші причащаємося, з'єднай одного з одним на причастя єдиного Духа Святого». Святий Йоан Дамаскин навчає: «Причастям це таїнство називається тому, що через нього ми причащаємося Божества Ісуса. А сопричастям воно називається — і дійсно є — тому, що через нього ми входимо в сопричастя з Христом, беручи участь як у Його тілі, так і в Божестві. Водночас, через це Таїнство входимо в сопричастя і єднаємось одні з одними, бо як ми причащаємось одного хліба, так усі стаємо єдиним Тілом Христовим і єдиною Кров'ю та членами одні одних, будучи співтілесними Христові»¹⁸.

434. Своїм учням для споживання, щоб у Церкві Тілом Його стало все людство й усе творіння. Святий Йоан Золотоустий пояснює Христовий дар на Тайній Вечері, мов переповідаючи Христові слова: «Я [Христос] захотів бути вашим братом; ради вас я причастився [вашої] тіла й крові, і це тіло і кров, через які я став одним із вас, я знову подаю вам»¹⁹.

¹⁶ Див.: Конгрегація у справах Східних Церков, *Інструкція застосування літургійних притисів Кодексу канонів Східних Церков*, (6 січня 1996), 51.

¹⁷ Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Йоан Золотоустий, *Коментар на святого апостола і євангелиста Йоана*. Гомілія 46, 3.

435. Божественна Літургія є спомином, триванням Тайної Вечері: «Вечері твоєї Тайної днесь, Сину Божий, мене причасника прийми»²⁰. Як на Тайній Вечері Христос причащав апостолів своїм Тілом і Кров'ю, так на Літургії Він причащає нас: «Коли бачиш, що священик подає тобі Святі Дари, то думай, що робить це не священик, а сам Христос простягає до тебе руки»²¹. Ікона Причастя апостолів, як і ікона Тайної Вечері, зображає те, що відбувається на Літургії: Христос причащає своїм Тілом і Кров'ю апостолів, які представляють усіх вірних. На Літургії перед Причастям священик молиться: «Сподоби нас могутньою Твоєю рукою подати нам пречисте Твоє Тіло і чесну Кров, а через нас усім людям».

436. На Літургії Христос причащає нас, як і апостолів, не простим хлібом і вином, а правдивим своїм Тілом і Кров'ю. «Хліб і вино [Євхаристії] не є лише образом Тіла й Крові Христа — хай так не буде! — а саме Тіло Господнє обожествлене»²². Церква урочисто сповідує і навчає, що на Літургії приймаємо *правдиве* Тіло Христове — запоруку того, що й Церква є Тіло Христове: «Тож аби не тільки любов'ю, а й самим ділом бути нам членами Христового Тіла, будемо причащатися того Тіла. І це діється через поживу, що її дав Христос, щоб виявити свою велику любов до нас. Тому з'єднав самого себе з нами, даючи нам своє Тіло, щоб ми не творили нічого іншого, як тільки тіло, з'єднане з Головою. І це є ознакою найсильнішої любові»²³.

437. Правдивість Тіла і Крові Христових є запорукою надії на воскресіння наших тіл: «Як можуть вони [гностики] говорити, що наше тіло, яке кормилося Тілом Господа і Його Кров'ю, підлягатиме зотлінню й не братиме участі в житті [вічному]? Хай вони змінять своє вчення або перестануть приносити згадані [Дари]. Наша наука співзвучна з Євхаристією, і Євхаристія підтверджує її [...] . Наші тіла, через прийняття Євхаристії, уже не тлінні, а мають надію на воскресіння для вічності»²⁴.

438. У Христі поєднано дві природи — Божя і людська, тому в Євхаристії «земний хліб по прикликанні над ним Бога не є вже звичайний хліб, а Євхаристія, що складається з двох дійсностей — земної і небесної»²⁵. Єдність земного і небесного в Євхаристії святий Йоан Дамаскин пояснює на прикладі розжареного вугілля: «Вугіль — не просте дерево, а поєднане з вогнем; так і хліб Причастя — не простий хліб, а поєднаний з Божеством. Бо тіло, поєднане з Божеством, — не одна природа: одна належить тілові, а друга — поєднаному з тілом Божеству. Тому це й те разом — не одна природа, а дві»²⁶. Христос подає своє Тіло і Кров у доступний для людини спосіб: «Тому що в людей звичайним є їсти хліб і пити воду й вино, Він поєднав із ними своє Божество й учинив їх

²⁰ Службник, *Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого*, Молитва перед Святим Причастям.

²¹ Йоан Золотоустий, *Коментар на святого євангелиста Маттея*. Гомілія 50, 3.

²² Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

²³ Йоан Золотоустий, *Коментар на святого апостола і євангелиста Йоана*. Гомілія 46, 3.

²⁴ Іриней Ліонський, *Проти єресей*, IV, 7.

²⁵ Там само.

²⁶ Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

своїм Тілом і Кров'ю, щоб через те, що звичне й згідне з природою, ми стали тим, що понад природою»²⁷.

439. Христос устанавлює Євхаристію, учинивши хліб і вино своїм Тілом і Кров'ю, щоб переобразити Духом Святим тих, хто причащається, «у співтілесних і співкровних» із Ним²⁸. Святий Йоан Золотоустий, тлумачачи слова святого апостола Павла: «Тому, що один хліб [споживаємо], — нас багато становить одне тіло» (1 Кр. 10, 17), — зіставляє освячення Дарів із переображенням причасників: «Чим є цей хліб? — Тілом Христовим. Чим стають ті, хто причащається його? — Тілом Христовим. І нема багато тіл, а одне тіло»²⁹.

440. Святі Отці Церкви навчали про Євхаристію на підставі воплощення Божого Сина: «Якщо сам Бог-Слово, забажавши, став людиною та з чистої і непорочної крові Святої Приснодіви вчинив для себе тіло, то хіба Він не може вчинити хліб своїм Тілом, вино й воду — своєю Кров'ю? [...] Якщо ти шукаєш [хочеш пізнати] спосіб, яким це стається, то тобі вистачить почути, що це стається за співдією Святого Духа, подібно як співдією Святого Духа Господь для себе й у собі вчинив тіло від Пресвятої Богородиці; а більше ми нічого не знаємо, за винятком того, що Слово Боже істинне й дієве та всемогутнє, а спосіб — недослідимий»³⁰.

441. Святі Отці, не досліджуючи способу освячення євхаристійних дарів, наголошують на правдивості поєднання у цих дарах небесного із земним, як і в Христі поєднані Його Божа і людська природи. Завдяки цьому, причащаючись Тіла і Крові Христа, і ми правдиво стаємо одним Тілом з Ним.

442. У Євхаристії Христос дарує нам участь у Його боголюдському житті з милостивої любові, а не через наші заслуги. Найвищим виявом цієї любові є кривава жертва Христа на Голготі, спомином якої є літургійна безкровна жертва — Євхаристія. «Знайте, що не тлінним золотом чи сріблом ви були вибавлені від вашого життя суєтного, яке ви прийняли від батьків ваших, а дорогоцінною кров'ю Христа, непорочного й чистого ягняти» (1 Пт. 1, 18–19).

443. Христос дарує нам самого себе, щоб ми відповіли Йому взаємним даруванням. На слова Христового дарування: «Прийміть, їжте... Пийте з неї всі...» — ми відповідаємо, приносячи себе і дари: «Твоє від твоїх Тобі приносимо...» — задля всього, що Він для нас учинив. На Божественній Літургії ми чинимо *спомин* Христового *приношення-дарування*, щоб відповісти нашим *приношенням-даруванням*: Христове є вічне й завжди присутнє, а наше потребує постійного відновлення і поглиблення.

444. На Літургії молимося: «Зроби нас здатними приносити Тобі дари й жертви духовні, [...] щоб була Тобі благоприйнятна жертва наша»³¹. Ця жертва полягає в тому, що ми «віддаємо наші тіла як жертву живу, святу, приємну

²⁷ Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

²⁸ Пор.: Кирило Єрусалимський, *Містагогійні проповіді*, 4, 3.

²⁹ Йоан Золотоустий, *Гомілії на Перше послання до коринтян*, 24, 2.

³⁰ Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

³¹ Службеник, *Божественна Літургія святого отця нашого Йоана Золотоустого*, Молитва приношення.

Богові: богослужбу від нас розумну» (пор. Рм. 12, 1; 1 Пт. 2, 5). В анафорі ми це виявляємо у словах, у Причасті звершуємо споживанням, а після Божественної Літургії — усім нашим життям.

445. Святе Причастя увінчує участь християнина в Божественній Літургії. «Якщо не споживатимете тіло Чоловічого Сина й не питимете Його Кров, не матимете життя в собі» (Йо. 6, 53). Святі Отці наголошували на необхідності причащатися на Літургії: «Скажи мені, якщо хтось, запрошений на бенкет, умив би собі руки й сів до столу, і, хоч усе приготоване, не брав би в ньому участі, то чи не образив би того, хто його запросив? Чи не краще, щоб він взагалі не приходив?»³². Для християнина сповнювати заповідь Божу «Пам'ятай день святый святкувати» означає брати участь у Святій Літургії в неділі та свята. Задля духовного зростання Церква заохочує християнина якомога частіше приступати до Святого Причастя. Святий апостол Павло повчає: «Хай, отже, кожний випробує себе самого і тоді їсть цей хліб і п'є цю чашу» (1 Кр. 11, 28). Готуючись до святого Причастя, вірні іспитують власну совість і зберігають євхаристійний піст.

446. Християни причащаються Пресвятої Євхаристії «на відпущення гріхів і на життя вічне»: «Приступім до Причастя з палаючою любов'ю, щоб вогонь любові спалив наші гріхи й просвітив наші серця і щоб через причастя до божественного вогню ми самі розгорілись і були обожествлені»³³. Умовою гідного святого Причастя є чиста совість причасника, покаяння перед Богом за гріхи і примирення з ближніми: «Зібравшись разом у воскресний день Господній, переломлюйте хліб і чиніть подяку, визнавши перед тим свої провини, щоб ваше принесення було чистим. Кожен, хто посварився зі своїм ближнім, нехай не приходять до вас, поки не примириться, щоб ваше принесення не було осквернене»³⁴.

659. Сім'я як благословенна спільнота зростає у спілкуванні подругів з Богом і між собою, тобто в молитві. Облаштувавши в домівці місце для молитви (покуття), сім'я відводить для молитви також і свій час. За християнською традицією сім'я молиться вранці та ввечері, перед трапезою і після неї. Щоденні молитви з Часослова (молитовника) є початковим молитовним правилом сім'ї. Діти під час родинної молитви вчать молитися разом із батьками: вони слухають щоденні молитви й поступово вивчають їх. Зростаючи в спільній молитві, члени родини долають спокуси взаємного відчуження й самолюбства. Родинна молитва запобігає сімейним сваркам і розлученням, конфліктам між поколіннями, вчить миритися і пробачати.

660. Родина молиться за батьків і членів родини (живих та померлих), за добре виховання та вишкіл дітей, за духовні й матеріальні блага, за свою земну Вітчизну та за Боже благословення на кожен день і в особливо важливих потребах, щоб таким чином у домашній церкві звершувалася «безнастанна молитва» (пор. 1 Сл. 5, 17).

³² Йоан Золотоустий, *Коментар на Послання до ефесян*. Гомілія 3, 5.

³³ Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

³⁴ *Дідахе, або Вчення дванадцятьох апостолів*, 14, 1–2.

670. Християнська молитва спрямована до Отця через Сина у Святому Дусі. Творцем нашої молитви є Святий Дух. Молитва Церкви починається з молитви до Святого Духа «Царю Небесний» і завершується благодаттю і силою Святого Духа. Христос у своїй молитві звертався до Отця у Святому Дусі: «Того часу Ісус був зрадів Святим Духом і промовив: «Я прославляю Тебе, Отче, Господи неба й землі»» (Лк. 10, 21). «Зрадіти Святим Духом» — це початок молитви.

671. Під час свого земного служіння Христос часто молився наодинці, деколи цілими ночами (пор. Лк. 6, 12), вибираючи для молитви усамітнені місця (пор. Мр. 1, 35; Лк. 5, 16). Він молився до свого Отця. Такою ж самою є молитва Його учнів: «А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина свого, який взиває: «Авва, Отче!»» (Гл. 4, 6). Дух Христа творить у серцях християн свідомість богосинівства, свідомість спадкоємців Царства Божого. Без Святого Духа молитва не може бути християнською. «Бути в Христі» (пор. Рм. 8, 1) — це те саме, що й «жити в Дусі» (пор. Рм. 8, 2). Дух єднає нашу молитву з молитвою Сина Божого, а також лучить наші особисті молитви в єдиний голос Церкви.

672. Святий Дух спонукує нас «чувати і молитися» (пор. Мт. 26, 41), щоб протидіяти спокусам. Цей же Дух «допомагає нам у немочі нашої; про що бо нам молитися як слід, ми не знаємо, але сам Дух заступається за нас стогонами невимовними» (Рм. 8, 26). Так Святий Дух неначе «озвучує» перед Богом «стогін і страждання» всього творіння (пор. Рм. 8, 19. 21—22). Воно бо, підлегле тлінню, з надією очікує явлення синів Божих. Дух заступається за святих згідно з Божою волею (пор. Рм. 8, 27). Надиhaючи на молитву, Святий Дух сам молиться в нас. А ми, молячись, «дихаємо» Святим Духом.

3 Кодексу канонів Східних Церков

Кан. 698 — У Божественній Літургії через службу священика, що діє в особі Христа над жертвоприношенням Церкви, силою Святого Духа продовжується те, що сам Господь Ісус учинив на останній Вечері, який дав учням своє Тіло, принесене у жертву за нас на хресті, і свою Кров, пролиту за нас, установлюючи справжню і містичну жертву, у котрій кривава жертва на хресті з вдячністю згадується, здійснюється і в ній бере участь Церква як через жертвоприношення, так і через причастя для засвідчення і звершення єдності Божого народу для побудови свого Тіла, яким є Церква.

Кан. 699 — § 1. Повноваження відправляти Літургію мають тільки Єпископи і священики.

§ 2. Диякони разом з Єпископами і священиками власним служінням, відповідно до приписів літургічних книг, беруть тіснішу участь у відправі Божественної Літургії.

§ 3. Інші вірні завдяки хрещенню і помазанню святим миром, збираючись на відправу Божественної Літургії, беруть діяльну участь у жертві Христовій у спосіб, визначений в літургічних книгах або партикулярним правом, і то повніше, якщо з цієї жертви приймають Тіло і Кров Господа.

Кан. 700 — § 1. Стосовно способу відправи Божественної Літургії, чи слід її сповняти поодиночі чи у співслужінні, слід мати на увазі передусім пастирські потреби вірних.

§ 2. Якщо, однак, є змога, то Божественну Літургію повинні відправляти священики разом з Єпископом як головним служителем або іншим священиком, тому що так належно виявляється єдність священства і жертви; однак, непорушним залишається право кожного священика відправляти Божественну Літургію поодиночі, але не в тому самому часі, коли в тій самій церкві відбувається співслужіння.

Кан. 704 — Божественна Літургія може похвально правитись у всі дні, за винятком тих, які виключаються згідно з приписами літургічних книг Церкви свого права, до якої священик приписаний.

Кан. 708 — Місцеві Ієрархи і парохі повинні дбати, щоб вірні якнайстаранніше були навчені про обов'язок приймати Пресвяту Євхаристію в небезпеці смерті і в часи, встановлені найхвалебнішою традицією або партикулярним правом власної Церкви свого права, особливо ж у Пасхальний час, коли Христос Господь переказав євхаристійні таїнства.

Кан. 709 — § 1. Пресвяту Євхаристію роздає священик або, якщо так велить партикулярне право власної Церкви свого права, — також диякон.

§ 2. Синод Єпископів патріяршої Церкви або Рада Ієрархів мають право встановити відповідні приписи, згідно з якими роздавати Пресвяту Євхаристію можуть також інші вірні.

Кан. 710 — Щодо участі дітей у Пресвятій Євхаристії, після хрещення і миропомазання, слід дотримуватися приписів літургічних книг власної Церкви свого права з застосуванням відповідних застережень.

Кан. 711— Той, хто почувається до тяжкого гріха, нехай не відправляє Божественної Літургії і не приймає Пресвяту Євхаристію, хіба що існує поважна підстава і немає нагоди прийняти тайну покаяння; у цьому випадку він зобов'язаний проявити акт досконалого жалю, який містить у собі намір приступити якнайскоріше до цієї тайни.

Кан. 712— Не слід допускати до приймання Пресвятої Євхаристії тих, хто привселюдно поводить себе недостойно.

Кан. 713 — § 1. Пресвяту Євхаристію слід розподіляти під час відправи Божественної Літургії, хіба що виправдана причина радить щось інше.

§ 2. Щодо підготовки до участі в Пресвятій Євхаристії через піст, молитви та інші дії, вірні повинні сумлінно дотримуватись приписів Церкви свого права, до якої приписані, не лише в межах території цієї ж Церкви, а й, по змозі, в цілому світі.

Кан. 714 — § 1. У церквах, де буває прилюдне богочитання і, принаймні кілька разів у місяць, відправляється Божественна Літургія, слід берегти Пресвяту Євхаристію особливо для хворих, сумлінно дотримуючись приписів літургічних книг власної Церкви свого права, а вірні повинні з найбільшою шанобою її адорувати.

§ 2. Зберігання Пресвятої Євхаристії підлягає наглядові і керівництву місцевого Ієрарха.

Молитва

Кан. 346 — § 1. Кандидати до священнослужінь мають так вишколюватись, щоб плекали в Святому Дусі задушевне спілкування з Христом і в усьому шукали Бога так, аби, спонукувані любов'ю до Христа Пастиря, всі люди даром свого життя старались про здобуття Царства Божого.

§ 2. Із слова Божого та святих тайн вони повинні черпати передусім силу для свого духовного життя і міць для апостольської праці на щодень:

1 — через пильні і постійні роздуми над словом Божим і вірне тлумачення його за Отцями питомці повинні звикати до того, щоб більше уподібнювати своє життя на зразок життя Христового і, зміцнені у вірі, надії і любові, вправлялися жити згідно з засадами Євангелія; 2 — повинні постійно брати участь у Божественній Літургії, щоб вона стала джерелом і вершиною семінарійного життя, як є всього християнського життя;

3 — повинні привикати постійно проказувати церковне правило за власним обрядом і з нього кормити духовне життя;

4 — високо цінуючи духовний провід, повинні привикати, скрупульозно робити іспит совісті і часто приймати тайну покаяння;

5 — повинні оточувати синівською любов'ю Пресвяту Марію, Вседіву, Божу Матір, яку Христос поставив Матір'ю всіх людей;

6 — повинні також плекати вправи побожності, які сприяють духові молитви, додають сили і підпори апостольському покликанню, особливо мають плекати те, що радить гідна пошани традиція власної Церкви свого права; повсякчасно рекомендуються реколекції, пояснення про священнослужіння, заохочення на духовному шляху;

7 — слід виховувати питомців до розуміння значення Церкви і служіння їй, а також до чесноти послуху і дружньої співпраці з братами;

8 — слід допомагати їм розвивати також інші чесноти, дуже корисні для їхнього покликання, як: розпізнавання духів, чистота, мужність духу; вони повинні також цінити й плекати чесноти, які цінуються між людьми і прикрашають Христового слугу, а саме: щиросердність, невпинна турбота про справедливість, дух убогості, сумлінність у дотримуванні обіцянок, ввічливість у поведінці, скромність у розмові, поєднана з любов'ю.

Біблійно-богословські роздуми

Якщо говорити про **священниче служіння Церкви**, то доречним буде запитання: в чому полягає священство у Старому Завіті? Коли читаємо про таких осіб, як Аарон, Левій чи Езра, то відразу зауважуємо, що, по-перше, священник **приносить жертву Богові** за себе і за народ. Він віддає в жертву Богові малу частину того всього, що від Бога. Очевидно, священник **молиться** за себе і за народ, щоб виблагати в Бога прощення і просити в Бога те, що потрібне для життя, всяке матеріальне й духовне добро. По-друге, священник **благословляє**, значить — передає благословення в ім'я Господнє. У цьому всьому священник діє як **посередник** між Богом і народом. Добрий священник має **відчуття Божої любові** до Бога особисто і до Божого люду. Він знає,

що для того, аби наближатися до Божого маєстату, треба **плекати святість** і жити в чистоті.

Ісус Христос свідомо виступає з явно священничими елементами. Наприклад, Він каже про себе: «Тут більше, ніж храм!» (Мт. 12, 6). Про свою смерть Він говорить, як про жертву: «Син Чоловічий не прийшов на те, щоб Йому служили, але щоб служити й віддати своє життя як викуп за багатьох» (Мр. 10, 45). В розумінні Нового Завіту, **Ісус Христос — ідеальний священник**. Про це говорить Послання до євреїв, з якого ми читаємо у всі суботи і неділі Великого посту. Ісус Христос ідеальний архиєрей, тому що Він є водночас і Син Божий, і один з нас; іншими словами, Він — **ідеальний посередник** між Богом і людьми (див. Євр. 4, 14–16). Євангелист Йоан також розглядає образ Ісуса Христа як Священника. Він наголошує, що Ісус Христос — **це єдина Дорога до Отця** (див. Йо. 14, 6), і що Він з власної волі **віддає себе на смерть на хресті**. Ми це чуємо у дрібних деталях в Страсний Тиждень, коли читаємо Євангелія Страстей у Великий Четвер. В одному тексті Ісус Христос **молиться** за нас (це т. зв. архиєрейська молитва), і дякує Богові за дар, яким є ми: «Я об'явив твоє ім'я людям, яких ти від світу передав мені. Вони були твої, **ти ж передав мені їх**, і зберегли вони слово твоє.. Та не лиш за цих молю, але і за тих, які завдяки їхньому слову увірують в мене, щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об'єднані; щоб світ увірував, що ти мене послав» (Йо. 17, 6. 20–21).

Рукоположений священник і Євхаристія

Рукоположені священники, а серед них кожний душпастир на парафії, при всій людській немочі та недосконалості покликані виконувати щось, що насправді ніхто не є гідний виконувати, а це **бути образом** Ісуса Христа, досконалого Архиєрея, у громаді, яка збирається на молитву в Його ім'я, — **бути посередником** між Богом і Божим Людом. Насправді є тільки **один Священик** — Ісус Христос. Є тільки **одна Жертва** — та, що Ісус Христос приніс на хресті **раз і назавжди**. Під час Херувимської пісні священник так молиться: «Бо Ти єси той, **хто приносить, і кого приносять, хто приймає і кого роздають**, Христе Боже наш..». Коли церква збирається довкола престолу, ця єдина Господня Жертва стає присутня **ТУТ** (у цій парафії), **ТЕПЕР** (у той час, в якому живемо), **ДЛЯ НАС** (для цієї спільноти). Збираючись «при ламанні хліба», тобто на євхаристійній службі, ми таїнственно єднаємося між собою і приєднуємося до жертви Христової, принесеної Богові-Отцеві за нас і для нас. **Євхаристія є центром християнського життя**. А парафія — це спільнота, яка збирається «при ламанні хліба», тобто для євхаристійної служби. Євхаристія є водночас вершиною парафіяльного життя і джерелом усіх її духовних благ.

Парафія — спільнота священників

Для парафіяльної спільноти присутність рукоположеного священника повинна бути **нагадуванням і знаком священничого служіння**, що дією Святого Духа і силою святого Хрещення є **притаманним для кожного християнина**. В Книзі Виходу читаємо: «Ізраїль — царство священників та святий народ» (Вих. 19, 6).

Знову ж це здійснюється у Христовій Церкві, і це повинна здійснювати кожна парафіяльна спільнота. Спільне священиче служіння кожного охрещеного проявляється у всьому, що пов'язане з життям спільної (головно, літургійної) та особистої молитви. Не тільки священик, а й **кожний християнин покликаний** як особисто, так і в своїй парафіяльній спільноті: **молитися** за себе і за інших, постійно **віддавати себе в жертву** Богові, **прощати** іншим і просити в Бога прощення, **благословляти** Бога і **бути благословенням** для інших.

Що найважливіше, ми усі разом покликані **плекати святість**, тобто бути святим народом. Що це означає? В парафіяльному житті кожне богослуження і вся наша східнохристиянська літургійна і молитовна практика є для того, щоб, освячуючи час і місце, в якому ми перебуваємо, ми самі були освяченими, тобто **даром відкладеним для Бога** («Бо Ти єси освячення наше, і Тобі славу возсилаємо...»). І тому кожний християнин повинен берегти себе від гріха та плекати чесноти стриманості і чистоти тіла й духа відповідно до стану, в якому живе. Апостол Павло пояснює: «Хіба ж не знаєте, що ваше тіло — храм Святого Духа, який живе у вас? Його ви маєте від Бога, тож уже не належите до себе самих. Ви бо куплені високою ціною! Тож прославляйте Бога у вашому тілі» (1 Кор. 6, 19–20).

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМНІННЯ

1. Чи я супроводжую своє життя ревною та глибокою молитвою — як у спільноті, так і на самоті з Господом?
2. Чи я беру активну участь у богослуженнях Церкви, стараючись промовляти молитви з відчуттям та призадумою?
3. Чи я регулярно сповідаюся та працюю над собою?
4. Чи я стараюся жити життям людини, яка посвячена бути «храмом Духа Святого»?

ІСПИТ СУМНІННЯ ДЛЯ ПАРАФІЯЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Чи наша парафія робить усе можливе, щоб богослуження служились гідно, урочисто та з молитовним відчуттям?
 2. Чи у нашій парафії приділяється досить уваги підготовці до богослужень, особливо на свята?
 3. Чи наші парафіяни мають доступ до молитовників, щоб кожний міг слідкувати за богослуженням з належною увагою та розумінням?
 4. Чи регулярно служаться в нашій парафії інші богослуження, окрім Служби Божої, особливо Вечірня в суботу і перед празниками?
 5. Яку участь беруть у літургійному житті наші діти та молодь? Чи не можна було б зробити їхню участь активнішою, аби вони відчували, що молитва Церкви є їхньою молитвою?
 6. Чи наша парафія належно береже свою східнохристиянську спадщину — усвідомлення і плекання духовного скарбу візантійсько-київської традиції: літургії, богослов'я, духовності та дисципліни.
-

Тези для проповідей

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ?

- Ми віримо в Бога, який хоче спілкуватися з нами і постійно запрошує нас до єдності з Ним. Він не тільки говорить до нас, але заохочує нас розмовляти з Ним. Його Єдинородний Син, Ісус Христос, сам дає нам приклад, як ми повинні це робити, бо коли Він жив на землі, Він часто відходив на пустинне місце (пор. Мр. 1, 35), щоб на самоті перебувати зі своїм Отцем. Він нас навчив молитися з довір'ям до Бога (див. Мт. 6, 25—33) і звертатися до Бога словами «Авва-Отче!» (див. Мт. 6, 9; Лк. 11, 2).
- Ісус молився за нас, своє духовне стадо, щоб ми пізнали любов Божу і були посвячені для Бога (див. Йо. 17, 1—26). У цьому Ісус діяв і далі діє, як справжній священик, наш Єдиний Архиєрей, спроможний сміливо підходити до Божого маєстату, будучи вповні Богом і вповні людиною (див. Євр. 2, 17—18).
- Як єдиний Архиєрей, ідеальний посередник між Богом і людьми, Господь наш Ісус Христос віддав себе в жертву на хресті, віддаючи Богові те, що найцінніше — своє життя, щоб спасти людей з неволі гріха. І воскрес Він на третій день та смертю смерть подолав, даючи нам життя вічне.
- На спомин Його страждання Він залишив Церкві, своїй Невісті, таїнственний чин, аби ми, свого спільнота, могли «їсти Його тіло і пити Його кров». Щоразу, коли ми збираємося довкола Євхаристійного престолу, єдиний Архиєрей і єдина жертва стають присутні «тут, тепер, для нас»! Це воля Господня, що ми християни сходимося «при ламанні хліба». Ця дія для Церкви є водночас вершиною її життя і джерелом її духовних благ.
- Тому Блаженніший Святослав звертає особливу увагу на Службу Божу і на нашу участь у ній. Коли згадати часи підпілля, то служіння Служби Божої тримало нашу Церкву при житті. А сьогодні, коли дедалі більше поширюється комерційний підхід до життя, Блаженніший заохочує нас дорожити святою Неділею, Днем Господнього Воскресіння, немов найціннішою річчю на світі.
- Оскільки богослужбове служіння освячує час і місце, в якому перебуваємо, треба нам плекати багатство нашої чудової літургійної спадщини. Особливо перед неділями і святами служіння Вечірні збагачує літургійний день чудовою духовною поезією і глибиною думки про велике таїнство нашого спасіння.
- Не занедбуймо нашої особистої молитви, бо остаточно Господь кличе кожного з нас до синівської приязні з Ним. Користаймо з нагод для Святої Сповіді, щоб можна було нам очиститись від усього, що віддаляє нас від Бога.
- Якщо наша парафіяльна спільнота покликана бути живою парафією, треба нам звертати більшу увагу усьому, що стосується її літургійного і молитвеного життя. Роздумуймо і особисто, і спільно, що означає «бути святим», посвяченим Богові, і як нам сповнити те, до чого заохочує нас Божественна Літургія, «самі себе, і один одного, і все життя наше Христу Богові віддаймо».

Проповідь

Таїнство Христа

Перш за все, треба сказати, що молитовний досвід християн позначений досвідом таїнства Христа. Для своїх послідовників Христос не є далеким Богом, до якого необхідні посередники. Він — незбагнений Бог — стає людиною, щоб бути ближче до людини, яка все ще втікає, чуючи голос Бога в Едемському саду. Таким чином Він сам стає нашим посередником: *Один бо Бог, один також і посередник між Богом та людьми — чоловік Христос Ісус, що дав себе самого як викуп за всіх* (1 Тим. 2, 5–6). Це низходження Бога-Слова в особі Ісуса Христа є об'явленням пратаїнства нашого спасіння, яке церква ісповідує, викликаючи у день Христового Різдва: *Таїнство чудне бачу і преславне: небо — вертеп, престол херувимський — Діву, ясла — вмістилище, в яких возліг невмістимий Христос Бог*. Христос своїм народженням, життям, стражданням, смертю і воскресенням завершив і об'явив для нас план нашого спасіння. У Старому Завіті таїнством називають саме цей незбагнений Божий задум нашого спасіння.

У дусі цього ставрозавітного значення таїнства проповідував також апостол Павло. Для нього «таїнство» є цілісним планом спасіння людства і світу, схованим у глибинах премудрості Божої та об'явлений тим, які готові Його прийняти. Воно не є пов'язане із якимось конкретними обрядами, але є таїнством Христа — Його спасительною дією у світі. План Божого спасіння був роджений у глибинах Божества і явлений у Христі та Його євангелії. Це значення таїнства церква зберегла як святе передання донині. Говорячи про літургію, церква визнає що, *«діло відкуплення людей і досконалого возславлення Бога, провісником якого були божественні чудеса, явлені народові Старого Завіту, сповнив Христос Господь через пасхальне таїнство своїх спасених страстей, воскресіння з мертвих і славного вознесіння. Ним Він, “вмираючи, знищив нашу смерть і, воскреснувши, повернув нам життя”»* (КСЛ 5). Відкриваючи таїнство спасіння своїм Вочлоченням, Христос сповнює його у Воскресінні, перемагаючи смерть.

Завдяки участі у цьому пречудному таїнстві Христа наша молитва набуває значення в очах Отця, оскільки лише завдяки участі у божественній природі Його Сина ми можемо називати Його Отцем. Особа Христа, таким чином, стала таїнством, беручи участь у якому, ми, прославляючи Отця, спасаємось, а нашим спасінням, своєю чергою, прославляється Отець. Спасіння світу полягає у прославі Отця, і саме тому молитва християнина передусім є славословною молитвою подяки — євхаристійною молитвою. У цьому значенні Євхаристія є сповненням та вершиною літургійного життя церкви. Кожна молитва церкви повинна завершитись благодаренням.

Таїнство церкви

Таїнство нашого спасіння і досконалої прослави Бога, сповнене у Христі і явлене Святим Духом, поширюється на церкву — вірних, які завдяки вірі у Христа-Спасителя та участі у Його Смерті та Воскресінні стають єдині у Ньому, творять Його таїнственне тіло. Прищеплюючись таким чином до прославленого тіла Христового, Церква живе із пасхального таїнства Христа, яке від початку її існування б'є джерелом життєдайних вод, напоюючи і сповнюючи багатовимірність її життє-

вих ситуацій. Христос живить церкву своєю присутністю, і саме усвідомлення цієї присутності є основою багатовимірності християнської молитви. Таїнство Христа, Його життєдайної присутності у світі, від часу існування церкви являється через різноманіття літургійних чинностей. Церква вірить, що *«Христос завжди присутній у своїй Церкві, передусім у літургійних діях. Він присутній у Жертві Божественної Літургії і в особі служителя... і головною мірою — під євхаристійними видами. Він присутній своєю силою у Святих Таїнствах таким чином, що коли хтось хрестить, — хрестить сам Христос. Він присутній у своєму слові, адже це Він промовляє, коли в Церкві читають Святе Письмо. Нареши́ті, присутній, коли Церква молиться і співає, адже Він обіцяв: “Де двоє або троє зібрані в моє ім’я, там я серед них” (Мт. 18, 20). Справді, у цьому великому ділі, в якому звершується досконала прослава Бога й освячення людей, Христос завжди єднає зі собою свою возлюблену Невісту — Церкву, яка взиває до свого Господа і через Нього поклоняється Вічному Отцеві»* (КСЛ 7).

Отже, хоч особа воскреслого Ісуса Христа схована від наших очей, ми все ж бачимо його у таїнствених матеріальних знаках. Ми бачимо хліб, вино й ікони. Ми чуємо голос Христа в голосі диякона чи священика, коли вони читають Євангеліє. Коли ми молимося під час Літургії, Христос молиться з нами. Літургія є спільним ділом Христа і його Церкви. Наші молитви є марними без Христа. Він продовжує заступатись за творіння. Коли ми збираємось у церкву, відбувається таїнство нашого спасіння — ми молимося Богу-Отцю, об’єднані з Ісусом Христом, стаємо частиною Тіла, головою якого є Він. У давній західній літургії існував гарний літургійний вислів перед причастям: *«Прийміть те чим ви є, станьте тим, що ви приймаєте — Тілом Христовим»*. Церкву часто називають таїнством. Щоразу, коли Церква збирається на молитву, стається це таїнство. Христос дає себе не лише в Євхаристії, а й щоразу, коли ми з вірою ісповідуємо Його присутність між нами, а це значить і під час наших спільних молитовних зібрань.

Виміри церковного таїнства

Життєдайна сила Христової присутності пульсує у кожному церковному богослужінні, пронизуючи все наше життя. Вершиною богослужбового життя є Таїнство Євхаристії — подячне святкування єдності із Христом у його таїнственному тілі. Все літургійне життя церкви спрямоване до цього основного молитовного таїнства — участі у Його Тілі і Крові. Але лише святкування Тіла і Крові не вичерпує таїнствених проявів життя таїнственного Тіла Христового. Христос, як це видно із тексту Конституції про святу літургію, діє у своїй церкві багатовимірно. Збираючись в одну церкву задля єдиного життєдайного досвіду Христа, вірні переживають також досвід Його дії на окремих її членів. Цей досвід літургійної молитви для конкретних її членів церква називає літургійними таїнствами. Вони народжуються із євхаристійного єднання всієї церкви для її конкретних членів. Так, Таїнства втаємничення християнина — Хрещення, Миропомазання та Євхаристія, — хоч здійснюються для конкретних осіб, бо охрещені вірні вже не потребують їх повторення, є досвідом всієї церкви, досвідом її зростання. Так само Таїнства зцілення — Покаяння та Єлеопомазання, — хоча і є Таїнствами, у яких окремі члени беруть особливу участь, все ж є також таїнством цілого Тіла Христового, яке терпить разом із його духовно чи тілесно хворими членами. Таїнства служіння — Вінчання та Рукоположення — передусім є Таїнствами іконічності

предстояння Христового та Його любові, які також пульсують із єдиного зібрання церкви у Святому Дусі, яка через Христа приносить вічний і досконалий піснеспів небесному Отцеві.

Благодарний молитовний досвід Христа просякає кожну мить нашого життя. Своїм Вовлеченням, Життям, Смертю і Воскресінням Христос впроваджує в астрономічний час, що вимірює життя людини, нову якість — святість. Іншими словами, надає перехідному кількісному часові іншу якість, яка перемінює його у літургійний час. Бог не усуває час, але своєю присутністю в ньому освячує його, робить його часом спасіння. Завдяки цьому, літургійне згадування подій історії спасіння не є ні минулим, ні майбутнім, але освячуючим теперішнім. Після Пасхальної Події ми перебуваємо у восьмому незахідному дні, очікуючи блаженного приходу Господа. Це очікування позначене святістю воскреслого Христа та сходженням на церкву Духа Святого. Кожне богослужіння добовго кола — вечірня, повечір'я, опівнічна, утрєня, денні часи — створені і впроваджені у життя церкви з єдиною метою — дати вірним можливість постійного спасительного і життєдайного досвіду Христа. *«О, Пасхо велика і найсвятіша, Христе, о, мудросте, і Слово Боже, і сило, подавай нам тісніше з'єднатися з Тобою в невечерній день царства Твого»* — ось єдина причина кожного літургійного зібрання церкви після воскресіння Христового. Кожне літургійне богослужіння церкви виростає із вдячності за можливість брати участь у Смерті та Воскресінні Господа.

Святкування таїнства Воскресіння Христового є також джерелом для літургійних богослужінь тижня та року. Як планети навколо сонця, так само кружляють літургійні поминання окремих днів навколо святкування тижневого спомину Воскресіння у кожну неділю року. Хрест Господній, Богородиця, Ангели, Предтеча, Апостоли, і цілість церковної спільноти — всі ці молитовні поминання виходять із пасхального таїнства і покликані приводити нас до нього.

Так само і в літургійному році, незалежно який саме цикл свят зараз ми святкуємо — різдвяний, богородичний чи святих, — всі вони народжуються і провадять до пасхального пратаїнства Христа та Його Церкви. Конституція про святу літургію наголошує, що у святкуванні річного циклу богослужінь Церква *«розгортає все таїнство Христа — від Вовлечення й Різдва аж до Вознесіння, до дня П'ятдесятниці й до очікування блаженної надії та Господнього пришествя. Ось так пригадуючи таїнства відкуплення, вона відкриває вірним багатство чеснот і заслуг свого Господа, щоб повсякчас робити їх певним чином присутніми для вірних і щоб вони, ставши причасниками цих чеснот і заслуг, наповнювалися благодаттю спасіння»*.

Звершуючи цей річний цикл Христових таїнств, свята Церква з особливою любов'ю почитає Пресвяту Богородицю Марію, яка поєднана нерозривною сув'яззю зі спасенним діянням свого Сина... Понад те, Церква внесла до річного циклу дні пам'яті мучеників та інших святих, які, приведені до досконалості різноманітною Божою благодаттю і здобувши вічне спасіння, співають в небесах досконалу хвалу Богові й заступаються за нас. Святкуючи «дні народження [до вічності]» святих, вона проповідує пасхальне таїнство в святих, які спільно з Христом постраждали і прославилися; ставить їх за приклад вірним і цим провадить їх через Христа до Отця; їхніми заслугами вимолює в Бога благодіяння» (КСЛ 102—104).

Таїнство християнського життя

Таїнство Христа і таїнственне життя церкви мають за ціль плідність таїнственного життя кожного християнина. Кожний вірний, черпаючи із пасхального Христового таїнства та його вимірів у таїнственному житті церкви, має сам перетворитись у таїнство. На одній зі своїх проповідей на початку навчального року в Укаїнському католицькому університеті владика Софрон (Мудрий) сказав: *«Християнин є видимим знаком невидимої Божої благодаті»*. Справді, таїнство стає діяльним лише тоді, коли Христос починає діяти в конкретній особі. Таїнство, першою чергою, передбачає співжиття Христа з конкретною особою. Він, входячи в неї, творить таїнство спасіння. Перемінена Христом людина є висловом невидимої благодаті Божої. Чудо полягає в тому, як людина перемінюється у Христі. Її дії, інколи незрозумілі для неї самої, стають євангелієм Христа для спасіння світу. Основне в житті християнина не діяти, але дати Христові діяти через себе, стати не ініціатором спасіння, а його співтворцем. Коли людина дозволяє Христові жити в ній так, щоб їхнє співжиття було гармонійним, вона стає таїнством, таїнством спасіння, таїнством дієвого втілення божественної любові.

РОЗДІЛ 3

СЛУЖІННЯ БЛИЖНЬОМУ (ДИЯКОНІЯ)

*Приділення особливої уваги потребуючим
як у самій парафії, так і поза нею*

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Служіння ближньому

Ще одним важливим елементом, який виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія, — це дияконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність». Це служіння ближньому впливає з нашого закорінення в Христі. Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Лише віра, чинна любов'ю, провадить до спасіння (пор. Гал. 5, 6). Натомість віра без діл — мертва (пор. Як. 2, 26). «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, ви мені зробили» (Мт. 25, 40), — каже Господь Ісус.

Погляньмо навколо себе: скільки у світі є нещастя і убогості, самотності і смутку, болю і страждання! Всі ці прикрі явища нашого земного життя — це для нас запрошення до чинної любові, яка є виявом живої віри. Господь хоче відкрити наші очі на нужду світу, щоб ми навчилися по-справжньому любити і виявляли нашим ближнім Божу любов — увагою до них, сердечним співчуттям, підтримкою, словом потіхи і розради, а головне, ділами милосердя. Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, а наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими. Так об'являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей, згідно зі словами св. Августина: «Якщо бачиш любов, бачиш Пресвяту Трійцю».

Біблійні основи

Мт. 25, 31—46

Якже прийде Син Чоловічий у своїй славі, й ангели всі з ним, тоді він сяде на престолі своєї слави. І зберуться перед ним усі народи, і він відлучить їх одних від одних, як пастух відлучує овець від козлів; і поставить овець право-

руч себе, а козлів ліворуч. Тоді цар скаже тим, що праворуч нього: Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене. Тоді озвуться праведні до нього: Господи, коли ми бачили тебе голодним і нагодували, спрагненим і напоїли? Коли ми бачили тебе чужинцем і прийняли, або нагим і одягнули? Коли ми бачили тебе недужим чи в тюрмі й прийшли до тебе? А цар, відповідаючи їм, скаже: Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших — ви мені зробили. Тоді скаже й тим, що ліворуч: Ідіть від мене геть, прокляті, в вогонь вічний, приготований дияволу й ангелам його; бо голодував я, і ви не дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене не напоїли; був чужинцем, і ви мене не прийняли; нагим, і ви мене не одягнули; недужим і в тюрмі, і не навідалися до мене. Тоді озвуться і ті, кажучи: Господи, коли ми бачили тебе голодним або спраглим, чужинцем або нагим, недужим або в тюрмі, і тобі не послужили? А він відповість їм: Істинно кажу вам: те, чого ви не зробили одному з моїх братів найменших — мені також ви того не зробили. І підуть ті на вічну кару, а праведники — на життя вічне».

Йо. 15, 9—17

Як мене Отець полюбив, так я вас полюбив. Перебувайте у моїй любові! А в любові моїй перебуватимете, коли заповіді мої будете зберігати, як і я зберіг заповіді мого Отця і в його любові перебуваю. Я казав вам так для того, щоб була у вас моя радість і щоб ваша радість була повна. Це моя заповідь, щоб ви любили один одного, як я вас полюбив! Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає. Коли ви робите все, що я вам заповідаю, то ви — друзі мої. Тож слугами вже не називатиму вас: слуга не відає, що його пан робить. Називаю вас друзями, бо все я вам об'явив, що чув від Отця мого. Не ви мене вибрали, а я вас вибрав і призначив, щоб ви йшли і плід принесли, та щоб тривав ваш плід, а й щоб усе, про що б ви тільки попросили в Отця в моє ім'я, дав вам. Ось, що вам заповідаю: щоб ви любили один одного!

Ді. 2, 41—47

Ті ж, що прийняли його слово, охристились, і того дня до них пристало яких три тисячі душ. Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах. І страх напав на кожну душу: багато було чудес і знаків, що їх апостоли робили. Всі віруючі були вкупі й усе мали спільним. Вони продавали свої маєтки та достатки й роздавали їх усім, як кому чого треба було. Щодня вони однодушно перебували у храмі, ламали по домах хліб і споживали харчі з радістю і в простоті серця; хвалили Бога і втішалися любов'ю всього люду. Господь же додавав щодня (до церкви) тих, що спасалися.

Гал. 5, 1—6

Христос нас визволив на те, щоб ми були свободні. Тож стійте і під кормигу рабства не піддавайтеся знову. Ось я, Павло, кажу вам, що коли ви обрізуєтеся,

Христос вам ні в чому не допоможе. Свідчу знову кожному, хто обрізується: Він мусить увесь закон чинити. Ви, що шукаєте в законі оправдання, від Христа відлучилися, від благодаті ви відпали. Ми бо духом з віри очікуємо надії оправдання, бо у Христі Ісусі нічого не означають ні обрізання, ні необрізання, але — віра, чинна любов'ю.

Гал. 5, 13—26

Ви бо, брати, покликані до свободи; аби тільки свобода ваша не стала приводом до тілесности; але любов'ю служіть один одному. Увесь бо закон міститься у цій одній заповіді: «Люби ближнього твого, як себе самого». Коли ж ви між собою гризетеся та їсте один одного, вважайте, щоб один одного не знищили! Знову кажу: Духом ходіте, і тіла пожадливість не будете чинити; бо тіло пожадає проти духа, і дух пожадає проти тіла. Вони суперечать одне одному, так що ви не можете робити того, що хотіли б. А коли дух вас водить, то ви не під законом. Учинки ж тіла явні: розпуста, нечистота, розгнuzданість, ідолослужба, чари, ворогування, свари, задрість, гнів, суперечки, незгоди, єресі, зазисті, пияцтво, гульня і таке інше, про що я вас попереджаю, — як я вже й раніше казав, що ті, що таке чинять, царства Божого не успадкують. А плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість. На тих то нема закону. Ті ж, що є Ісус-Христові, розп'яли тіло з його пристрастями та пожадливостями. І коли ми живемо духом, то духом і ходімо. Не будьмо марнославні, задерикуваті між собою, завидущі одні одним.

Еф. 4, 22—32

Вам треба позбутися, за вашим попереднім життям, старої людини, яку розтлівають звабліві пристрасті, а відновитись духом вашого ума й одягнутись у нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди. Тому, відкинувши брехню, говоріть кожен правду ближньому своєму, ми бо один одному члени. Гнівайтесь, та не грішіть! Хай сонце не заходить над вашим гнівом; і не давайте місця дияволу. Хто крав, нехай не краде більше, а краще хай працює, творивши власними руками добро, щоб він мав змогу дати тому, хто потребує. Жадне погане слово нехай не виходить з уст ваших, а лише гарне, що може в потребі повчити, і щоб це вийшло на користь тим, які чують його. І не засмучуйте Святого Духа Божого, що ним ви назнаменовані на день відкуплення. Усяка досада, гнів, люті, крик та хула мусять бути викорінені з-посеред вас разом з усією злобою. Будьте, натомість, добрі один до одного та милосердні, прощайте один одному, як Бог у Христі вам. простив.

Як. 2, 14—26

Яка користь, мої брати, коли хтось каже, що має віру, але діл не має? Чи може його спасти віра? Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку, і хтонебудь з вас до них скаже: «Йдіть собі з миром, грійтеся та годуйтеся», і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе? Так само й віра, коли діл не має, мертва сама в собі. Та хтонебудь скаже: «Ти

маєш віру, а я маю діла. Покажи мені твою віру без діл, а я тобі покажу моїми ділами мою віру». Ти віруєш, що Бог один? — Добре робиш. І біси вірують, та тремтять. Хочеш знати, безглуздий чоловіче, що віра без діл не приносить плоду? Авраам, наш батько, чи не ділами виявився праведним, коли був при- нІс. на жертovníк Ісаака, свого сина? Бачиш, що віра співдіяла з його ділами, і його віра удосконалилася ділами. Так здійснилося Писання, яке каже: «Авраам повірив Богові, і це зараховано йому за праведність», і він був названий приятелем Божим. Ви бачите, що чоловік оправдується ділами, не тільки вірою. Так само й Рахав, блудниця, чи ж не ділами оправдалася, прийнявши посланців і випустивши їх іншим шляхом? Як тіло без душі мертво, так само й віра без діл мертва.

1 Пт. 1, 13—25

Тому, підперезавши стан вашого ума, тверезі, надійтеся повнотою на благодать, що вам буде принесена в об'явленні Ісуса Христа. Як слухняні діти, не потураючи колишнім вашим похотям, як то було за вашого незнання, але як той, хто вас покликав — святий, так само й ви самі усім вашим життям станьте святі, написано бо: «Ви будете святі, бо я святий». І коли Отцем звете того, хто без уваги на особу буде судити кожного за його вчинками, то поведіться з острахом за час вашого вигнання і знайте, що не тлінним золотом чи сріблом ви були вибавлені від вашого життя суєтного, яке ви прийняли від батьків ваших, а дорогоцінною кров'ю Христа, непорочного й чистого ягняти, передбаченого перед заснуванням світу і об'явленого, ради вас, останніми часами. Ви через нього віруєте в Бога, який воскресив його з мертвих і прославив, щоб ваша віра і надія була на Бога. Очистивши послухом правди душі ваші для братньої нелицемірної любови, любіть гаряче один одного щирим серцем, відроджені наново не з тлінного насіння, а з нетлінного: словом Божим живим і вічним. Бо кожне тіло, як трава, і вся його слава, немов цвіт трави: трава всохла, і цвіт опав, — а слово Господнє повік перебуває. Оце ж воно і є, оте слово, що було вам благовістоване.

1 Пт. 4, 7—11

Будьте мудрі й тверезі, здатні до молитов. Насамперед майте велику любов один до одного, бо любов силу гріхів покриває! Будьте гостинні один до одного — без нарікання. Служіть один одному, кожен тим даром, що його прийняв, як добрі домоуправителі різноманітної Божої благодаті. Говоріть лише у глузді Божих слів, служіть лише у дусі тієї сили, яку дає Бог, щоб у всьому прославлявся Бог через Ісуса Христа, якому слава й сила по вічні віки! Амінь.

1 Йо. 3, 11—24

Бо це та звістка, яку ви від початку чули: щоб один одного любити, а не як Каїн, який був від лукавого й убив брата свого. Та й за що він забив його? Бо лихі були його вчинки, а брата його — справедливі. Не дивуйтеся, брати, коли світ вас ненавидить. Ми знаємо, що ми перейшли від смерті до життя, бо любимо братів. Хто не любить, той у смерті перебуває. Кожен, хто

ненавидить брата свого, — душогубець, а ви знаєте, що ніякий душогубець не має в собі життя вічного, що в ньому перебувало б. З цього ми спізнали любов, бо він за нас поклав свою душу; і ми також повинні за братів душі класти. Коли хтось має достатки цього світу і бачить брата свого в нестачі й замикає перед ним своє серце, то як любов Божа може перебувати в ньому? Дітоньки! Не любимо словом, ані язиком, лише — ділом і правдою. З цього ми спізнаємо, що ми від правди, і заспокоїмо перед ним серце наше; коли б нас обвинувачувало серце: Бог більший, ніж наше серце, і він усе знає. Любі! Коли серце не винусь, то ми маємо довір'я перед Богом, і що б ми не просили, одержуємо від нього, бо заповіді його бережемо і чинимо те, що йому вгодне. А ось його заповідь: Вірувати в ім'я його Сина Ісуса Христа й любити один одного, як він дав був нам заповідь. Хто його заповіді зберігає, той і перебуває в ній, а він у ньому; і ми знаємо, що він у нас перебуває, від Духа, що його він дав нам.

1 Йо. 4, 7—16

Любі, любім один одного, бо любов від Бога, і кожен, хто любить, народився від Бога і знає Бога. Хто не любить, той не спізнав Бога, бо Бог — любов. Цим виявилася до нас любов Божа, що Бог свого єдинородного Сина послав у світ, щоб ми жили через нього. Любов же полягає не в тому, що ми полюбили Бога, а що він полюбив нас і послав Сина свого — примирення за гріхи наші. Любі, коли Бог так полюбив нас, то й ми повинні один одного любити. Бога ніхто ніколи не бачив. Коли ми любимо один одного, то Бог у нас перебуває, і його любов у нас досконала. Що ми перебуваємо в ньому, і він у нас, ми пізнаємо з того, що він дав нам від Духа свого. І ми бачили і свідчимо, що Отець послав Сина — Спаси світу. Хто визнає, що Ісус — Син Божий, Бог у тому перебуває, і він у Бозі. Ми пізнали й увірували в ту любов, яку Бог до нас має. Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ньому.

Висловлювання Святих Отців

- Хто любить, як належить, ближнього, той не відмовиться служити йому покірніше за всякого раба. (Св. Йоан Золотоустий)
- Подавати гроші тим, які цього потребують, можуть багато, а самому служити потребуючим і робити це з готовністю, любов'ю та братнім розположенням — для цього потрібна висока, велика та любомудра душа. (Св. Йоан Золотоустий)
- Прикраси язик твій лагідністю і покорою, зроби його гідним Бога, якого призиваєш, наповни благословенням і великою милістю — адже можна і словами творити милостиню. (Св. Йоан Золотоустий)
- Пам'ять про свої добрі справи робить нас недбайливими, веде до зарозумілості. Не згадуй про свої добрі справи, щоб пам'ятав їх Бог. (Св. Йоан Золотоустий)

- Благодіяння приносять вигоду і користь не стільки тим, хто приймає, скільки тим, котрі подають, оскільки дарує їм відвагу перед Богом. (*Св. Йоан Золотоустий*)
- Діла свого служіння виконуй благовидно й ретельно, наче б служив самому Христові. (*Св. Василій Великий*)
- Не дозволяй іншому виконувати справ, які покладені на тебе, щоб і винагорода не була забрана у тебе й віддана іншому і щоб інший не прославився твоїм багатством. (*Св. Василій Великий*)
- Ніщо не робить людину так подібною до Бога, як добрі діла. (*Св. Григорій Богослов*)
- Коли тобі випаде черга служити іншим, додай до тілесної услуги слово потіхи, покажи братню любов тим, що їм служиш. Нехай твої послуги будуть їм милі, як страва, сіллю приправлена. (*Св. Василій Великий*)
- Один подає милостиню задля того, щоб благословилося його поле. Інший подає милостиню задля того, щоб врятувався його корабель. Ще інший подає її за дітей своїх, і Бог рятує і зберігає його дітей. Бог не відкидає нікого, але кожному подає те, чого він бажає, якщо це не шкодить його душі. Але всі ці вже отримали винагороду свою, і Бог нічого не винен їм, тому що вони нічого корисного не шукали своїй душі у Нього, і мета, яка була у них, не мала жодного відношення до їх духовної користі. Бог віддав тобі плату, за яку ти робив. (*Св. авва Доротеї*)
- Один подає милостиню для того, щоб визволитися від майбутніх мук: цей подає її для користі своєї душі, подає заради Бога. Проте він не такий, як хоче Бог, бо він ще знаходиться в стані раба. Інший подає милостиню для того, щоб отримати винагороду, цей вищий за першого, але і цей не такий, як хоче Бог, бо він ще, як найманець, виконує волю пана свого, щоб отримати від нього заплату і прибуток, і отримує. Ми ж повинні подавати милостиню ради самого добра, ради співчуття один одному... І ось це розумна милостиня: так ми доходимо до стану сина. (*Св. авва Доротеї*)
- Хто бажає зробити що-небудь, але не може, є перед Серцевідцем Богом тим, хто все ж зробив це. (*Св. Марко Подвижник*)
- Блаженний, хто багатством чинить добро, на суді він знайде багато захисників. (*Св. Ніл Синайський*)
- Добре робити добро друзям, краще — всім потребуючим, а найкраще — навіть ворогам. Перше виконують і митарі, і погани, друге — ті, котрі підкоряються Божественному закону, а третє — ті, котрі ведуть спосіб життя, гідний неба. (*Св. Ісидор Пелусіотський*)
- Якщо забезпечуєш кого, давай таємно і уникнеш пихатості. (*Св. Єфрем Сирійський*)

3 Катехизму УГКЦ

129. Образ Божий визначає гідність людини вже в її тілі, яке є *добрим*. Добрість тіла, зокрема, полягає в тому, що через нього людина в спілкуванні спроможна виражати себе як особу. Цю спроможність людина отримує як дар Божий. Тіло людини здатне приймати в себе Духа Божого, тому й апостол Павло називає тіло людини «храмом Духа Святого» (пор. 1 Кр. 6, 19). У цьому — «таїнство» тіла й повнота його призначення. Саме тому християнство ставиться до людського тіла як до святині, посвяченої для служіння Богові та ближньому.

286. Кожна місцева Церква виявляє єдність Церкви в ієрархічній упорядкованості різних служінь довкола єпископа: пресвітерського і дияконського, монашого і мирянського. Завдяки служінням цих «різних членів» одного Христового Тіла, «кожне тіло, складене та споєне всякою в'яззю допомоги, згідно з відповідним діянням кожного члена, від нього бере зріст на будувannya самого себе в любові» (Еф. 4, 16). Єпископ у своєму служінні розпізнає дари Святого Духа у вірних і покликає їх до різних служінь у Церкві.

294. Христос покликав дванадцятьох апостолів (українською «посланців»), заснував на них Церкву й послав їх у світ проповідувати Євангеліє: «Покликав тих, що їх сам хотів, і вони підійшли до Нього. І Він призначив дванадцятьох, щоб були при Ньому та щоб їх посилати із проповіддю» (Мр. 3, 13–14). Апостольське служіння триває в служінні церковної ієрархії та посланництві всіх вірних. «Церква, розсіяна по всьому світу, одержала від апостолів та їхніх учнів правдиву віру, старанно її зберігає і проповідує цю правду, неначе б вона мала одні уста»³⁵. Саме тому в Символі віри сповідуємо Христову Церкву «апостольською». Апостольскість Церкви здійснюється в служінні єпископів, священників, дияконів, чернецтва і мирян, які взаємодіють заради спасіння всього світу.

299. Апостольство мирян полягає в оцерковленні всіх ділянок суспільного життя: «Стараючись про речі земні та впорядковуючи їх по-Божому, шукати Царства Божого, щоб... [речі земні] стали немов закваскою на освячення світу з нутра»³⁶. В освяченні світу миряни покликані до тісної співпраці з ієрархією. Святий Йоан Золотоустий закликає своїх вірних розділити з ним його служіння: «Не полишайте все на учителів, не перекладайте усіх трудів на предстоятелів»³⁷.

392. Божественна Літургія «нині» закінчилася, однак продовжується в щоденному житті вірних як їхнє служіння у світі, тобто «літургія після Літургії». Дійсність прийдешнього віку, щойно пережита літургійно, поширюється на цілий світ і переображує його. «Христос, що воскрес із мертвих, істинний Бог наш... помилує і спасе нас» і посилає у світ, щоб через нас, оновлених у Христі, діяти. Своїм остаточним «Амінь» літургійна спільнота виражає очікування повноти звершення Божого Царства.

³⁵ Іриней Ліонський, *Проти єресей*, I, 10, 1.

³⁶ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву Lumen gentium* [«Світло народів»], 31.

³⁷ Йоан Золотоустий, *Коментар на Послання до євреїв*. Гомілія 30, 2.

921. Церква є життєдайним середовищем для освячення людини, її особистого вдосконалення. У Церкві людина може вдосконалитися також і у своєму суспільному вимірі. Свята людина, яка живе любов'ю до Бога і ближнього в Дусі Святому, керується законом Божим і є взірцем законослухняного громадянина. Саме прагнення до святості відкриває християнина для служіння ближньому і суспільству. Тому християнин і є творчим учасником громадянського суспільства.

925. Церква, наслідуючи Спасителя, звершує свою місію (апостольство) у суспільстві через служіння: «Син Чоловічий прийшов не для того, щоб Йому служили, але послужити й дати життя своє на викуп за багатьох» (Мт. 20, 28). Найвище покликання Церкви — не в пануванні, а в служінні. Церква не владає, а допомагає: вона не бореться за впливи та матеріальний зиск, а служить убогим, хворим і нужденним.

926. Церковне розуміння суспільної діяльності як служіння виражається в *принципі допоміжності*³⁸. Згідно з ним, об'єднання громадян різних рівнів діють кожне в межах своєї компетенції. Це дає змогу на кожному рівні (місцевому, регіональному, загальнонаціональному) змобілізувати максимум ініціативи та творчої енергії. Вищі органи державної влади не повинні втручатися в повноваження місцевих громад, ані підміняти їх собою. Таке втручання, виникаючи з прагнення панувати, обмежує ініціативність громадян і їхніх громад. *Принцип допоміжності* ґрунтується на тому, що суспільні групи вищого рівня мають допомагати тоді, коли нижчі групи не справляються. Така допомога (допоміжність), будучи суспільним озвученням служіння, вносить у суспільні відносини правду, справедливість, свободу та любов — головні «стовпи» суспільного життя³⁹. Втрата духу служіння руйнує допоміжність і призводить до надмірного контролю з боку держави або ж до розпаду громади.

3 Кодексу канонів Східних Церков

Кан. 331— § 1. У нижчій семінарії навчаються головним чином ті, що виявляють ознаки покликання до священнослужіння, щоб тим легше і виразніше могли його для себе розпізнати і з посвятою розвивати; відповідно до приписів партикулярного права, навчатися можуть також ті, що, хоч і не здаються бути покликаними до духовного стану, але можуть готуватися до виконування певних служінь, або діл апостоляту. Інші ж інститути, які служать тим самим цілям, хоч і різняться назвою, прирівнюються до нижчої семінарії.

§ 2. У вищій семінарії повніше розвивається, перевіряється і зміцнюється покликання тих, які за певними ознаками вважаються здатними стало присвятити себе священнослужінню.

Кан. 352— § 1. Пастирський вишкіл слід пристосовувати до умов місця і часу, до якостей питомців, неодружених і одружених, і до потреб служінь, до яких вони себе готують.

³⁸ Пор.: *Компендіум соціальної доктрини Церкви*, 186.

³⁹ Іван XXIII, *Енцикліка Pacem in terris* [«Мир на землі»] (11 квітня 1963), V.

§ 2. Питомці повинні вивчати насамперед катехитику й гомілетику, літургічну відправу, управління парафією, діалог євангелізації з невіруючими або менше ревними вірними, суспільний апостолят, не легковажачи допоміжні предмети засобів соціальної комунікації, як психологія і пастирська соціологія.

§ 3. Хоча питомці підготовляються до виконання служінь у власній Церкві свого права, однак, вони повинні формуватись у справді універсальному дусі, щоб бути душевно готовими присвятитися душпастирському служінню всюди на землі; тому слід ознайомлювати питомців з потребами всієї Церкви, особливо з апостолятом екуменізму та євангелізації.

Кан. 353 — Згідно з приписом партикулярного права, слід застосовувати вправи і випробування, особливо корисні для утвердження пастирського вишколу, як-от: суспільне або харитативне служіння, катехитичне навчання, особливо початки пастирської діяльності після завершення філософсько-теологічного вишколу і дияконська практика перед пресвітерським свяченням.

Кан. 354 — Навчання, властиве дияконам, не призначеним до священичого стану, відповідно до вищевикладених правил, повинно бути так влаштоване, щоб перебіг студій тривав принаймні три роки з урахуванням традицій власної Церкви свого права про дияконську службу літургії, слова і любові.

Біблійно-богословські роздуми

Третій аспект служіння в Церкві охоплює її соціальну місію: **діла милосердя** (т. зв. дияконія) і **старання про справедливість**. Цей аспект служіння звичайно у Церкві називаємо **царським**. До царського служіння також входить харизма уряду-керівництва та сумлінне оперування різними духовними, людськими і матеріальними дарами на добро. Цей другий аспект царського служіння будемо розглядати в наступному, четвертому, розділі «**Провід — управління дарами**».

Щоб зрозуміти біблійну символіку того, до чого й ми покликані, тут знову треба глянути у Старий Завіт і згадати таких царів, як Саула, Давида, Соломона чи Йосію. В давнину цар мав **нагляд над матеріальним добробутом і суспільним ладом** в народі. Добрий цар **захищав своїх підлеглих** від усяких небезпек, **зберігав мир**, **плекав справедливість**, **спасав народ**, коли напали вороги, **дбав про найслабших**, про вдів, сиріт та чужинців. Цар також **сприяв культові** та матеріально підтримував релігійне життя країни.

Біблійна традиція остаточно вважала, що **Господь Бог був ЄДИНИМ ІСТИННИМ ЦАРЕМ Ізраїля**, а царі були Його намісниками та мали успіх тільки тоді, коли вони цього не забували. На жаль, частіше дійсність не відповідала ідеалові. Та з часом в Ізраїлі зродилось **очікування Нового Царя — нового Помазаника-Месії**, який насправді володів би Ізраїлем у Дусі Божому — в ревності, мудрості, справедливості, мирі та зі страхом Божим.

Цікава сценка, коли учні Йоана Хрестителя приходять до Ісуса і питаються: «Ти той, що має прийти, чи іншого маємо чекати?» Ісус так відповідає: «Ідіть і сповістіть Йоана про те, що чуєте й бачите: **сліпі бачать і криві ходять; прокажені очищуються і глухі чують; мертві воскресают і вбогим про-**

повідується **Добра Новина**» (Мт. 11, 2—6). Йоан Хреститель, який добре знав писання, відразу міг зрозуміти, що ці слова Ісуса Христа, це цитати з Книги пророка Ісаї саме про Месію — Господнього Помазаника (див. Іс. 35, 5; 42, 7). Іншими словами, коли Ісус говорить про сліпих, кривих, прокажених, глухих... він немов каже: «той, про кого писав Ісаї — ЦЕ Я!». Сам титул «Христос» вказує на цю дійсність, оскільки це грецький переклад слова «месія» (євр. *машиах*), Помазаник Божий.

Та про що Ісус Христос найбільше проповідує? Про **Боже Царство**. Він пояснює Царство Боже **різними притчами**: воно як бенкет, що його справив Господар, воно подібне до скарбу, схованого в полі, що чоловік знаходить і радіє ним; воно подібне до зерна гірчиці — таке дрібне, але розростає до великого куща, в якому птахи гніздяться.

Царська гідність кожного християнина

Коли Ісус Христос говорить про Боже Царство, він торкається двох аспектів. Перший — що це **Царство, яке ще має прийти**. Другий — що Царство Боже **вже є тут**. Царство Боже прийде у повноті у відповідний час, призначений Господом (в молитві «Отче Наш» ми молимося: «Нехай прийде Царство Твоє»). Але Церква — це вже Царство Боже на землі. У Христовій Церкві ми вже маємо частку в тому Царстві, і то не як піддані, а як діти Небесного Володаря. Це означає, що ми — діти Великого Царя, що ми — царського роду! Як це розуміти? Багатий чи бідний, вчений чи простий, чоловік чи жінка, молодий чи старший — усі ми **маємо царську гідність** силою святого Хрещення. А царська гідність означає, що ми також **несемо царську відповідальність** як у Церкві, так і в світі.

Пригадаймо собі слова, які священник відмовляв над нами, коли при нашому Хрещенні подав нам горіючу свічку: «Прийми оцю горіючу свічку і старайся у всьому житті твоєму просвічуватися **світлом віри і добрих діл**, щоб, коли прийде Господь, ти міг світло вийти йому назустріч його зі всіма святими й увійти беззаборонно у чертог небесної слави його і **царювати з ним** в безконечні віки. Амінь» (на основі Мт. 5, 16).

Служіння ближньому в парафіяльному житті

У парафіяльному житті наше царське служіння проявляється **різними формами «дияконії»**, чи то у самій парафіяльній спільноті, чи то поза нею «у світі». Кожний добрий душпастир вміє подбати, щоб у його спільноті відбувалось: відвідування хворих, допомога бідним, їдальня для голодних, захист сиріт, підтримка тих, які терплять несправедливо, миротворча діяльність, потіха засмучених, захист ненароджених дітей і т. ін. Наше царське служіння найчастіше виконуємо у тій самій спільноті (парафія, село, місто), в якій живемо чи служимо, бо **потребуючі, які живуть серед нас є нашою першою відповідальністю**. А відтак, в міру можливостей ми підтримуємо харитативну діяльність Церкви на єпархіальному, регіональному та всецерковному рівнях. Коли ми чинимо якесь добре діло, ми даємо іншим пізнати Христа, Царя миру і любові, Лікаря душі і тіла.

Треба нам так жити, щоб слова Господні стосувались також нас: «Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене... Істинно кажу вам: усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших — ви мені зробили». (Мт. 25, 34—36. 40).

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМЛІННЯ

1. Чи я беру безпосередню участь у харитативній діяльності та підтримую таку діяльність у Церкві?
2. Як я реагую, коли людина в потребі з'являється перед дверима мого дому або коли я зустрічаю таку людину на вулиці?
3. Оскільки я покликаний бути іконою Христа, Князя миру і любові, Лікаря душі і тіла, чи своєю поведінкою я даю іншим нагоду зустрітися з Ним?
4. Чи я заохочую словами і живим прикладом членів своєї сім'ї, а особливо своїх дітей (якщо вони є) до харитативної діяльності?
5. Чи я дотримуюся постів літургійного року, чинячи добро ближньому?

ІСПИТ СУМЛІННЯ ДЛЯ ПАРАФІАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Чи наша парафія здійснює заходи соціальної опіки або допомоги?
 2. Чи в нашій парафії організована підтримка старших, немічних, сиріт, неповносправних?
 3. Чи миряни беруть участь у цих заходах, чи все — на плечах священника-душпастиря?
 4. Чи наша парафіяльна спільнота служить потребуючим, особливо тим, які живуть у нашому селі, містечку, місті?
 5. Чи наша парафія має спрямованість на особу, тобто переконання, що Христос є Дорогою, Правдою і Життям для кожної людини.
-

Тези для проповідей

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ?

- Ми віримо в Бога, Творця і Вседержителя. Серед широчезного простору всесвіту Господь створив цю малесеньку земну кулю і поселив нас тут на цій землі та дав нам усе, що потрібне для життя і спасіння. Та не кожний одержує ту саму міру. Одних Господь обдаровує великим добром і здоров'ям, розумом і всякими талантами. А інші приходять на світ не у великих добробутах, не так обдаровані, а ще й недужі та немічні. Виглядало б, що одні завжди мають «щастя», а в інших постійне терпіння і недоля. Де ж тут Божа справедливість?

- Біблійна традиція завжди розуміла, що добра і чесна людина зазвичай щось залишає «для приходня, для сироти й для вдовиці» (див. Втор. 24, 19—22) і що благословенням, одержаним від Господа, треба ділитись із потребуючим (пор. Втор. 15, 14).
- На початку свого земного служіння Ісус Христос відразу почав зіліяти «всяку хворобу й всяку недугу в народі» (Мт. 4, 23). Він навчав милосердя у таких притчах, як «Добрий самарянин», «Про Лазаря і багатого чоловіка». І Він наголосив, що кожне добре діло, зроблене «найменшому» — зроблене Йому: «Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли» (Мт. 25, 35).
- Тому Блаженніший Святослав звертає нашу увагу на віру «чинну в любові», тобто на покликання кожної парафії і кожного християнина займатись т. зв. дияконією, тобто благочинною чи харитативною діяльністю. І Блаженніший нагадує, що «віра без діл мертва» (Як. 2, 26). Не дивно, що де комуністи встановлювали свій лад, там відразу закривалася всяка благодійна діяльність Церкви. Тому так важливо відновити «материнське обличчя Церкви».
- Якщо ми покликані бути живою парафією, то дияконією не можна нехтувати, особливо щодо тих, кого Господь посилає до наших дверей. Відтак, коли тільки прозвучить заклик допомогти комусь у біді, слід підтримати кожну ініціативу своєї єпархії і Церкви загалом. Коли ми служимо ближньому в потребі, ми даємо людині пізнати, що Бог насправді є любов.

Проповідь

Обов'язок християнського милосердя

Християнське милосердя є тільки порадою? А може воно є нашим обов'язком? Ось що про це говорить Христос: «Дай кожному, хто тебе просить... Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний. Дайте, то й вам дасться: міру добру, натовпану, потрясену, переповнену дадуть вам. Якою-бо мірою ви міряєте, такою й вам відміряють» (Лк. 6, 30—38). «Даром прийняли, даром давайте» (Мт. 10, 8).

Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Лише віра, чинна любов'ю, провадить до спасіння (пор. Гал. 5, 6). Натомість віра без діл — мертва (пор. Як. 2, 26). «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, ви мені зробили» (Мт. 25, 40), — каже Господь Ісус.

Якщо ми віримо в Христа, то очі нашої віри мають допомогти нам побачити Його в нашому ближньому й спонукати нас до певних діл. Для віруючої людини це одночасно є і особливим благословенням: ми, допомагаючи потребуючій людині, маємо нагоду зустрітись з самим Христом. Ми шукаємо зустрічі з Богом, і тут Христос нам чітко каже: ви можете зустрітись зі мною, якщо будете чинити діла милосердя.

Св. Йоан Золотоустий щодо милостині висловлює найвищі похвали: «Милостиня — цариця чеснот, швидко підносить людей у небесні зводи, вона — найкраща заступниця. Велике діло — милостиня... Високий політ у милостині: вона розтинає повітря, проходить місяць, зноситься понад проміння сонця, досягає самих небес. Але й там вона не зупиняється; навпаки, переходить і небо, обходить і збори Ангелів,

хори Архангелів і всі вищі Сили, і стає перед самим царським престолом... Дай хліб і візьми рай! Дай мале та візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне! Дай тлінне й візьми нетлінне!» Св. Апостол Павло пригадує, що зовнішні добра не наші, а Божі: «Ми-бо не принесли на світ нічого, та й винести нічого не можемо» (1 Тим. 6, 7).

Погляньмо навколо себе: скільки у світі є нещастя й убогості, самотності й смутку, болю й страждання! Все це є для нас запрошенням до діяльної любові, яка є виявом живої віри. Господь хоче відкрити наші очі на нужду світу, щоб ми навчилися по-справжньому любити і виявляли нашим ближнім Божу любов — увагою до них, сердечним співчуттям, підтримкою, словом потіхи і розради, а головне, ділами милосердя. Лише тоді ми можемо вважатися живими християнами.

Дияконія, або служіння любові, чи «харитативна діяльність», також виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія. Лише коли наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими, лише тоді об'являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей, згідно зі словами св. Августина: «Якщо бачиш любов, бачиш Пресвяту Тройцю».

Користі милосердя

Милосердних Бог благословить і їх нагороджує вже тут на землі. У Святому Письмі в Книзі Сираха читаємо: «Воздавай Всевишньому згідно з Його даром — щедро за твоїми власними статками; Господь бо тобі відплатить, поверне тобі все-меро... А й бідному простягни свою руку, щоб звершилось твоє благословення» (35, 9—10 і 7, 32). В Книзі Приповідок читаємо: «Хто чинить добро бідному, той Господу позичає, і Він йому відплатить за його добродійство» (19, 17).

Добрими ділами ми також виявляємо нашу покуту за гріхи перед Богом. У Книзі Товита сказано: «Молитва з постом — річ добра, однак милостиня зі справедливістю — ліпші... Ліпше творити милостиню, ніж нагромаджувати золото. Милостиня від смерті вибавляє, вона усякий гріх очищає» (12, 8—9). А Христос каже: «Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя» (Мт. 5, 7). Св. Йоан Золотоустий про силу милостині навчає: «Нема гріха, що його не можна б очистити, що його не могла б знищити милостиня. Всякий гріх нижче від неї. Вона — пригожий лік на всяку рану».

Стихира на вечірні в часі Великого посту нам проголошує: «Полюбімо, браття, милостиню, бо вона поєднана з постом, вибавляє людину від смерті. Їй немає рівні й вона достатня, щоб спасти душі наші».

Св. Йоан Золотоустий, заохочуючи нас до діл милосердя, каже: «Велике діло — милостиня. Полюбім її, вона не має нічого собі рівного. Вона може змити гріхи й охоронити від засуду. Ти мовчиш — а вона стоїть і тебе охороняє. Що більше, тоді, як ти мовчиш, тисячі уст дякують за тебе».

Ісус Христос нас запевняє: «Син Чоловічий має прийти у славі Отця свого з ангелами своїми і тоді віддасть кожному згідно з його ділами» (Мт. 16, 27). До тих, що за життя робили добрі діла, Він на Страшному Суді заявить: «Прийдіть, благословенні Отця мого, візьміть у спадщину Царство, що було приготоване вам від створення світу. Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідалися до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене» (Мт. 25, 34—36).

Потребуючі є особливим місцем зустрічі з Богом, котрий обіцяв свою присутність з ними і в них. Ці особи є місцем Богоявлення. Потребуючі, за словами св. Івана Милостивого, — скарб Церкви, і як кожен скарб, цей скарб Божої присутності потрібно віднайти, очистити, прийняти. Це потребує нашого труду, послуги, але ж і нагорода велика. Святий Максим Ісповідник так і каже: «Служіння — це шлях обожествлення».

Як творити милосердя?

Кожна людина, аби належно сповнити мету свого життя, мусить виконати потрійний обов'язок: щодо Бога, щодо себе і щодо своїх ближніх. Звідси висновок, що цим трьом цілям мають служити всі матеріальні добра. Ісус Христос каже: «Від усякого, кому дано багато, багато від нього й вимагатимуть; а кому повірено багато, від того більше зажадають» (Лк. 12, 48).

Діла милосердя двоякі: щодо тіла і щодо душі. Катехизм, услід за Святим Євангелієм, визначає такі діла милосердя щодо тіла: голодного нагодувати, спраглого напоїти, нагого зодягнути, подорожнього в дім прийняти, недужому допомогти, в'язня відвідати, померлого похоронити. Окрім діл милосердя щодо тіла, є ще діла милосердя щодо душі. Вони такі: грішника навернути, невіжу навчити, в сумніві порадити, сумного потішити, кривду терпеливо зносити, образу зі серця прощати, за живих і померлих молитися.

Завжди існує дискусія, чи варто давати всім, хто просить. На жаль, часто буває, що за такими проханнями стоїть просте заробітчанство. На це є кілька відповідей... Можна дати, і Господь судитиме тебе за те, відгукнувся ти на потребу ближнього чи ні. З іншого боку — маючи розум, ми можемо відповідальніше підходити до того, як чинити діла милосердя. Тобто ми повинні знати чи наша милостиня буде сприйнята на користь. Адже дуже часто те, що даємо, не йде на користь тому, хто просить. І одна з порад — не допомагати грошима. Хіба в дуже особливих випадках, як то на операцію... Навіть якщо, скажімо, просять на квиток, то краще купити той квиток самому, ніж давати гроші в руки. Допомагати послугою — найкращий спосіб чинити милосердя.

Інший момент — якщо ми можемо допомогти грошима, то є благодійні організації, які займаються конкретною допомогою потребуєчим. Також у Церкві є свої благодійні організації Карітас. Майже при кожній громаді є служіння милосердя, яке допомагає нужденним. Так ми можемо допомогти певними коштами, що будуть спрямовані на ті чи інші потреби. Проте треба все-таки пам'ятати про особисту зустріч з потребуєчим. Може, наприклад, будучи волонтером прийти й, скажімо, в Карітасі послужити нужденному. Вийти особисто йому назустріч — це для християн має бути особливим завданням, оскільки це нагода зустрічі з самим Христом.

Спектр вчинків милосердя є дуже широкий, тому кожна людина, яка має бажання чинити милосердя, знайде спосіб, яким можна це бажання реалізувати. Ба більше, обов'язком кожної людини є вміти бачити, в чому полягає потреба нашого ближнього. Адже жоден із нас не є настільки бідним, щоб не підтримати добрим словом, не проявити співчуття, щоб просто не подарувати усмішку іншій людині.

РОЗДІЛ 4

ПРОВІД — УПРАВЛІННЯ ДАРАМИ

*Служіння єпископа з душпастирями
у співпраці з мирянами на спільну користь —
управління дарами (часу, таланту і скарбу)*

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Провід

Парафія — це спільнота вірних, які під проводом єпископа з душпастирями здійснюють своє покликання до єднання з Богом-Отцем через Господа Ісуса Христа у Святому Дусі. Господь Ісус безнастанно діє в наших спільнотах через Святого Духа, посиляючи Його дари на розбудову і зростання свого Тіла. Святий Павло навчає про це так: «І він [Христос] сам настановив одних апостолами, інших — пророками, ще інших — євангелистами і пастирями, і вчителями, для вдосконалення святих на діло служби, на будування Христового тіла, аж поки ми всі не дійдемо до єдності в вірі й до повного спізнання Божого Сина, до звершеності мужа, до міри повного зросту повноти Христа» (Еф. 4, 11–13). Церковний провід парафіяльної спільноти звершується під проводом єпископа як голови і отця. А кожна парафія має бути організованою спільнотою, в якій під опікою свого пароха та у співпраці з ним кожен служить іншому тим даром, що його дістав від Господа.

Отже, церковний провід не є виконанням певного адміністративного уряду, а передусім — служінням Богові та ближньому. На практиці це означає, що в живій парафії має бути діяльною парафіяльна і душпастирська рада. Окрім цього, в парафії слід мати добре сформованих і зрілих співпрацівників священика, які допомагатимуть йому провадити катехитичні школи, церковні братства, благодійні заклади, молодіжні організації і молитовні групи. Одним із найважливіших обов'язків проводу парафіяльної спільноти є розпізнавання Божої волі та пошуки найкращих способів втілення її в життя.

Біблійні основи

Вих. 6, 2—8

І говорив Бог до Мойсея словами: «Я — Ягве. Я з'являвся Авраамові, Ісакові й Яковові як “Бог Всемогутній” (Шадай), з ім'ям же моїм “Ягве” я не об'явився їм. Я уклав також союз мій з ними, що дам їм Ханаан-землю, землю, де вони пробували мандрівними чужинцями. Почув я також і стогін синів Ізраїля, що єгиптяни держать їх у неволі, і згадав про союз мій. Тож іди, скажи синам Ізраїля; Я — Господь; я виведу вас із невольничої праці єгипетської, я вирятую вас із їхньої неволі, я спасу вас простягнутою рукою і великими карними присудами. Я візьму вас собі за народ, і буду вам Богом, і ви зрозумієте, що я Господь, ваш Бог, що вивів вас із тяжкої невольничої праці єгипетської. Я введу вас у землю, що її клявсь оддати Авраамові, Ісакові та Яковові; і дам вам її в насліддя. Я — Господь».

Вих. 19, 3—6

І заговорив Господь голосно з гори до нього: Так скажеш домові Якова, і об'явивши синам Ізраїля: Ви бачили самі, що я зробив єгиптянам, як ніс я вас на орліх крилах і привів до себе. Тож коли щиро слухатиметеся мого голосу й дотримуватиметеся мого завіту, будете моєю особливою власністю з-поміж усіх народів, бо моя вся земля. Ви будете в мене царством священиків, народом святим. Ось і слова, що їх маєш переказати синам Ізраїля.

Вих. 24, 3—8

Повернувся Мойсей і переповів народові всі слова Господа і всі рішення. Увесь же народ відповів в один голос словами: «Усе те, що нам сказав Господь — виконаємо». І написав Мойсей усі слова Господні, і, вставши рановранці, спорудив жертовник під горою і дванадцять стовпів, за дванадцятьма колінами Ізраїля. І послав юних синів Ізраїля, щоб учинили всепалення й пожертвували Господеві телят як мирні жертви. Взяв Мойсей половину крові й налив її в миски, а половину вихлюпав на жертовник. Потім узяв книгу завіту й прочитав на слух людям, що сказали: «Усе, що сказав Господь, зробимо й слухатимемося». Взяв тоді Мойсей кров та й покропив на людей, і сказав: «Це кров союзу, що уклав Господь із вами, згідно з усіма цими словами».

Ді. 6, 1—7

Тими ж днями, коли учнів ставало дедалі більше, зчинилось нарікання геленістів на євреїв, що вдів їхніх занедбано в щоденній службі. Тоді дванадцяттеро прикликали громаду учнів і сказали: «Не личить нам лишити слово Боже і при столах служити. Нагледіть собі, отже, з-поміж вас, брати, сімох мужів доброї слави, повних Духа та мудрости, а ми їх поставимо для цієї служби; самі ж ми будемо пильно перебувати у молитві і служінні слова». Вподобалось це слово всій громаді й вибрали Стефана, мужа, повного віри і Святого Духа, Филипа, Прохора, Ніканора, Тимона, Пармена та Миколая, прозеліта з Антіохії, і поставили їх перед апостолами і, помолившись, поклали на них руки. І росло слово Боже та множилось число учнів у Єрусалимі вельми, і велика сила священиків були слухняні вірі.

Еф. 2, 4—13

Та Бог, багатий милосердям, з-за великої своєї любови, якою полюбив нас, мертвих нашими гріхами, оживив нас разом із Христом — благодаттю ви спасені! — І разом з ним воскресив нас, і разом посадовив на небі у Христі Ісусі; щоб у наступних віках він міг показати надзвичайне багатство своєї благодаті у своїй доброті до нас у Христі Ісусі. Бо ви спасені благодаттю через віру. І це не від нас: воно дар Божий. Воно не від діл, щоб ніхто не міг хвалитися. Бо ми його створіння, створені у Христі Ісусі для добрих діл, які Бог уже наперед був приготував, щоб ми їх чинили. Тож пам'ятайте, ви, колись погани тілом, — яких звуть «необрізанням» ті, що звуться «обрізанням», довершеним рукою на тілі, — що ви того часу були без Христа, відлучені від прав ізраїльського громадянства й чужі заповітам обітниць, без надії і без Бога в цьому світі. Тепер же в Христі Ісусі, ви, що колись були далекі, стали близькі кров'ю Христовою.

Еф. 4, 1—5

Отож, благаю вас я, Господній в'язень, поводитися достойно покликання, яким вас візвано, в повноті покори й лагідности, з довготерпеливістю, терплячи один одного в любові, стараючися зберігати єдність духа зв'язком миру. Одне бо тіло, один дух, а йв одній надії вашого покликання, яким ви були візвані. Один Господь, одна віра, одне хрищення. Один Бог і Отець усіх, що над усіма й через усіх і в усіх.

Еф. 4, 11—13

І він сам настановив одних апостолами, інших — пророками, ще інших — євангелистами і пастирями, і вчителями, для вдосконалення святих на діло служби, на будування Христового тіла, аж поки ми всі не дійдемо до єдності в вірі й до повного спізнання Божого Сина, до звершености мужа, до міри повного зросту повноти Христа.

1 Тим. 3, 1—13

Вірне слово: Коли хтось прагне єпископства, — бажає доброї справи. Треба, отже, щоб єпископ був бездоганим, однієї лише жінки чоловіком, тверезим, розважливим, чесним, гостинним, здібним навчати, не п'яницею, не розбишакою, а сумирним, не сварливим, не грошолобом; щоб власним домом добре правив та щоб дітей тримав у послуші з усякою повагою, — бо хто не знає рядити власним домом, то як він буде дбати про Церкву Божу? — не ново-навернений, щоб, розгордівши, не потрапив під дияволів осуд. Треба також, щоб він мав гарне свідчення і від тих, що зовні, щоб не опинився у ганьбі та у диявольських тенетах. Диякони — так само треба, щоб були поважні, не дво-язичні, вина багато щоб не вживали, не були віддані брудному зискові; щоб тайну віри берегли в чистім сумлінні. Але й таких спочатку слід поставити на пробу, а потім нехай служать, якщо будуть бездоганні. Жінки також нехай поважні будуть, не обмовливі, тверезі, вірні в усьому. Диякони нехай будуть кожен лиш однієї жінки чоловіком, добре правлять дітьми і власним домом, бо ті, що виконують гаразд свої обов'язки, здобувають собі почесний ступінь і велику сміливість у вірі в Христа Ісуса.

Тит. 1, 5—9

Тому я лишив тебе на Криті, щоб ти впорядкував до кінця те, що залишилось, і настановив по містах пресвітерів, як я був тобі заповідав: коли хтось бездоганний, чоловік однієї жінки, вірних дітей має, що не були обвинувачені в розпусті чи за неслухняність. Єпископ бо, як Божий управитель, мусить бути бездоганний: не зухвалий, не гнівливий, не п'яниця, не сварливий, не жадібний до нечесної наживи, а гостинний, добродушний, мудрий, справедливий, благочестивий, стриманий, який дотримується правдивої науки згідно з навчанням, щоб був здібний і наставляти в здоровій науці, та й супротивників переконувати.

Тит. 3, 1—7

Нагадай їм, щоб корилися верховній владі, щоб слухалися, були готові до всякого доброго діла, щоб нікого не ганьбили, були мирні, поступливі та виявляли повну лагідність супроти всіх людей. Ми теж були колись безглузді, непокірні, збаламучені, служили пристрастям та розкошам прерізним, живучи у злості й заздрощах, огидні, взаємно ненависні. Та коли з'явилась доброта й любов до людей Спаси нашого Бога, він спас нас не ради діл справедливості, які ми були зробили, але з свого милосердя, купівлю відродження і відновлення Святого Духа, якого вилив на нас щедро через Ісуса Христа, нашого Спаси, щоб ми, оправдані його благодаттю, стали згідно з надією спадкоємцями життя вічного.

1 Пт. 5, 1—4

Тож пресвітерів з-поміж вас закликаю, я — сам теж пресвітер і свідок мук Христових і співучасник слави, що має об'явитись: Пасіте довірене вам Боже стадо, доглядаючи за ним не примусово, а добровільно, по-божому; не для лихого зиску, а доброхоті, і не як пануючі над вибраними, але будучи зразком для стада. І як з'явиться архипастир, отримаєте нев'янущий вінець слави.

Висловлювання Святих Отців

- Хто повстає проти священика, не людину принижує, а Бога й Христа Ісуса, первородного і лише одного Отчого Первосвященика. (*Св. Ігнатій Богоносець*)
- Хто не приймає твоїх повчань, не говори їх йому. (*Св. Антоній Великий*)
- Ніколи не знемагай і не розслабляйся недбальством, щоб і самому не падати, і для інших не бути винуватцем гріха. (*Св. Макарій Великий*)
- Хто з першого слова не послухає тебе, не змушуй того дебатами, але краще на свою сторону використай той прибуток, який він відкинув. Бо для тебе вигіднішим є твоя незлобивість, ніж виправлення іншого. (*Св. Марко Подвижник*)
- Ми, пастирі, повинні піклуватися, щоб ніхто з нашої вини не загинув для Церкви. (*Св. Кипріян Карфагенський*)

- У духовній владі, якою б вона не була, благодать Божа завжди діє. (Св. *Йоан Золотоустий*)
- Піклування про Христове стадо є важливою ознакою любові до самого Христа, оскільки для цього потрібна мужня душа. (Св. *Йоан Золотоустий*)
- Господь присвоює собі як і честь, що віддається Його служителям, так і презирство. (Св. *Йоан Золотоустий*)
- Хто любить Христа, той любитиме і священика, який би він не був, тому що через нього сподобився Страшних Таїнств. (Св. *Йоан Золотоустий*)
- Без влади священиків неможливо отримати спасіння й обіцяні блага. (Св. *Йоан Золотоустий*)
- Не будь важкий в доганах, картай не скоро і без пристрасті, бо це ознака зарозумілості. (Св. *Василій Великий*)
- Нехай відрізняють настоятеля лагідна вдача і смиренне серце. (Св. *Василій Великий*)
- Піклуйся не про те, щоб на землі залишити дітей, але звести їх на небо. (Св. *Василій Великий*)
- Мета всякого духовного проводу — в усьому зневажати своє задля користі інших. (Св. *Григорій Богослов*)
- Керівництво не може утверджуватися через примус. Керовані насильством при кожній слушній нагоді прагнуть звільнитися. Тим паче наше не стільки керівництво, скільки духовний провід, понад усе дбає про дотримання свободи. Бо тайна спасіння є для тих, які прагнуть, а не для тих, кого примушують. (Св. *Григорій Богослов*)
- Перше місце віддай Богові, а наступне — священику, земному Христові, керівникові твого життя. Поспішай за ним на крилах, мовчки йому підкоряйся, з ним радій, коли тягнешся вгору, і йому підкоряйся, коли падаєш, щоб, переживши страх, знову вознестися високо. (Св. *Григорій Богослов*)
- Після Бога понад усіх треба любити священиків, що очищують нас святими Таїнствами і моляться за нас. А своїх духовників ми повинні більше шанувати, як ангелів. (Св. *Євагрій Понтійський*)
- Якщо брат упокорюється під твоєю рукою, то розумій, що, не тебе боячись, робить він це, і тому пам'ятай про Господа, задля якого і він терпить, і ти не повинен злостити його. (Св. *Єфрем Сирійський*)
- Навчай ближнього не тій дорозі, яка відводить у світ, але тій, яка вводить в Царство Небесне. (Св. *Єфрем Сирійський*)
- Хто вірить, що в руці його пастиря знаходиться його життя і смерть, той ніколи не буде перечити. Незнання ж цього породжує суперечки, що заподіюють духовну і вічну смерть. (Св. *Симеон Новий Богослов*)

3 Катехизму УГКЦ

294. Христос покликав дванадцятьох апостолів (українською «посланців»), заснував на них Церкву й послав їх у світ проповідувати Євангеліє: «Покликав тих, що їх сам хотів, і вони підійшли до Нього. І Він призначив дванадцятьох, щоб були при Ньому та щоб їх посилати із проповіддю» (Мр. 3, 13–14). Апостольське служіння триває в служінні церковної ієрархії та посланництві всіх вірних. «Церква, розсіяна по всьому світу, одержала від апостолів та їхніх учнів правдиву віру, старанно її зберігає і проповідує цю правду, неначе б вона мала одні уста»⁴⁰. Саме тому в Символі віри сповідуємо Христову Церкву «апостольською». Апостольськість Церкви здійснюється в служінні єпископів, священників, дияконів, чернецтва і мирян, які взаємодіють заради спасіння всього світу.

295. Наступниками апостолів у Церкві є *єпископи*, через яких передається апостольське спадкоємство — спасительна благодать та істинна віра. Воно здійснюється через святительське рукоположення (грецькою — *хіротонія*). «Апостоли через наступництво передали єпископам Церкву»⁴¹. Єпископи покликані навчати, освячувати й пастирювати. «Ми є наслідниками апостолів і управляємо Церквою тією ж владою, якою вони управляли»⁴².

296. Єпископ, що «предсїдає в любові», поставляє на служіння своїх помічників — священників. «Віддаль між єпископами і священниками невелика, оскільки і пресвітерам доручено предстояти і навчати в Церкві. Те, що [апостол] Павло каже про єпископів, стосується так само й священників...»⁴³. Апостольство священника полягає в тому, щоб очолювати євхаристійну спільноту від імені єпископа, виявляючи сопричастя з ним через поминання його імені, та служити для освячення і спасіння довіреного йому народу Божого.

297. Апостольство дияконів полягає в турботі про щоденні потреби церковних спільнот (див. Ді. 6, 3): «Скріплені благодаттю святих Таїнств, служать вони народові Божому служінням Літургії, слова і любові, у спільноті з єпископом та його духовенством»⁴⁴.

298. Апостольство чернецтва — освячення молитвою всього світу: «Монах є той, хто до світу непричетний і хто безперестанно розмовляє лише з Богом; хто Бога бачить і кого Бог бачить, хто любить Бога і кого Бог любить; хто світлом стає і невимовно сяє»⁴⁵. Свою молитву монах поєднує з працею багатогранного апостоляту, ідучи назустріч потребам Церкви: «По своїх силах та відповідно до взорів свого покликання, чи то молитвою, чи працею — працювати для укріплення Царства Христового в душах і для поширення його на всі країни»⁴⁶.

⁴⁰ Іриней Ліонський, *Проти єресей*, I, 10, 1.

⁴¹ Там само, IV, 33, 8.

⁴² Кипріан Карфагенський, *Листи*, 4, 6.

⁴³ Йоан Золотоустий, *Коментар на Перше послання до Тимотея*. Гомілія 11, 1.

⁴⁴ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium** [«Світло народів»], 29.

⁴⁵ Симеон Новий Богослов, *Божественні гимни*, 48.

⁴⁶ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium** [«Світло народів»], 44.

486. Христос — як Боголюдина — відновив зв'язок між Богом і людиною та став Єдиним Посередником між Богом і людьми (пор. 1 Тм. 2, 5). Вознісшись на небо в людській природі, Він явився заступником за нас перед Божим обличчям (пор. Євр. 9, 24). Христос — вічний священик за чином Мелхіседека. Це означає, що «Він став ним не за законом тілесної заповіді [тобто, Аронового священства], а за силою життя нетлінного» (Євр. 7, 16), тому що в Ньому є досконале і неминуще посередництво. Христос, принісши Себе самого в жертву примирення на хресті, був водночас і Священиком, і Жертвою. Тому Його жертва, принесена раз і назавжди, є досконала (пор. Євр. 7, 27).

487. Христос, знищивши своєю животворящою смертю і воскресінням ворожнечу між людьми і Богом (пор. Еф. 2, 14), зволив, щоб благословенні плоди Його спасіння через Святі Таїнства служили й далі на спасіння кожній людині, аж доки Він прийде у славі. Тому Христос, заповідаючи на Тайній Вечері чинити спомин його смерті і воскресіння (пор. Лк. 22, 19) та після свого Воскресіння даючи своїм апостолам дар Святого Духа на відпущення гріхів (пор. Йо. 20, 22—23), встановлює ієрархічне священство в Церкві.

488. Здійснення Христового посередництва та заступництва через вибраних Богом людей у Церкві і є Христовим священством. У святому таїнстві Рукоположення священнослужителі отримують благодать Святого Духа для здійснення Христового священства у звершенні святих таїнств і пастирському служінні. У всьому служінні священно-служителя «сам Христос присутній у своїй Церкві як Голова тіла, як Пастир стада., Учитель правди»⁴⁷, а священнослужитель, насамперед у Євхаристійному жертвоприношенні, діє іменем Христа — Найвищого і Вічного Первосвященника⁴⁸. Священнослужитель діє і «в ім'я всієї Церкви, коли звертає до Бога молитву Церкви, а передусім — коли приносить Євхаристійну жертву»⁴⁹.

489. Здійснення Своєї спасительної дії у світі Христос передає апостолам. Він доручає їм свою Церкву, звертаючись до Петра: «Паси мої ягнята [...] Паси мої вівці» (Йо. 21, 16—17). Святий Йоан Золотоустий, тлумачачи це, каже: «Учитель хотів навчити Петра і всіх нас, як Він сам любить Церкву свою, щоб і ми виявили велику турботу про неї»⁵⁰. Апостоли передають цю місію своїм наступникам: «Пасіте довірене вам Боже стадо [...] не як пануючі над вибраними, але будучи зразком для стада. І як з'явиться Архипастир, отримаєте нев'янучий вінець слави» (1 Пт. 5, 2—4). Апостол же Павло доручає учню Тимотеєві обов'язок поставляти наступників через покладання рук (пор. 1 Тм. 5, 22) і передавати їм учення апостолів: «А що ти чув від мене при багатьох свідках, те передай вірним людям, які будуть здібні інших теж навчити» (2 Тм. 2, 2).

⁴⁷ Катехизм Католицької Церкви, 1548.

⁴⁸ Пор.: II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву Lumen gentium* [«Світло народів»], 10.

⁴⁹ Катехизм Католицької Церкви, 1552.

⁵⁰ Йоан Золотоустий, *Про священство*, 2, 1.

490. Засновуючи нові християнські спільноти, апостоли ставили на їх чолі *пресвітерів* (з грецької *старійшина*) або *єпископів* (з грецької — *той, хто наглядає, опікун*) (див. Ді. 14, 23; 20, 17.28; Флп. 1, 1), а *дияконів* (з грецької *служитель*) — на щоденне служіння «при столах» (див. Ді. 6, 1—6). Святий Климент Римський свідчить про апостольське наступництво: «Апостоли благовістили нам від Господа Ісуса Христа, Ісус Христос — від Бога. Христос посланий від Бога, апостоли — від Христа. [...] Апостоли ставили досвідчених віруючих на єпископів і дияконів»⁵¹.

491. Священниче служіння в Церкві має ієрархічну структуру, суть якої найповніше виражена у звершенні Євхаристії. На євхаристійному зібранні *єпископ* як наступник апостолів є предстоятелем, *пресвітери* священнодіють з єпископом, а *диякони* допомагають єпископові і пресвітерам. Святий Ігнатій Антіохійський наголошує на важливості ієрархічного служіння в Церкві: «Будьте пильні, щоб все чинити в гармонії з Богом, з єпископом, що предсїдає на місці Бога, із пресвітерами на місці собору апостолів та з дияконами, які дуже дорогі мені, яким довірене служіння Ісуса Христа»⁵². «Без них [єпископів, пресвітерів і дияконів] не можна говорити про Церкву»⁵³.

492. Повнота пастирського служіння передана *єпископам*, які є спадкоємцями повноти апостольського служіння, тобто повноти благодаті священства. У своїй єпархії єпископ є першим відповідальним за навчання Божого Слова, провід Божого народу та його освячення. Особливістю священнодіяння єпископа є рукоположення єпископів, пресвітерів і дияконів, освячення мира та антимінсів. *Пресвітери*, поставлені єпископом на чолі парафіяльних спільнот, священнодіють, навчають і провадять довірену їм паству. Вони звершують таїнства Хрещення, Миропомазання, Євхаристії, Покаяння, Єлеопомазання та Вінчання, а також благословення й освячення на потребу вірних. *Диякони* поставлені єпископом на літургійне служіння при єпископові та пресвітеріві, а також на інші служіння в справах навчання і допомоги в потребах Божого народу, зокрема убогих та недужих.

493. Пастирство Христа здійснюється в пастирському служінні церковної ієрархії: царському (правління), пророчому (навчання) і священничому (освячення). Ці три служіння церковна ієрархія звершує у спільноті й для спільноти — від імені Христа та Його Церкви.

⁵¹ Климент Римський, *Перше послання до коринтян*, 42, 2, 1.

⁵² Ігнатій Антіохійський, *Послання до Магнезіян*, 6, 1.

⁵³ Ігнатій Антіохійський, *Послання до Тралійців*, 3, 1.

3 Кодексу канонів Східних Церков

Кан. 289 — § 1. Виконуючи обов'язок навчання, парох повинен проповідувати всім вірним слово Боже, щоб вони, проникнуті вірою, надією і любов'ю, росли в Христі і християнська спільнота давала те свідоцтво любові, яке доручав Господь, він також зобов'язаний через катехитичне навчання вести вірних до повного пізнання таїнства спасіння, пристосованого до віку кожного з них, щоб передавати цю науку, він повинен шукати допомоги не тільки у членів чернечих інститутів або товариств спільного життя на подобу чернечих, але також вдаватись до співпраці з мирянами.

§ 2. Виконуючи завдання освячування, парох повинен турбуватись про те, щоб відправа Божественної Літургії стала осередком і вершиною всього життя християнської спільноти, він також має докладати зусиль для того, щоб вірні кормились духовною їжею через побожне і часте приймання святих тайн і через свідому і діяльну участь у церковному правилі, парох має також пам'ятати, що тайна покаяння якнайбільше сприяє плеканню християнського життя, тому він повинен з охотою уділяти святі тайни, запрошуючи для цього, в разі потреби, також інших священиків, які добре знають різні мови.

§ 3. У виконуванні завдання керівництва парох насамперед має дбати про те, щоб пізнати власну паству, оскільки він є служителем всієї пастви, то повинен підтримувати ріст християнського життя як серед окремих вірних, так і об'єднань, особливо присвячених апостоляту, так і в усій парафіяльній спільноті, отже він повинен відвідувати дома й школи, як цього вимагає пастирський обов'язок, повинен наполегливо дбати про доростаючу молодь, має оточувати батьківською любов'ю бідних і хворих, нарешті, особливо повинен опікуватись робітниками і старатись, щоб вірні подавали допомогу ділам апостоляту.

Кан. 293 — Парох нехай пам'ятає, що своєю щоденною поведінкою і турботою повинен показувати охрещеним і неохрещеним, католикам і некатоликам, приклад справжнього священичого і душпастирського служіння і давати всім свідоцтво правди і життя і, як добрий пастир, шукати також за тими, які, хоч охрещені в католицькій Церкві, але утримуються від приймання святих тайн або навіть відпали від віри.

Кан. 294 — Парох має часто правити Божественну Літургію за народ довірної йому парафії, а в дні, приписані партикулярним правом власної Церкви свого права зобов'язаний правити.

Кан. 295 — У парафії повинні бути, згідно з приписами партикулярного права власної Церкви свого права, відповідні ради, які займалися б пастирськими й економічними справами.

Кан. 296 — § 1. У парафії повинні бути парафіяльні книги, а саме: охрещених, одружень, померлих та інші, згідно з приписами партикулярного права власної Церкви свого права, або, якщо таких немає, встановленими самим єпархіяльним Єпископом, парох повинен дбати про те, щоб парафіяльні книги належно велися і зберігалися з дотриманням цих приписів.

§ 2. У книзі охрещених слід помічати також приналежність охрещеного до певної Церкви свого права, згідно з приписом кан. 37, уділювання святого ми-

ропомазання, а також те, що має зв'язок з канонічним станом вірних внаслідок одруження, з дотриманням, однак, припису *кан. 840, § 3*, внаслідок усиновлення, а також свячення або складання довічної професії в чернечому інституті, такі відмітки повинні завжди бути вписані до свідоцтва хрещення.

§ 3. Свідоцтва, які видаються про канонічний стан вірних, і всі документи, які можуть мати правове значення, повинні бути підписані парохом або його уповноваженим і мати парафіяльну печатку.

§ 4. Кожна парафія повинна мати свій архів, в якому слід зберігати парафіяльні книги разом з листами Ієрархів та іншими документами, зберігання яких є потрібним і корисним, єпархіальний Єпископ або його уповноважений повинен при нагоді візитації або в інший відповідний час усе переглянути, а парох має дбати про те, щоб нічого не потрапило до чужих рук.

§ 5. Слід також зберігати старі парафіяльні книги, згідно з вимогами партикулярного права.

Кан. 301 — § 1. Якщо для пастирської опіки над парафією це є конечним і корисним, то можна додати парохів одного або кількох парафіяльнихсотрудників, які мають бути пресвітерами.

§ 2. Парафіяльний сотрудник може бути поставленим або для всієї парафії або для окресленої частини парафії.

§ 3. Парафіяльного сотрудника вільно іменує єпархіальний Єпископ, вислухавши, — хіба що розумно вважає інакше — пароху і, якщо йдеться про члена чернечого інституту або товариства спільного життя на подобу чернечих, з дотриманням *кан. 284, § 2*.

Кан. 302 — § 1. Права й обов'язки парафіяльного сотрудника випливають із загального і партикулярного права, а також грамоти єпархіального Єпископа, і повинні виконуватись під владою пароху, але, якщо щось інше виразно не застережено і за винятком обов'язку, про який мова в *кан. 294*, парафіяльний сотрудник повинен з уваги на свій уряд допомагати парохів у всій парафіяльній службі і, в разі потреби, заступати пароху.

§ 2. З уваги на свій уряд парафіяльний сотрудник не наділений повноваженням благословити подружжя, однак, таке повноваження, навіть загальне, крім місцевого Ієрарха, може йому надати також парох у межах парафії, якщо таке повноваження було йому надане, то парафіяльний сотрудник може надавати його в окремих випадках також іншим священикам.

§ 3. Парафіяльний сотрудник, як співпрацівник пароху, повинен подавати йому щоденно значну і дійову допомогу в пастирському служінні, між парохом і парафіяльним сотрудником повинні існувати братерські стосунки, повинна процвітати взаємна любов і пошана, вони мають допомагати собі навзаєм порадами, підтримкою і прикладом, виконуючи опіку над парафією згідливо і зі спільною дбайливістю.

§ 4. Парафіяльний сотрудник зобов'язаний проживати в парафії відповідно до приписів єпархіального Єпископа або законних звичаїв, щодо часу відпустки парафіяльний сотрудник має те саме право, що і парох.

Біблійно-богословські роздуми

Як уже згадано попередньо, до царського служіння (служіння ближньому) належить ще один аспект діяльності Церкви — служіння в спільноті для керування і координування духовними і фізичними, людськими і матеріальними ресурсами. Добрий старозавітний цар мусив також бути добрим адміністратором! Отже, до царського служіння належить всяка співпраця у проведенні душпастирських програм і координування праці ради Євангелія. Сюди входить всяка добра, чесна і сумлінна **праця з адміністрацією, фінансами чи навіть будівництвом, ремонтами тощо**. Ісус Христос сам потребував матеріальних ресурсів для свого посланництва. Ми про це знаємо, бо Юда Іскаріотський беріг скарбничку (див. Йо. 13, 29), і його доля залишається пересторогою для кожного працівника при церкві. Не раз у своїх притчах Христос говорить про доброго і злого домоправителя (див. Лк. 12, 42—48), остерігаючи перед надужиттям, а вихваляючи чесного наставника.

Дух Служіння

Тоді Ісус прикликав їх і сказав їм: «Ви знаєте, що ті, яких вважають князями народів, верховодять ними, а їхні вельможі утискають їх. Не так воно хай буде між вами, але хто з-між вас хоче стати великим, хай буде вам слугою, і хто з-між вас хоче бути першим, хай буде **рабом усіх**. Бо й Син Чоловічий прийшов не на те, щоб йому служити, лише щоб служити й віддати своє життя як викуп за багатьох» (Мр. 10, 42—45).

У ранній Церкві відчувалося сильне протиставлення між цивільною, часто репресивною владою, та церковним проводом. Хто дивиться на життя не суто людськими, а Божими очима, легко погоджується з **парадоксами християнської науки**: щоб жити, треба вмерти (див. Мр. 8, 35—37), мудрість Божа проявляється в глупоті Христа розп'ятого (див. 1 Кор. 1, 20—24), Божа сила проявляється в немочі (див. 2 Кор. 12, 9), хто принижує себе, буде вивищений (див. Мт. 23, 12). У такому дусі той, якому доручено владу в церковній спільноті, владарює з глибоким **духом служіння ближньому** і в дусі **самовідречення**.

Конкретно в парафіяльному житті парох чи адміністратор виконує те служіння, яке йому доручено, духовно ставлячи себе на останнє місце і вважаючи себе слугою громади: радше **заохочуючи**, ніж наказуючи, радше **шукаючи підтримки**, ніж приймаючи самому рішення. Добрий парох уникає конфліктів, не творить закритих гуртків, **дбає про мир і примирення** в Господній спільноті. У всьому він також відчуває сильне сопричастя, синівське прив'язання, послух і ділову **співпрацю зі своїм єпископом**, бо ж в парафіяльній спільноті він діє від імені свого владики та за його благословенням.

Різноманітність дарів

Є і між дарами різниця, але Дух той самий; різниця теж і між служінням, але Господь той самий. Різниця є і між ділами, але Бог той самий, який усе в усіх робить. Кожному дається виявлення Духа на спільну користь (1 Кор. 12, 4—7).

Звертаючись до ранніх християнських спільнот, апостол Павло пише про те, що **Святий Дух обдаровує поодиноких осіб різними дарами**: пророцтвом, служінням, учителюванням, потішанням, подаванням, головуванням, милосердствуванням (див. Рим. 12, 6—8; 1 Кор. 12, 28). Апостол народів заохочує таких обдарованих осіб ніколи не вважати дару своєю власністю, а у всьому діяти **«на спільну користь»**.

У живій парафії парох і парафіяни близько співпрацюють на добро спільноти і на спасіння душ. Добрий парох радиться зі своєю паствою шукаючи підтримки. Він не тільки говорить, а й, передусім, **уміє слухати**. Що більше, він має **відкриті очі і серце, аби пізнати прерізні дари**, якими Господь Бог наділяє кожну християнську спільноту. Він підтримує розвиток цих дарів серед своїх вірних і вміє їх скеровувати на добро всієї спільноти. Це може бути **дар часу** — посвята кількох годин на тиждень на якусь потребу в парафіяльній спільноті. Це може бути **дар талантів**, який охоплює широке поле особистих дарів та професійної кваліфікації. Врешті, це може бути **дар скарбу**, коли парафіяни жертвують з плоду своєї праці на підтримку діяльності парафії. Жива парафія має добре організовану **програму управління дарами**. Коли парафіяни мають можливість проявитися в парафіяльній спільноті, віддаючи для своєї церкви частину того часу, таланту та скарбу, що ними їх Господь наділив, вони тим виявляють Богові свою вдячність за всі його благословення.

Серед особливих дарів є **покликання до священичого чи духовного стану**. В кожній парафії душпастирі і парафіяни, а особливо добрі батьки повинні заохочувати молодь до духовного покликання. В християнській спільноті треба мати відкриті очі для пізнавання перших проявів покликання до духовного стану серед дітей і молоді. Господь завжди дає покликання на потреби своєї улюбленої Невісти, Святої Церкви, аби ми тільки того бажали, мали відкриті очі, щоб розпізнати це покликання, та відкрите серце, щоб заохочувати до нього.

«Синодальний» устрій парафії

У ранній Церкві поодинокі апостоли приймали певні рішення, як Господом поставлені пастирі, але поважніші питання чи проблеми **розв'язували спільно**. Особливим таким моментом є перший Собор в Єрусалимі, де під натхненням і проводом Святого Духа розглядається питання місії «до поган» (див. Ді. 15, Гал. 2, 1—16).

Звичайно, коли ми говоримо про синодальний устрій, то йдеться про співпрацю між Главою-Патріархом та його співбратами в єпископаті у проводі помісної Церкви. Слова *сін одос*, означають **спільна дорога**. Діючи на спільне добро своєї помісної Церкви, Глава завжди «ходить» за згодою та у співпраці із синодальними Владиками, а також з їх підтримкою, а єпископи, коли діють на добро Церкви завжди діють разом із своїм Главою і ніколи без нього. Цей «спільний хід» має свою модель у таїнственому житті Святої Тройці. Бог Отець завжди діє зі Сином і Святим Духом, і ніколи без них. Син ніколи не діє, якщо не з Отцем і Святим Духом. Святий Дух у всьому співдіє з Отцем і Сином.

Тому синодальний спосіб дії є **характерним для християнської спільноти** на різних рівнях. Єпископ творить «спільний хід» зі своєю Церквою-єпархією, а особливо зі священничою радою та всім духовенством, а Церква вірних зі священним збором завжди діє разом зі своїм Владикою. На парафіяльному рівні повинна завжди бути **«синодальна» співпраця між парохом і його парафіянами**, а особливо з пасторальною та фінансовою радами, тобто з тими особами, які назначені чи вибрані для співпраці у керівництві парафії. Парох має чітко визначені уповноваження від свого єпископа, але він повинен усі важливіші рішення пасторального та адміністративного характеру приймати **за порадою та з підтримкою своїх рад і у співпраці з ними**, приймаючи кожну добру думку і кожний внесок з Господньою радістю та вдячністю. Такий «спільний хід» — у мирі, злагоді, співпраці та «одним серцем і одною душею» — це **норма парафіяльного управління**.

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМНІННЯ

1. Які в мене дари від Бога і чи вмію я їх, хоч частково, віддати чи присвятити на спільну користь моєї парафіяльної спільноти?
2. Чи я людина, з якою можна легко говорити, співпрацювати і співжити, або чи я завжди настоюю на своїй думці, коли йдеться про спільну дію і спільне добро?
3. Чи я не марную дар Божий — свій час, талант і скарб?
4. Чи я приділяю належну увагу дарові Божому, що проявляється в інших, та вмію заохотити інших до дії і співпраці?

ІСПИТ СУМНІННЯ ДЛЯ ПАРАФІЯЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Чи в нашій парафії панує гарний дух співпраці між парохом і людьми?
 2. Чи у нашій парафії є активне мирянство, яке тісно співпрацює з духовенством у різних заходах?
 3. Чи наші парафіяльні структури гарно координують дари часу, таланту та скарбу, що ними Господь наділяє громаду?
 4. Чи наша парафія є середовищем, де можуть рости покликання до духовного стану?
 5. Чи керівництво нашої парафії (духовенство і миряни, які служать у дорадчих її структурах) плекають дух самовідречення Христа ради (*кенозис*) — готовність до самопожертви серед випробувань у вірі.
-

Тези для проповідей

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ?

- Ми віримо в Бога, який є Господом, тобто Володарем над небом і землею. Псалмоспівець оспівує границі й закони, які діють у природі, і владу й силу Божу, що проявляється в упорядкованому світі (див. Пс. 103 (104)). Кожна влада людини походить від Бога, який є джерелом справедливості і мудрості (Прип. 8, 13—36).
- Коли Ісус Христос проявляє владу над фізичним і духовним світом, Його противники питаються: «Якою владою ти це чиниш?» (див. Мт. 21, 23). Христос свідомо виступає з силою, даною йому від Отця на життя вічне і спасіння (Йо. 17, 1—3). Ісус Христос — це Добрий Пастир, який знає своє стадо і життя своє кладе за нього (Йо. 10, 11—18), і Він своє стадо доручив своїм Дванадцятьом, на чолі з Петром, якому сказав: «Паси мої вівці».
- Святий Верховний Апостол Петро, своєю чергою, повчає пресвітерів пасти довірене Боже стадо по-божому, будучи зразком для стада (див. 1 Пт. 5, 2—4). Також він навчає молодих покірливості перед старшими та щоб кожную журбу покласти на Бога, який піклується про нас (див. 1 Пт. 5, 5—7).
- Апостол Павло пише, що Святий Дух обдаровує поодиноких осіб різними дарами: пророцтвом, служінням, учителюванням, потішанням, подаванням, головуванням, милосердствуванням (див. Рим. 12, 6—8; 1 Кор. 12, 28). Апостол народів заохочує таких обдарованих осіб ніколи не вважати дару своєю власністю, а в усьому діяти «на спільну користь».
- У своєму Пастирському листі Блаженніший Святослав закликає кожную парафію поважати свій духовний провід, найперше свого єпископа, який для неї є духовним батьком, а відтак пароха-душпастиря, поставленого на служіння в парафіяльній спільноті. Кожна парафія повинна бути організованою спільнотою, де усі співпрацюють, служачи іншим тими дарами, що їх одержали від Господа.
- У кожній громаді будуть добрі люди, які мають різні природні таланти чи професійні кваліфікації. І кожна парафія потребує людей, які готові послужити чи часом, чи працею, чи пожертвами, і тим допомогти Церкві здійснювати свою місію у світі.
- Якщо наша парафіяльна спільнота покликана бути живою парафією, нам слід звертати більше уваги на нашу співпрацю «на спільну користь». Стараймося бути відкритими до великої різноманітності дарів, які Господь нам посилає, і не шкодуймо ні часу, ні талантів, ні скарбу на будівлення цієї спільноти Божої. А я, зі свого боку, вам заявляю, що я тут раб і Ваш слуга, за прикладом Господа Ісуса.

Проповідь

Апостол Павло в Посланні до римлян пише: *«Ми сильні, мусимо нести немочі безсильних, а не собі догоджати. Кожний із нас нехай намагається догодити ближньому: на добро, для збудування»* (Рим. 15, 1–2).

Погляньмо на світ природи, вона живе не для самої себе, а для підтримання життя інших створінь на землі. Природа живе для людини. Гарні квіти тішать наш зір, чисті озера і ліси вливають в нас втрачену гармонію та повертають життєдайну енергію. Світ флори та фауни дає життя людині, дає їй поживу та необхідні засоби для щоденного життя.

У людському світі також має бути збережений подібний лад. Першим і основним завданням людини у її земному бутті є давати щось добре іншій людині.

Світочі людства, генії, дали нам поезію, музику, скульптуру, шедеври малярства, винаходи техніки, життєву мудрість. Необмежений є ланцюг добродіїв людства, яке залишає нам все найкраще — від творів своїх рук та умів до невмирущих ідей.

Всі Вони черпали своє натхнення з Біблії та з безкорисливої та повної любові і віддання місії Богочоловіка Ісуса Христа, який прийшов на землю, аби *«дати життя своє на викуп за багатьох»* (Мт. 20, 28).

Спаситель усім людям давав добро: сліпцям — зір, глухим — слух, кривим — здоров'я та силу, засмученим — радість, голодним — поживу, мертвим — життя. Син Божий усім давав свою небесну науку, ласку, любов, аж до найбільшого свідчення цієї любові, якою була смерть на хресті з прощення наших гріхів, визволенням із неволі гріха та обіцянкою нового життя в Царстві Отця Небесного.

Ісус Христос, все що вчив і давав потребуючим, всього цього вимагав і від своїх апостолів та учнів. Ісус посилав їх до сіл та міст, аби добро чинили, аби голосили Слово, аби лікували недуги, проганяли демонів. Учні Христові виконували настанови свого Учителя безкорисливо, бо пам'ятали про Його слова: *«Даром прийняли, даром давайте»* (Мт. 10, 8). Пізніше апостол Павло, звертаючись до учнів, які проживали в Ефесі, покликаючись на Ісуса Христа вчив: *«Більше щастя — давати, ніж брати»* (Ді. 20, 35).

Що ми можемо дати ближнім?

Хоч у багатьох із нас немає надзвичайних обдарувань, талантів, ми швидше за все не створимо безсмертних симфоній та не станемо мойсеями народу, — все ж ми дуже багато можемо дати нашим ближнім, адже, за словами апостола Павла, ми є сильні силою Божою, даною нам на спасіння, даною нам як дар нашого небесного Отця, Його Сина і Святого Духа, якого дари та плоди ми отримали.

Довкола нас є багато горя і сліз, фізичних і душевних терпінь. Зболілі серця потребують теплоти, співчуття й іноді одне щире слово, одне сердечне привітання, одне приязне запевнення молитви стає ясним промінням і цілющим бальзамом для терплячої людини.

Спитаймо себе самих, що доброго сьогодні (а не завтра чи після завтра) можемо дати батькові, матері, братові, сестрі, чоловікові, жінці, сусідові або зовсім незнайомій потребуючій людині?

Ми — християни — є також членами Церкви та народу і, відповідно, повинні щось доброго дати від себе Церкві, парафії, єпархії та народові.

Церква — це містичне Тіло Ісуса Христа, Його голова — сам Ісус Христос. У таїнстві хрещення ми стали його членами, тобто увійшли до Його родини. Отже, тим самим ми маємо моральний обов'язок нести немочі своєї родини, тішитися з нею, страждати з нею, брати з її спільного добра, але також докладати до помноження спільних дібр для спільної духовної користі всіх членів нашої родини. Між мирянами та священиками повинна бути мирна та плідна співпраця, пошана, любов для спільного добра та будування Царства Божого вже тут на землі. Ми як члени Церкви маємо обов'язок подавати поміч потребуючим братам, навіть якщо їх поіменно не знаємо, і то так, щоб не хвалитися, але, як говорить апостол Павло, для взаємного добра для збудування.

Миряни не можуть бути статистами в церковній громаді, бо найлегше стояти з боку та критикувати дії інших. У Декреті II Ватиканського Собору «Про апостолів мирян», зокрема, читаємо: «Нехай миряни звикають працювати в парафії, в тісній злуці зі своїм священиком (...) Нехай постійно плекають свідомість єпархії, якої парафія є клітиною, готові завжди на поклик свого пастиря прикласти і свої сили до єпархіяльних ініціатив».

Трудячись для спільного добра, ми всі маємо йти за голосом своїх пастирів, які у веденні своєї отари мають вдивлятися в свого Учителя Ісуса Христа через щоденну особисту молитву та духовний подвиг та повинні вчитись «мудрості» у веденні братів і сестер, повірених нашому прововоді, а також вдивлятися у світочів нашої Церкви та покровителя українських священиків Блаженного отця Омеляна Ковча.

Глава нашої Церкви Блаженіший Святослав у промові на відкритті пам'ятника блаженному отцю Омеляну в Перемишлянах 11 травня 2012 року сказав: «Благословення пам'ятника отця Омеляна Ковча на центральній площі міста відкриває той задум священномученика, що показує, де повинен бути священик у громадському житті. Отець Омелян завжди закликав, що священик має бути в серці своєї громади. Тоді він зможе до того серця промовляти і повести за собою людей. Якщо він не буде глибоко відчувати того серця та не буде в центрі громадського життя, то тут увійдуть інші прововодирі і душпастирі, які, напевно, поведуть цих людей на дорогу загибелі. Тому сьогодні ми хочемо, щоб голос нашого українського священика лунав у серці українського народу, щоб цей духовний батько розумів тих, до кого він проповідує, щоб бути з людьми та жити своє життя для людей».

Виконуючи поручення апостола Павла з наведеного на початку проповіді листа, будьмо у наших парафіях і в нашому народі носіями миру, злагоди, добра, любові, радості, співчуття та взаємопомочі, пам'ятаючи, що даром ми отримали, даром і давати треба, що більша радість — давати, ніж брати, що «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться». Бо «людина наших часів охочіше слухає свідків, аніж учителів, а якщо й слухає учителів, то лише тому, що вони є свідками» (Папа Павло VI).

РОЗДІЛ 5

ЄДНІСТЬ, СОПРИЧАСТЯ (КІНОНІЯ)

Плекання духовної єдності Христової Церкви та сприяння єдності всіх християн (єкуменізм)

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Плекання і служіння єдності

Діяння святих апостолів показують глибоку єдність, яка існувала між членами першої спільноти Христових учнів: «Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне» (4, 32). Цей духовний стан першої християнської спільноти можна виразити словом «сопричастя/кінонія», що вказує на єдність, згоду та співжиття. Бути Церквою — це перебувати в сопричасті Святого Духа, в благодаті Господа Ісуса і в любові Бога-Отця. Єдність Церкви є, такими чином, іконою єдності осіб Пресвятої Трійці. Ця єдність проявляється на різних рівнях: на рівні Вселенської і помісної Церкви, єпархії та окремої парафії. Трапляється, що через нашу неміч і гріховність ми не віддзеркалюємо цієї єдності. Будучи свідомими цього, всі ми маємо цінувати і плекати її, зберігаючи повне сопричастя з наступником апостола Петра — Святішим Отцем, з ієрархією нашої Церкви, з місцевими єпископами та душпастирями, які діють від їхнього імені.

Парафія є спільнотою спільнот. У ній існують різні молитовні групи, братства та молодіжні організації. Всі вони покликані укріплювати єдність і любов між членами парафіяльної спільноти. Підтримуючи одні одних молитвою, обмінюючись Божими дарами та співпрацюючи в душі Христового служіння, зможемо втілювати у життя синодальну програму «Святість об'єднаного люду Божого».

Ми не можемо бути байдужими до того, що діти Володимирового Хрещення нині поділені й відчужені між собою. Христос на Тайній вечері молився до Отця Небесного за своїх учнів, «щоб усі були одно» (Йо. 17, 21). У світлі цих Христових слів нині бажаю щиро попросити вас усіх: молимося за єдність Церкви, молимося за поєднання усіх Церков київської традиції, а насамперед, у душі Христової любові намагаймося уникати будь-яких висловів чи дій, які могли б завдати шкоди нашим братам і сестрам у Христі чи образити їх. Хоч часом ми самі стаємо об'єктами наруги і утисків, не піддаваймося спокусі відповідати злом на зло. Для нас нехай стане заповітом молитва Христа за своїх кривдників і повчання апостола народів: «Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром» (Рим. 12, 21).

Біблійні основи

Мт. 16, 13—19

Прийшовши в околиці Филипової Кесарії, Ісус спитав своїх учнів: «За кого мають люди Сина Чоловічого?» Ті відповіли: «Одні за Йоана Христителя, інші за Іллю, ще інші за Єремію або одного з пророків». «На вашу ж думку», — до них каже, — «хто я?» Озався Симон Петро і заявляє: «Ти — Христос, Бога живого син». У відповідь Ісус сказав до нього: «Щасливий ти, Симоне, сину Йонин, бо не тіло і кров це тобі відкрили, а Отець мій небесний. Тож і я тобі заявляю, що ти — Петро (скеля), і що я на цій скелі збудую мою Церкву й що пекельні ворота її не подолають. Я дам тобі ключі Небесного Царства, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане на небі; і те, що ти на землі розв'яжеш, те буде розв'язане й на небі».

Йо. 10, 7—18

«Істинно, істинно говорю вам: Я — двері для овець. Усі, скільки їх передо мною прийшло, — злодії, розбійники. Вівці й не слухали їх. Я — двері. Хто увійде крізь мене — спасеться. Увійде він, вийде — і знайде пасовисько! Не приходить злодій, хіба щоб красти, вбивати, вигублювати. Я прийшов, щоб мали життя — щоб достоту мали. Я — добрий пастир. Добрий пастир життя своє за овець покладе. Наймит, що не є пастир, якому вівці не належать, — бачить вовка, що надходить, та й полишає вівці і біжить геть. А вовк хапає їх і розполохує. Бо він — наймит і не турбується вівцями. Я ж — добрий пастир і знаю своїх, а мої мене знають. Як Отець мій мене знає, і я знаю Отця, і життя своє кладу я за моїх овець. Ще й інші вівці я маю, що не з цієї кошари. Я і їх мушу привести, і вчують вони мій голос, — і буде одне стадо й один пастир! За те Отець мій мене й любить, бо я кладу моє життя, щоб знову його взяти. Ніхто його в мене не забирає, бо я сам кладу його від себе. Владу бо маю його покласти і владу маю назад його забрати; від Отця мого прийняв я цю заповідь».

Йо. 10, 25—30

Ісус же їм: «Казав я вам, та ви не віруєте. Дії, що чиню їх в ім'я Отця мого, — вони свідчать за мене. Та ви не віруєте, бо не з моїх ви овець. Вівці мої голосу мого слухаються і я їх знаю: вони за мною сліднують, і даю я їм життя вічне, і не пропадуть вони повіки, і ніхто не вирве їх із рук моїх. Отець мій, який мені їх дав, більший від усіх, і ніхто не вирве їх з рук Отця мого! Я і Отець — одно».

Йо. 14, 1—12

Хай не тривожиться серце ваше! Віруйте в Бога, віруйте й у мене. В домі Отця мого багато жител. Коли б не так, то я сказав би вам; іду бо наготовити вам місце. І коли відійду і вам місце спого-туго, то повернуся і вас до себе візьму, щоб і ви були там, де я. Куди ж я йду — ви знаєте путь». «Господи, — каже до нього Тома, — не знаємо, куди ти йдеш. І як нам знати тую путь?» Ісус до нього: «Я — путь, істина і життя! Ніхто не приходить до Отця, як тільки через мене. Якщо б ви мене пізнали, то й Отця мого пізнали б. Відтепер знаєте його

і бачили». А Филип йому: «Господи, покажи нам Отця, і вистачить для нас». «Скільки часу я з вами, — каже Ісус до нього, — а ти мене не знаєш, Филипе? Хто мене бачив, той бачив Отця. Як же ти говориш: Покажи нам Отця? Невже не віруєш, що я в Отці, а Отець у мені? Слова, які проказую до вас, не від себе проказую. Отець, який перебуває в мені, — він творить діла. Тож вірте мені, що я в Отці, й Отець у мені. А коли ні, то з-за самих діл вірте. Істинно, істинно говорю вам: Хто в мене вірує, той так само діла робитиме, що їх я роблю.

Йо. 16, 7—15

Кажу вам, однак, правду: Ліпше для вас, щоб я відійшов. Бо коли не відійду, то Утішитель до вас не зійде. Якщо ж відійду, — пришлю його до вас. І коли прийде він, то переконає світ у грісі, у справедливості, і в засуді: щодо гріха — бо не вірують у мене, щодо справедливості — бо йду до Отця мого, і ви мене вже не побачите; щодо засуду — бо князь цього світу засуджений. Багато ще я маю вам повідати, та не перенесли б ви нині. Тож коли зійде той, Дух істини, він і наведе вас на всю правду, — він бо не промовлятиме від себе, лише буде повідати, що вчує, і звістить те, що настане. І прославить він мене, бо з мого візьме і звістить вам. Усе, що Отець має, — моє. Тим то й сказав я вам, що він з мого візьме і звістить вам.

Йо. 17, 11—23

Отче Святий! Заради імени твого бережи їх, тих, що їх ти мені передав, щоб були одно, як ми! Бувши з ними у світі, я беріг їх у твоє ім'я; тих, яких ти передав мені, я їх стеріг, і ніхто з них не пропав, лише син загинув, щоб збулося Писання. Тепер же йду до тебе, і кажу те, у світі бувши, щоб вони радощів моїх мали у собі вщерть. Слово твоє я передав їм, тож зненавидів їх світ, — не від світу бо вони, так само, як і я не від світу. Не молю, щоб ти узяв їх від світу, лише — щоб зберіг їх від лихого. Вони не від світу так само, як і я не від світу. Освятити їх у твоїй істині: слово твоє — істина. Як послав єси мене у світ, так послав і я їх у світ. Віддаю себе за них у посвяту, щоб і вони були освячені в істині. Та не лиш за цих молю, але і за тих, які завдяки їхньому слову увірують в мене, щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об'єднані; щоб світ увірував, що ти мене послав. І славу, що ти дав мені, я дав їм, щоб вони були одно так само, як і ми одно. Я — в них, і ти — в мені, — щоб вони були звершені в єдності, щоб світ збагнув, що послав єси мене, та й ізлюбив їх, як ізлюбив мене.

Йо. 21, 15—19

Коли ж поснідали, каже Ісус до Симона Петра: «Симоне Йонин! Чи любиш ти мене більш, ніж оці?» — «Так, Господи, — відрікає той йому, — ти знаєш, що люблю тебе». Тож мовить йому: «Паси мої ягнята!» І знову, вдруге каже до нього: «Симоне Йонин! Чи любиш мене?» «Так, Господи, — відвічає йому, — ти знаєш, що люблю тебе». І мовить йому: «Паси мої вівці!» І втретє йому каже: «Симоне Йонин! Чи любиш ти мене?» І засмутився Петро, що аж утретє його питає: «Чи любиш мене», — то й каже йому: «Господи, ти все знаєш, ти знаєш, що тебе люблю!» І каже йому Ісус: «Паси мої вівці! Істинно,

істинно говорю тобі: Коли ти молодший був, то підперізувався сам і ходив, куди сам бажав. А як постарієшся, то руки свої простягнеш, і підпереже тебе інший та й поведе, куди ти не схочеш». Сказав же він це, вказуючи, якою то смертю прославить Бога. І промовивши те, сказав йому Ісус: «Іди за мною!»

Ді. 4, 32

Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне.

Рим. 12, 3–21

Ласкою, яка мені дана, я кажу кожному з вас: не думати понад те, що треба думати, а думати скромно, мірою віри, як Бог наділив кожному. Бо як в одному тілі маємо багато членів і всі члени не виконують ту саму роботу, отак і ми: численні — одне в Христі тіло, кожен один одному член. Маючи ж, згідно з даною нам благодаттю, різні дари: коли то дар пророцтва, виконуймо його мірою віри; хто має дар служіння, нехай служить; хто навчання, нехай навчає; хто напоумлення, нехай напоумляє. Хто дає — у простоті; хто головує — дбайливо; хто милосердиться — то з радістю. Любов нехай буде нелицемірна; ненавидівши зло, приставайте до добра. Любіть один одного братньою любов'ю. Пошаною один одного випереджайте. В ревності не будьте ліниві, духом горіть, Господеві служіть; веселі в надії, в горі терпеливі, в молитві витривалі; святих у потребах спомагайте і дбайте про гостинність. Благословляйте тих, що вас гонять; благословляйте, не проклинайте. Радуйтеся з тими, що радуються; плачте з тими, що плачуть. Між собою будьте одної думки, про високе не мудруйте, радше до покірного схиляйтеся; не будьте зарозумілі на себе. Нікому злом за зло не віддавайте; дбайте перед усіма людьми про добро. Коли можливо, оскільки це від вас залежить, будьте з усіма людьми в мирі. Самих себе не відомщайте, любі, а дайте місце гніву, написано бо: «Мені належить помста, я відплачу», — говорить Господь. Але коли твій ворог голодує, нагодуй його; і коли має спрагу, напій його, бо, роблячи це, ти нагромаджуєш йому на голову розпалене вугілля. Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром.

2 Кор. 13, 11–13

А втім, брати, радійте, прагніть до досконалости, підбадьорюйтеся, будьте однієї думки, живіть мирно, і Бог любови та миру буде з вами. Вітайте один одного святим цілунком. Всі святі вас вітають. Благодать Господа Ісуса Христа й любов Бога і причастя Святого Духа з усіма вами!

Висловлювання Святих Отців

- Поза Церквою немає життя: дім Божий один, і ніхто не може деінде спаситися, як тільки в Церкві. (*Св. Кипріян Карфагенський*)
- Вони є Церквою, тобто народом, з'єднаним зі священиком... Церква, будучи вселенською і єдиною, не розірвана і не розділена, але, без сумніву, скріплена єднальною силою священиків, пов'язаних між собою. (*Св. Кипріян Карфагенський*)

- Хто розлучається з Церквою і з'єднується з перелюбницею, той розлучається з обітницями Церкви; рівно ж не може той, хто залишає Церкву Христову, отримати нагороду від Христа. Він чужий; він безбожник; він ворог. Кому Церква не мати, тому Бог не Отець. (Св. Кипріян Карфагенський)
- Не можуть перебувати з Богом ті, котрі не хочуть бути одностайними в Церкві Божій. (Св. Кипріян Карфагенський)
- Церква, не поєднана міцними і нерозривними зв'язками любові, зазнаючи безліч воєн, підсилює гнів Божий і дає привід для багатьох спокус. (Св. Йоан Золотоустий)
- Благодать Духа підтримує Церкву, тому остання непорушна. (Св. Йоан Золотоустий)
- Церква — це тіло. Воно має очі, має голову. І коли терня вколе ногу, то око дивиться вниз, тому що воно є членом тіла. Воно не каже: «Я сиджу вгорі і мене не обходить нижчий член», але хилиться, залишає свою висоту. Що нижче від п'яти або благородніше від ока? А все-таки та нерівність вирівнюється співчуттям, і все єднається любов'ю. (Св. Йоан Золотоустий)
- Хто слідує за тим, що вводить розкол, той не успадковує Царства Божого. Хто тримається чужої думки, той не співчуває стражданню Христовому. (Св. Ігнатій Богоносець)

3 Катехизму УГКЦ

18. Віра Церкви ґрунтується на Божому Об'явленні. У цьому Об'явленні невидимий Бог з повноти своєї любові промовляє до людей, щоб об'явити їм себе і покликати їх до сопричастя зі собою: «Сподобалось Богові, у Його доброти й мудрості, об'явити себе самого й подати до відома таїнство своєї волі (пор. Еф. 1, 9), завдяки якій люди через Христа — Слово, що стало тілом, у Святому Дусі мають доступ до Отця і стають учасниками Божої природи» (пор. Еф. 2, 18; 2 Пт. 1, 4)⁵⁴. Бог, що «у світлі живе неприступним, якого ніхто з людей не бачив, ані бачити не може» (1 Тм. 6, 16; пор. Йо. 1, 18; 1 Йо. 4, 12), «у тіло одягнувшись, прийшов до людей, на землі живучих, щоб довідались вони про відвідини їх і Господнє пришествя»⁵⁵. Об'являючи себе, Бог, який у своїй сутності є непізнаним, бажає, щоб люди відповіли Йому, пізнавали Його і любили Його понад усе⁵⁶.

273. Людина сотворена на «взірець» сопричастя Осіб Пресвятої Тройці: «Сотворімо [...] на *Наш* образ і на *Нашу* подобу [...]». І сотворив Бог людину [...] чоловіком і жінкою» (Бут. 1, 26-27). Сотворення людини як чоловіка і жінки, за предвічним задумом Божим, стало початком об'явлення про Церкву:

⁵⁴ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* [«Боже Слово»], 2.

⁵⁵ Іларіон, митрополит Київський, *Слово про закон і благодать*.

⁵⁶ Пор.: *Катехизм Католицької Церкви*, 52.

«Подібно до того, як Божя воля є діянням і називається сотворенням світу, так помисел Його є спасінням людей і називається Церквою»⁵⁷.

284. Христова Церква єдина, бо один є Бог: «Один Бог і Отець усіх» (Еф. 4, 6); і один є Ісус Христос — Будівничий Церкви: «Збудую мою Церкву» (Мт. 16, 18). Збудована Христом і оживлена Святим Духом, Церква є «таїнством неподільної єдності на зразок Пресвятої Тройці»⁵⁸. Єдність Церкви основана на одній спільній вірі в Пресвяту Тройцю — Отця, і Сина, і Святого Духа — і на єдиному Хрещенні: «одна віра, одне Хрещення» (Еф. 4, 5). Через єдину віру і єдине Хрещення ті, що увірували, стають членами єдиного Тіла Христового: «Отак і ми: численні — одне в Христі тіло, кожен один одному член» (Рм. 12, 5). Єдина Церква є прообразом об'єднаного Божого Люду, котрий буде досконалим явленням у Царстві Божому.

285. Таїнство Божого життя — «тайна, захищена від віків та поколінь» (пор. Кл. 1, 26), — було явлене людям у вочленому Слові Божому. Подібно і Христова Церква — таїнственне Тіло Христа — видимо являється в помісних Церквах, «у яких і з яких існує одна і єдина Соборна Церква»⁵⁹.

286. Кожна місцева Церква виявляє єдність Церкви в ієрархічній упорядкованості різних служінь довкола єпископа: пресвітерського і дияконського, монашого і мирянського. Завдяки служінням цих «різних членів» одного Христового Тіла, «кожне тіло, складене та споєне всякою в'яззю допомоги, згідно з відповідним діянням кожного члена, від нього бере зріст на будувannya самого себе в любові» (Еф. 4, 16). Єпископ у своєму служінні розпізнає дари Святого Духа у вірних і покликає їх до різних служінь у Церкві.

287. Єдність віри помісних Церков виявляється у спільному сповідуванні віровчення Вселенських Соборів. З єдиної віри Церкви — Христового Тіла — випливає спільна участь вірних у Святих Таїнствах, особливо ж у Євхаристії, коли вони в Причасті Тіла і Крові Господньої самі стають одним тілом: «Наше вчення згідне з Євхаристією, і Євхаристія підтверджує це вчення»⁶⁰. Для кожної помісної Церкви мірилом правдивості її навчання віри («правилом віри») є Святе Письмо і Святе Передання, гарантом збереження і вірності якому є служіння Римського Єпископа⁶¹.

304. У кожній помісній Церкві, яка перебуває в сопричасті з іншими помісними Церквами, діє вся повнота Церкви Христової. Видимим знаком сопричастя Церков є Вселенський Архиєрей — Папа Римський, першість якого у любові та у вчительському служінні належить до спадщини віри всього християнства. Митрополит Київський Іларіон, прославляючи святого Климента Папу, визнавав його «мучеників похвалою, святителів прикрасою і непохитною основою Церкви Христової, котру ворота пекла не подолають»⁶². Сопричастя з Римською Церквою є ознакою та умовою приналежності до Вселенської Цер-

⁵⁷ Климент Олександрійський, *Педагог*, 1,1.

⁵⁸ Кипріан Карфагенський, *Листи*, 69, 6.

⁵⁹ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву Lumen gentium* [«Світло народів»], 23.

⁶⁰ Іриней Ліонський, *Викриття лжеіменних знань*, III, 18, 5.

⁶¹ Див. Іриней Ліонський, *Проти ересей*, III, 3, 2.

⁶² Іларіон, митрополит Київський, *Слово на оновлення Десятинної церкви*.

кви. «Від приходу до нас Вовлоченого Слова всі християнські Церкви вважали і вважають велику Церкву, яка є там [у Римі], єдиною основою та фундаментом»⁶³.

305. «В одній Христовій Церкві творились біля Євхаристії і біля святої Літургії помісні християнські Церкви»⁶⁴. У кожній помісній Церкві через служіння Євхаристії звершується таїнство Божої любові, на чому ґрунтується звичай помісних Церков називати одна одну «Церквою-сестрою»⁶⁵. Кожна помісна Церква має спасительну віру, неперервне апостольське спадкоємство та дійсні Святі Таїнства, і тому назва «Церква-сестра» означає визнання цих ознак в іншій Церкві й позначає рівноправність помісних Церков.

306. Сопричастя Церков затьмарене гріхом церковних розділень. В історії Церков-сестер доводилося долати наслідки людських гріхів і немочей. Прикладом подолання такого церковного розділення було сопричастя Церков, досягнене на Флорентійському соборі, а згодом, на підставі флорентійської традиції, — і в Берестейському єднанні: «Радуються небо, і земля хай веселиться (Пс. 96, 11), бо знято стіну поділу, яка відділяла Західну Церкву від Східної, і прийшов мир і злагода, а сталося це завдяки тому наріжному каменю — Христові, Який, кріпко зв'язавши обоє любовним миром, з двох зробив одне (див. Еф. 2, 20; 2, 14) та утвердив і злучив вічним союзом»⁶⁶. Шлях до відновлення сопричастя Церков пролягає через усвідомлення помісними Церквами того, що вони є Церквами-сестрами у лоні єдиної святої, соборної і апостольської Церкви: «Нині... Бог дозволяє нам знову відкрити, що ми є Церквами-сестрами, попри перешкоди, що виникли між нами в минулому»⁶⁷.

323. Серед мучеників нашої Церкви особливе місце посідає священномученик Йосафат, архієпископ Полоцький, який постраждав за єдність Христової Церкви в добу Берестейського єднання. Його постать — приклад жертви примирення, страсотерпця, бо, подібно до святих Бориса і Гліба, волів радше віддати власне життя, аніж допустити пролиття братньої крові.

335. Молитва Церкви завжди звернена до Отця через Сина у Святому Дусі. «До Отця через Сина», бо ніхто не може прийти до Отця без Сина. «У Святому Дусі», бо Дух молиться у нас «стогами невимовними» (пор. Рм. 8, 26). Дією Святого Духа через Сина молитва Церкви підноситься до Отця. Щоразу, коли прикликаємо ім'я Пресвятої Тройці, розпочинаючи нашу молитву та щоденні справи, ми сповідуємо свою єдність з *Отцем, і Сином, і Святим Духом* та сповнюємо все своє життя світлом Пресвятої Тройці.

373. У *Просительній ектенії* священник, молячись за принесені чесні дари, просить, щоб «вселився Дух благодаті у нас, і на цих дарах, що перед нами, і на всіх людях». Перед *Символом віри* диякон закликає: «Возлюбім один одного», наголошуючи, що спільне визнання віри можливе тільки в любові, яку приймаємо від Господа і виявляємо нашому ближньому. На знак цієї любові священно-

⁶³ Максим Ісповідник, *Твори богословські й полемічні*.

⁶⁴ Патріарх Йосиф, *Послання про Євхаристію* (19 серпня 1976).

⁶⁵ Пор.: Іван Павло II, *Енцикліка Ut unum sint* [«Щоб усі були одно»], (25 травня 1995), 57.

⁶⁶ Флорентійський Собор, *Орос*.

⁶⁷ Іван Павло II. *Енцикліка Ut unum sint* [«Щоб усі були одно»], (25 травня 1995), 57.

служителі, поцілувавши чесні дари і престол, обмінюються святим поцілунком з привітанням «Христос посеред нас» і відповіддю «І є, і буде», що виражають єдність літургійної спільноти у Христі. Цю єдність висловлюємо також у Символі віри, у якому кожний і особисто, і разом з іншими сповідує віру Церкви в «Отця, і Сина, і Святого Духа, Тройцю єдиносущну і нероздільну».

377. В анафорі ми споминаємо спасительне діло Пресвятої Тройці: Отець так возлюбив світ, що «Сина свого Єдинородного дав»; Син, виконуючи волю Отця, «сам себе *видав* за життя світу». Він дарує нам дійсне причастя в Ньому самому через причастя Його Тіла і Крові: «Прийняв хліб, *дав* святим своїм ученикам і апостолам кажучи: Прийміть, їжте... Так само й чашу: Пийте з неї всі». Слова Христові: «це — Тіло моє, це — Кров моя», промовлені на Тайній Вечері, вказують на те, що на кожній Божественній Літургії Христос так само нас кормить своїм Тілом і Кров'ю. Христос запрошує Церкву — свою Невісту — у причасті Його Тіла і Крові стати з Ним одним Тілом, щоб вона ввійшла в ту ж єдність з Отцем, яку має Син: «І славу, що Ти дав мені, Я дав їм, щоб вони були одно так само, як і Ми одно» (Йо. 17, 22).

384. У молитві *Прохальної ектєнії* перед *Отче наш* ми, вручаючи все життя наше і надію Господеві, молимося, щоб Він сподобив нас причаститися Святих дарів «на відпущення гріхів, на прощення прогрішень, на спільність зі Святим Духом, на насліддя Царства Небесного, на сміливість перед Ним, не на суд і не в осудження», щоб «зі сміливістю, неосудно сміти призивати небесного Бога Отця». Господня молитва передує Євхаристійному Причастю ще й тому, що Бог Отець — не «мій» чи «твій», але «наш», і Він нас єднає навколо Господньої трапези. До того ж єдність вимагає і взаємного прощення: «Прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим». Святий Апостол Павло виразно перестерігає перед недостойним прийманням Причастя (пор. 1 Кр. 11, 27).

428. Чин Миропомазання звершують відразу після Хрещення, бо де життя, там і дихання. Святе Миро — пахуча суміш олії та багатьох ароматичних речовин — символізує багатство й розмаїття духовних дарів, що їх Святий Дух дарує новонародженому в Христі. «Не думайте, що Миро є звичайним миром; як хліб по освяченні не є звичайним хлібом у Євхаристії, а є Тіло Христа, так і святе Миро не є звичайним миром після освячення — воно стало даром Христа, і завдяки присутності Святого Духа у ньому є Божя сила»⁶⁸. Священик уживає Миро, яке у Великий Четвер освятив Глава помісної Церкви, що свідчить про єдність Церкви.

433. Пресвята Євхаристія найповніше виявляє і творить нашу спільність і з Богом, і з людьми. Усі, хто причащається Христа, стають «одне в Христі тіло, кожен один одному член» (Рм. 12, 5), тобто єдиною Церквою: «Тому що один [Євхаристійний] хліб, — нас багато становить одне [Христове] тіло, бо всі ми беремо участь у одному хлібі» (1 Кр. 10, 17). Це саме сповідуємо в Анафорі Літургії святого Василія Великого, коли просимо: «Нас усіх, що від одного Хліба і Чаші причащаємося, зєднай одного з одним на причастя єдиного Духа Святого». Святий Йоан Дамаскин навчає: «Причастям це таїнство називається тому, що через нього ми причащаємося Божества Ісуса. А сопричастям воно

⁶⁸ Кирило Єрусалимський, *Містагогічні проповіді*, 3, 3.

називається — і дійсно є — тому, що через нього ми входимо в сопричастя з Христом, беручи участь як у Його тілі, так і в Божестві. Водночас, через це Таїнство входимо в сопричастя і єднаємось одні з одними, бо як ми причащаємось одного хліба, так усі стаємо єдиним Тілом Христовим і єдиною Кров'ю та членами одні одних, будучи співтілесними Христові»⁶⁹.

497. На хіротонії єпископа висвячуваний у присутності не менше трьох єпископів-святителів складає ісповідь віри, викладаючи докладно вчення Церкви про Пресвяту Тройцю, Воплочення і Святі Таїнства, оскільки єпископ є вчитель віри й благовісник свого стада. Устами святителя Церква просить Христа, щоб той, хто приймає архиєрейську благодать, став «наслідувачем істинного Пастиря, що поклав життя своє за овець своїх; щоб був провідником незрячих, світлом для тих, хто в темряві, покаранням немудрих і вчителем для дітей, світильником серед світу; щоб довірені йому душі він провадив до звершеності»⁷⁰. Симеон Солунський пояснює, що через рукоположення єпископ як глава довіреної йому місцевої Церкви «приймає за наречену ту, яка є нареченою Христовою», тобто Церкву, «бо Він нас навчив, що пасти й піклуватися про неї є доказом любові до Нього»⁷¹. Під час єпископського рукоположення тісний зв'язок новопоставленого пастиря з паствою виражається кількарізним проголошенням назви Церкви, до якої він поставлений. Присутність не менше ніж трьох святителів, тобто єпископів з інших єпархій, свідчить про зв'язок між місцевими Церквами і виявляє єдність Церкви.

857. Господь Бог благословляє подружню любов і обдаровує її жертовністю та плідністю. Вона єднає двох — чоловіка і жінку — в одне ціле, яке людина не може роз'єднати: «Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає» (Мт. 19, 6). Подружня єдність здійснюється у взаємодаруванні аж до самопожертви: «Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав себе за неї» (Еф. 5, 25).

869. Найважливішою метою подружнього життя є сопричастя чоловіка і жінки в любові, щоб, перебуваючи в ній, ще більше пізнавали Бога, що є Любов, і щоб в Його любові їхня любов була плідною: «Що в людині є душа, то є любов у родині. Не стане душі — не стає і життя; буде тіло, але мертво. Родина без любові — як тіло без душі»⁷². Подружня любов існує перш за все задля добра самих подругів.

918. Церква — ікона Пресвятої Тройці — вводить людину в досвід богоспілкування і зростає як спільнота осіб у Дусі Святому. Унікальний досвід Церкви — в тому, що людина може бути собою (особою) тільки в сопричасті з іншими особами. Як єдність Церкви Христової завжди існує в різноманітті, так і сопричастя осіб у Церкві не нівелює унікальності особи, а, навпаки, є запорукою розвитку та збереження її ідентичності. Тому таке сопричастя осіб і є їхнім *спільним благом*.

⁶⁹ Йоан Дамаскин, *Точний виклад православної віри*, IV, 13.

⁷⁰ Архиєратикон, *Чин архиєрейського рукоположення*, Молитва після Мирної ектенії.

⁷¹ Симеон Солунський, *Про святі рукоположення*, 196.

⁷² Митрополит Андрей, *Пастирське послання «О супружестві і родині»* (17 лютого 1902).

919. У відділеному від Церкви суспільстві (секуляризованому) особа сприймається або як самодостатній індивід, закритий для інших, або як позбавлений свободи член колективу, «засіб» для існування суспільних інституцій. У першому випадку індивід ставить власні інтереси понад суспільними, у другому — колектив домінує над індивідом. Унаслідок цього спотворюється розуміння спільного блага: воно або заперечується, або зводиться до групових інтересів.

920. Церква, звершуючи місію переображення суспільства, передає йому досвід сопричастя в моральних принципах християнського життя. Принцип спільного блага, зокрема, полягає в тому, що суспільство створює умови для вільного розвитку особи, яка водночас працює на благо суспільства.

3 Кодексу канонів Східних Церков

Кан. 7 — § 2. Ця Церква, утворена і впорядкована на цьому світі як спільнота, існує в католицькій Церкві, керованій наступником Петра та Єпископами з'єднаними з ним.

Кан. 8 — У повній злуці з католицькою Церквою тут, на землі, є ті хрещені, які в її видимому організмі з'єднуються з Христом вузлами віровизнання, святих тайн і церковного проводу.

Кан. 45 — § 1. Силою свого уряду Римський Архієрей має владу не тільки над усією Церквою, а й також одержує над усіма єпархіями та їх спільнотами верховну звичайну владу, через яку одночасно зміцнюється й оберігається власна, звичайна і безпосередня влада, яку мають Єпископи щодо довіреної їхній опіці єпархії.

§ 2. У виконуванні уряду найвищого Пастиря всієї Церкви Римський Архієрей завжди поєднаний спільністю з усіма іншими Єпископами, а також з усією Церквою; йому, однак, належить право визначати, відповідно до потреб Церкви, спосіб індивідуального або колегіального виконання цього уряду.

Кан. 49 — Колегія Єпископів, главою якої є Римський Архієрей, а членами Єпископи, силою тайни свячення й ієрархічної єдності з главою Колегії і її членами, і в якій триває безперервно апостольське тіло, разом зі своїм главою і ніколи без нього, становить також суб'єкт найвищої і повної влади над усією Церквою.

Кан. 92— § 1. Патріярх повинен засвідчувати ієрархічну єдність з Римським Архієреєм, наступником святого Петра, через вірність, пошану і послух, які належать найвищому Пастиреві всієї Церкви.

§ 2. Патріярх повинен, відповідно до приписів літургічних книг, згадувати Римського Архієрея на знак повної єдності з ним у Божественній Літургії і в церковному правилі і дбати, щоб усі Єпископи та інші священнослужителі, очолюваної ним Церкви, сумлінно це чинили.

§ 3. Патріярх повинен часто спілкуватися з Римським Архієреєм і, відповідно до спеціально встановлених правил, подавати звіт про стан Церкви, яку очолює, а також протягом року від обрання, потім частіше під час тривання уряду відвідувати Рим, щоб поклонитися гробам святих Апостолів Петра і Павла і стати перед наступником святого Петра у першенстві над усією Церквою.

Кан. 162 — Митрополит повинен згадувати Римського Архієрея на знак повної єдності з ним у Божественній Літургії і церковному правилі, відповідно до приписів літургічних книг, і дбати, щоб усі Єпископи та інші священнослужителі очолюваної ним митрополичої Церкви сумлінно це чинили.

Кан. 163 — Митрополит повинен часто спілкуватися з Римським Архієреєм; візитація, яку повинен проводити згідно з приписом кан. 208, § 2 що п'ять років, має, по змозі, відбуватися разом з усіма Єпископами митрополичої Церкви, на чолі якої він стоїть.

Кан. 209 — § 1. Єпархіяльний Єпископ повинен згадувати Римського Архієрея перед усіма іншими в Божественній Літургії і церковному правилі, відповідно до приписів літургічних книг, на знак повної єдності з ним, і дбати, щоб це сумлінно чинили інші священнослужителі єпархії.

§ 2. Єпархіяльного Єпископа повинні згадувати всі священнослужителі у Божественній Літургії і церковному правилі, згідно з приписами літургічних книг.

Кан. 597 — § 2. Непомильністю у навчанні відзначається також Колегія Єпископів, коли Єпископи, виконують учительський уряд, зібрані на Вселенському Соборі; вони як учителі й судді віри і звичаїв, проголошують в остаточний спосіб для всієї Церкви науку, якої слід дотримуватись у справах віри і звичаїв, або коли, розпорошені по світу, зберігаючи зв'язок спільності між собою і наступником святого Петра, навчаючи разом з цим же Римським Архієреєм автентично в справах віри і звичаїв, виражають єдностайність у тому, що щось треба прийняти як остаточно зобов'язуюче.

Біблійно-богословські роздуми

Примітка: Оскільки поняття «сопричастя» у Церкві використовують досить широко, розглянемо цю тему у двох частинах.

ЧАСТИНА ПЕРША: ПАРАФІЯ ЯК СОПРИЧАСТЯ ЛЮБОВІ

У Діяннях апостолів читаємо: «Всі віруючі... усе мали спільним. Вони продавали свої маєтки та достатки й роздавали їх усім, як кому чого треба було» (Ді. 2, 44—45). І трохи пізніше це підтверджується словами: «Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне» (4, 32).

Нас завжди вражає, як у ранній Церкві християни віддавали маєтки апостолам на загальне користування всієї церковної спільноти. Але на відміну від марксизму чи інших модерністських «гуманістичних» або «прогресивних» ідеологій, християнська спільнота нікого не примушувала, а пожертви складали добровільно та з радістю. Добрим прикладом для нас є святий рівноапостольний Володимир Великий, який згідно з історичним переданням віддавав одну десятину свого майна на отримання збудованого ним храму на честь Пресвятої Богородиці, т. зв. Десятинної Церкви.

Та не можна обмежити поняття «сопричастя життя» у ранній Церкві матеріальними благами. Те, що давали в пожертву апостолам, було символом і знаком набагато глибшої єдності, на що вказує вислів: «**одне серце і одна душа**». Зрозуміло, що рання Церква найбільше виражала свою єдність «при

ламанні хліба» або «ламаючи хліб по домах», як це ми вже обговорювали. Але тут хочемо звернути увагу на те, що віруючі християни від початку усе своє добро сприймали як Божий дар і тому були готові віддати своїй спільноті всяке добро, що сходить з висоти. Підставою для такого мислення є усвідомлення, що через святе Хрещення християни стають **дітьми Божими**, спадкоємцями вічних благ; що Ісус Христос нам дав такий доступ до Бога; що ми маємо право називати Його нашим Отцем, нашим Татусем і що **між собою ми є братами і сестрами**, ми **ОДНА ДУХОВНА РОДИНА!**

На Божественній Літургії в один момент священик виголошує слова: «Благодать Господа нашого Ісуса Христа, Любов Бога Отця і причастя Святого Духа нехай буде з усіма Вами» (див. 2 Кор. 13, 13). Це слово «**причастя**» передає грецьке слово *κοινωνία* (вимовляється: **кінонія**), що вказує саме на **єдність, спільність, згоду і співжиття**. Коли ми приймаємо Тіло і Кров Господню — це водночас *кінонія* з Богом та з моїми братами і сестрами в Христі. Коли спільно молимося, спільно працюємо, спільно свідчимо про дію Божу в нашому житті — це також *кінонія*. Бути Церквою — це перебувати разом у сопричасті Святого Духа, в благодаті Господа Ісуса і в любові Бога Отця.

Східні Отці часто наголошують, що усе, чим ми є як Церква, є відображенням таїнственного життя Святої Тройці. Ми віримо в Бога, який є **і Один, і Спільнотою-кінонія** одночасно: Отець, Син і Святий Дух. Все, що говорять про любов християнської спільноти також впливає з нашого розуміння Святої Тройці: **Бог є Любов і Спільнотою-Сопричастям Любові**, і тому головною характеристикою Христової Церкви є (або принаймні повинна бути) любов. Христос так звертається до своїх учнів, значить і до нас: «Це моя заповідь, щоб ви любили один одного, **як я вас полюбив**» (Йо. 15, 12). А апостол Павло пише: «А щодо братньої любові, то ви не потребуєте, щоб до вас писати: **самі бо ви навчені від Бога любити один одного**» (1 Сол. 4, 9).

Парафія як сопричастя любові

Отже все, що стосується співжиття у сопричасті любові, насамперед стосується тієї спільноти, в якій ми збираємося регулярно на спільну молитву, тобто до нашої парафії. Тут варто згадати слова псалма 132 (133):

*Глядіть, як добре і як любо, коли брати живуть укупі!
Немов на голові найліпше миро, що на бороду стікає,
бороду Арона, на комір його шат стікає.
Немов роса хермонська, що спадає на сіонські гори:
бо там Господь зсилає благословення, життя повіки.*

Коли йдеться про **плекання атмосфери злагоди, згоди і співпраці**, без сварок чи конфліктів, дуже багато залежить від священика-душпастиря. Не можна очікувати, що в спільноті усі будуть завжди у всьому погоджуватись. Але священик-душпастир повинен так керувати своєю громадою, щоб усі могли висловити свої думки і поважати думки інших і щоб різниця в поглядах ніколи не стала нищівною для спільноти як такої. І кожний парафіянин повинен докласти зусиль до плекання атмосфери любові, злагоди і єдності, аби всякий, хто спостерігає з боку, міг сказати: «дивіться, як вони любляться!»

Християнська сім'я

Цікаво, що ранні християни колись збиралися для молитви по домах, про що читаємо у згадках про т. зв. «домашні церкви» (див. Рим. 16, 5; 1 Кор. 16, 19). Хоча з плином часу та зі збільшенням кількості віруючих християнські спільноти почали збиратись у більших будинках для богочитання і навчання, проте для кожного віруючого християнина своя хата завжди була домом молитви. Тож парафіяльна спільнота повинна пам'ятати про значення християнської сім'ї, яка весь час мусить бути «домашньою церквою», **місцем і школою молитви, християнського знання та духовного життя**. Це чудово відображає народна пісня:

*Де згода в родині, де мир і тишина,
Щасливі там люди, блаженна сторона.
Їх Бог благословляє, добро їм посилає
І з ними ввік живе, і з ними ввік живе.*

Жива парафія завжди підтримує розвиток християнської сім'ї та надає їй потрібні ресурси для виховання дітей у пізнаванні правд і практики християнської віри. А в нашій Церкві, як у більшості східних Церков, коли душпастир є одруженим священиком, він покликаний давати гарний і живий християнський приклад сімейного життя.

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМНІННЯ

1. Чи я особисто стараюся плекати дух єдності, згоди і злагоди в християнській спільноті? Що конкретно для цього роблю?
2. Чи моє сімейне життя відображає це спільне християнське покликання жити «одним серцем і однією душею»?
3. Чи я часом не належу до тих, хто створює конфлікти в парафіяльній спільноті?
4. Чи я стараюсь плекати братолюбивий і миротворчий дух?

ІСПИТ СУМНІННЯ ДЛЯ ПАРАФІАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Яка атмосфера панує в нашій парафії? Вона притягає людей чи, навпаки, відстрашує?
 2. Чи ми досить уваги приділяємо таким заходам, які будують і зміцнюють парафію як єдину спільноту?
 3. Чи наша парафія може себе вважати справжньою християнською спільнотою, чи, може, більшість парафіян приходять на богослуження, але не спілкуються між собою?
 4. Чи наша парафіяльна спільнота докладає максимум зусиль, щоб зміцнити дух єдності у парафії, а саме щоб парафіяни себе могли бачити членами однієї духовної родини?
 5. Чи наші діти ростуть із відчуттям того, що вони належать до нашої парафіяльної родини?
-

ЧАСТИНА ДРУГА: КІНОНІЯ ЯК ВІДЧУТТЯ ЄДИНОЇ, СВЯТОЇ, СОБОРНОЇ І АПОСТОЛЬСЬКОЇ ЦЕРКВИ

І. Кінонія як плекання духовної єдності Христової Церкви

Українська Греко-Католицька Церква є частиною Вселенської Христової Церкви. Вона не живе на якомусь далекому острові, вона не ізольована від світу. Наша Церква перебуває в єдності з іншими християнами, які, охрещені водою в ім'я Святої Тройці, ісповідують Ісуса Христа своїм Господом. Таке **відчуття християнської екуменії** треба плекати вже на парафіяльному рівні.

Співпраця з Єпископом, з сусідніми парафіями своєї єпархії та з цілою Помісною УГКЦ

Парафія перебуває в синівській відданості, молитовному сопричасті та єдності зі своїм Владикою, який є для неї духовним батьком. Вже св. Іриней (+107) говорив: **«Де єпископ, там Церква»** (*Ubi episcopus, ibi ecclesia*). Парафія є частиною Церкви Христової, оскільки вона перебуває в сопричасті зі своїм єпископом. Він же покликаний бути джерелом Святого Духа для своєї Церкви, маючи повноту свячень та апостольське насліддя. Душпастир у всьому підчиняється своєму єпархіальному Єпископові та виконує своє, канонічно назначене, служіння в його імені та з його благословення. Жива парафія ставиться з пошаною до свого Єпископа та підтримує усі його почини на добро святих Божих церков.

Парафіяльна спільнота також **плекає зв'язок з іншими парафіями** своєї єпархії та співпрацює з ними як із членами однієї духовної родини, щойно виникне для цього можливість чи потреба. Вона ділиться навчальними ресурсами, відбуває спільні прощі, координує харитативну працю і т. ін. Жива парафія не залишається байдужою до потреб інших парафіяльних спільнот і намагається у міру своїх сил та засобів допомогти їм: чи то молитвою, чи служінням, а навіть певними матеріальними засобами, яких бракує іншій громаді для успішного сповнення свого посланництва. Дух солідарності з братами і сестрами Христова Церква **плекала від самих початків** (пор. Рим. 15, 25), і він становить конкретний і живий вияв євангельської любові до братів у вірі.

Жива парафія також має живе відчуття того, що вона **належить до Помісної Української Греко-Католицької Церкви**, цікавиться її долею, молиться за її Главу, за працю її Синоду Єпископів і за кожний її успіх на добро і спасіння. Вона бере участь у всецерковних починах, якщо лише покликана до цього.

Співпраця з іншими Церквами у католицькому сопричасті

Парафія УГКЦ **належить Вселенській Церкві** і вважає своє перебування в католицькому сопричасті великою дорогоцінністю. Насамперед, вона відчуває своє сопричастя з Церквою Риму, яка «**предсідає в любові**» (св. Ігнатій Антіохійський) на чолі з **Наступником Святого Петра**, Римським Архiereєм, який є видимим знаком і гарантією єдності для всієї Церкви.

Римо-Католицька Церква

Дуже часто, особливо в країнах поселення на Заході, наші парафії розташовані на території набагато більших римо-католицьких спільнот. Вони мають **цінний досвід праці в сучасному світі**, і ми не повинні боятися користати з їхнього прикладу у тих речах, які не перекреслюють нашу східнохристиянську ідентичність. Особливо в **тиждень молитов за поєднання Церков** є можливості для того, щоб наші римо-католицькі брати і сестри взяли участь у наших богослуженнях і тим також могли відкрити своє розуміння і свої серця до наших нез'єдинених братів і сестер християнського Сходу.

Східні католицькі Церкви

Якщо на території парафії УГКЦ діють також інші східні католицькі парафії, парох повинен старатися про **взаємні відвідини та підтримку** на знак живого сопричастя і для взаємного пізнання й пошани. Буває, що католики латинського обряду можуть не знати багато про своїх східних співбратів, але наша Церква як найбільша Східна Церква в католицькому сопричасті не може грішити незнанням про християнські спільноти в католицькому сопричасті чи то халдейської, західносирійської, вірменської, александрійської, чи візантійської літургійних традицій. Дуже часто це малі спільноти, які пройшли або зараз проходять свій хресний хід, і тому вони повинні бути нам близькі та любі.

II. Екуменізм — сприяння християнській єдності

Співпраця з іншими Церквами і християнськими спільнотами

Ми живемо у світі, де християни поділені між собою. Роздори у Церкві, які постанали з різних історичних причин, догматичних, канонічних або навіть суто людських, залишаються живою раною на тілі Христової Церкви. Українська Греко-Католицька Церква поділяє **старання за з'єдинення Церков** разом з всією Католицькою Церквою та з іншими християнськими конфесіями. Слово, яким визначаємо це старання про єдність називається **єкуменізм**. До єкуменічної праці входить **богословський діалог** (т. зв. *діалог правди*). Такий діалог між двома конфесіями чи сопричастями заторкує конкретні питання доктрини чи релігійної та канонічної практики, і найчастіше він відбувається на міжнародному, національному або регіональному рівнях. Богословський діалог, звичайно, не проводиться на парафіяльному рівні.

Головне, треба **бажати єдності і постійно молитися**, щоб Святий Дух вказав Церкві дорогу для поєднання. Такі молитва і бажання єдності, що їх називаємо **духовним єкуменізмом**, є характерні для кожного доброго християнина у нашій Церкві. Крім цього, можна говорити про **діалог любові**, який передбачає різні контакти і братерські жести між християнами з метою подолати страх між конфесіями після століть поділу і підозри та плекати навіть приятельські зв'язки.

Кожна парафія повинна не тільки займатися духовним єкуменізмом молитви і прагнення єдності, а й в міру своїх можливостей та обставин вона може долучитися до **єкуменічної співпраці**, завжди координуючи та узгоджуючи свою діяльність зі своїм Єпископом. Вказівки для такої праці можна знайти в **Єкуменіч-**

ному довіднику, який видала Римська Апостольська столиця в 1993 р., і який був опублікований в українському перекладі в 1996 р. Переважно існують можливості для співпраці і спільного свідчення євангельської благовісті **у всіх трьох аспектах посланництва Церкви**: в навчанні християнських правд, у спільній молитві та в дияконії. За останні десятиліття деякі наші парафії здобули гарний досвід такої співпраці. Та в межах дозволеного церковною владою завжди знайдуться нові можливості для співпраці, коли є відкритість до цього з обох боків.

Православні Церкви

Серед Церков і церковних спільнот, які не перебувають у повному сопричасті з Католицькою Церквою, але найближчі до нас з точки зору богословської, літургійної та духовної спадщини, це православні Церкви візантійського обряду. Та серед них, найближчі нам є ті **Церкви, які виходять з Володимирівського хрещення** і працюють серед українського Божого люду. Якщо порівнятися з іншими народами, навіть сусідніми з Україною, то мало хто так відчуває наслідки поділу Церков у суспільному житті, як ми — українці. Це непогана річ, бо хоч ми не створили поділу між Сходом і Заходом, проте у нас природно буде сильніше бажання до єдності, оскільки воно торкає нас глибше. В цьому, можливо, і полягає нині особливе покликання Київського християнства. Ми не повинні боятися тих родинних і громадських зв'язків, які нас зближають, — вміймо їх підпорядкувати Господній волі щодо єдності Його Церкви.

На парафіяльному рівні знайдуться різні **можливості для спільної молитви**, особливо в річниці історичних подій національного святкування чи жалоби. Варто також приділити увагу співпраці у сфері **розповсюдження духовної літератури** чи заходів для **навчання дорослих** про Біблію, історію Церкви, літургію, іконографію тощо. Врешті, встановлення спільних заходів **харитативного характеру** дає позитивне свідчення перед невіруючими про взаємну пошану християн і надає любові ближнього належну першість.

Інші Східні Церкви

Рідше в Україні, але частіше на поселеннях, в сусідстві з парафіями нашої Церкви можуть діяти різні східнохристиянські Церкви, які не перебувають у повному сопричасті з Католицькою Церквою. Все, що говорилося про Східні католицькі Церкви щодо пізнання інших спільнот християнського Сходу, також стосується цих давно встановлених та христолюбивих громад. Усі східнохристиянські Церкви мають сильне **відчуття своєї літургійної спадщини та велике багатство духовного життя**. Окрім цього, в обставинах нового переслідування, особливо в країнах Близького Сходу, їхнє **живе свідчення віри в Христа** заслуговує на нашу увагу та моральну підтримку.

Протестантські християнські спільноти

Знову ж частіше в країнах Заходу наші парафії працюють там, де існує велике багатство і різноманітність церковних спільнот, які вийшли з протестантської реформації. Хоча вони виникли в контексті відкинення багато чого, що для католицького і православного сопричастя є основним для церковного

передання, проте вони зберігають велику пошану до написаного Божого Слова, Святого Письма. На парафіяльному рівні слід свідчити перед ними про багатство біблійної символіки в церковній обстановці та літургійних текстах нашого обряду. Але також треба вчитися із прикладу церков, які виявляють часто більшу пильність і любов до біблійного тексту ніж, можливо, буває у нас. І нас може дуже здивувати, що в англійканському сопричасті існує глибоке відчуття літургійного служіння і духовності.

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМЛІННЯ

1. Чи я особисто ставлюся з пошаною і синівською відданістю до мого Єпископа?
2. Чи я підтримую співпрацю моєї парафії зі сусідніми парафіями?
3. Чи я стараюся слідкувати за подіями в моїй єпархії, нашій Українській Греко-Католицькій Церкві та в Католицькій Церкві загалом?
4. Під час Божественної Літургії чи я насправді стараюсь МОЛИТИСЯ за Папу Римського, нашого Патріарха, мого Митрополита і Єпископа?
5. Чи я плекаю дружні зв'язки з християнами-католиками, які не належать до нашої Церкви?
6. Чи я висловлююся з пошаною про інші Церкви і церковні спільноти, які не перебувають у повному сопричасті з Католицькою Церквою?

ІСПИТ СУМЛІННЯ ДЛЯ ПАРАФІАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

У католицькому сопричасті

1. Чи існує добра співпраця між нашою парафією та сусідніми парафіями нашої Церкви?
2. Чи все є зроблено у нашій парафії для скріплення єдності?
3. Чи моя парафія має добрі зв'язки співпраці з іншими католицькими спільнотами? Як ця співпраця проявляється?

Екуменічні зв'язки

1. Чи наша парафія може поділитися досвідом екуменічної співпраці?
 2. Якщо на території нашої парафії є конфесійні напруження, чи ми робимо щось, аби це напруження зменшити?
 3. Чи наша парафія практикує духовний екуменізм (молитись і гаряче бажати поєднання Церков)?
 4. Чи наша парафія дорожить тим, що вона належить до Вселенської (Католицької) Церкви, значить свідчить і служить єдності з Наступником Апостола Петра, у вірності Христовій молитві: «щоб всі були одно»?
-

Тези для проповідей

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ?

- Яке диво! Ми віримо в Бога, який є водночас і Один, і Спільнота: Отець, Син і Святий Дух. Все, що говоримо про любов і єдність християнської спільноти, випливає з нашого розуміння Святої Тройці: Бог є Любов і Спільнотою-Сопричастям Любові, і тому головна характеристика Христової Церкви — це єдність у любові.
- Христос так звертається до своїх учнів (значить і до нас): «Це моя заповідь, щоб ви любили один одного, як я вас полюбив» (Йо. 15, 12). Святий Павло пише: «А щодо братньої любові, то ви не потребуєте, щоб до вас писати: самі бо ви навчені від Бога любити один одного» (1 Сол. 4, 9).
- Тому Блаженніший Святослав просить нас звернути особливу увагу на єдність парафіяльної спільноти, яка, на зразок перших християн, повинна мати «одне серце і одну душу» і яка перебуває в єдності з усією Христовою Церквою.
- Парафіяни стараються насамперед плекати внутрішню єдність, підтримуючи одні одних молитвою та співпрацюючи в дусі Христового служіння. Парафія має сильне відчуття того, що належить до однієї духовної родини, а парафіяни ставляться одні до одних як до рідних у Христі.
- Парафія також підтримує молитовний і діловий зв'язок із сусідніми парафіями, зі своїм Єпископом і з усією УГКЦ, плекаючи своє сопричастя із Вселенською Церквою, на чолі з Наслідником Верховного Апостола Петра.
- Водночас, парафія практикує духовний екуменізм, молиться за єдність святих Божих Церков і плекає дружні та братні стосунки з християнами, які не є з нами в повному сопричасті, особливо з іншими дітьми Володимирового хрещення.
- Оскільки ми покликані бути живою парафією, нам потрібно старатись у всьому діяти в єдності і любові, маючи «одне серце і одну душу». Та завжди зберігаймо синівську відданість до нашого Єпископа, який є нашим духовним батьком. Будьмо вірними синами і дочками нашої рідної Церкви та ревними захисниками католицького сопричастя. Плекаймо братолюб'є до всіх християн, щоб навіть у неповній єдності ми могли давати свідчення про любов, яка єднає усіх в Христі, Господі нашім.

Проповідь

Велич та святість ідеї єдності

Сьогодні ми розглянемо п'ятий розділ пастирського листа Блаженнішого Святослава «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом» — «Плекання і служіння єдності». Глава УГКЦ звертає нашу увагу на те, що джерелом єдності Церкви є Пресвята Тройця. Єдність Церкви, каже Блаженніший, є іконою єдності осіб Пресвятої Тройці.⁷³ Саме цей тринітарний вимір, на який вказує Блаженніший, дозво-

⁷³ Див.: *Пастирський лист Блаженнішого Святослава до духовенства, монашества і усіх вірних УГКЦ «Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом»*, Київ, 2 грудня 2011.

ляє нам зрозуміти суть і природу єдності Церкви, а отже, усвідомити нашу власну роль та завдання у плеканні цієї єдності. Для початку ми розглянемо тринітарний вимір ідеї єдності, який згідно з навчанням Блаженнішого Святослава охоплює три рівні: церковну парафіяльну спільноту, єпархію, помісну та Вселенську Церкву, — а потім звернемося до творів митрополита Андрея, який був справжнім апостолом та благовісником єдності Христової Церкви.

У Другому посланні до коринтян апостол Павло засвідчує, що єдність (причастя) є плодом любові Бога-Отця, благодаттю яка дана нам Господом Ісусом та особливим даром Святого Духа: «Благодать Господа Ісуса Христа й любов Бога і причастя Святого Духа з усіма вами!» (2 Кор. 13, 13). Це заключне вітання апостола Павла, яке також включене в Божественну Літургію, визначає, що Триєдиний Бог, який виражений трьома аспектами — благодаті, любові та сопричастя — є Тим, котрий творить сопричастя вірних з Троїчним Богом та сопричастя з братами і сестрами в Христі. Цей зміст ясніше передає грецьке слово *кінонія* (κοινωνία). Від самих початків Отці Церкви наголошували, що *кінонія*, єдність, сопричастя виходять від Бога, оскільки Бог, що існує в трьох особах, є абсолютною єдністю. Св. Ігнатій Антіохійський часто наголошував, що оскільки у своїй природі Бог є єдиний, то лише в Бозі ми можемо знайти найбільш автентичну та абсолютну єдність. Церковна єдність вірних тут на землі є лише наслідуванням та відображенням єдності осіб Пресвятої Тройці. Тому ми повинні робити все можливе, аби якнайбільше наблизитися до Божественного прототипу єдності. Важливо також зазначити, що *κοινωνία* вірних із Троїчним Богом та сопричастя з братами і сестрами в Христі взаємопов'язані між собою. Папа Венедикт XVI на загальній аудієнції 29 березня 2006 року, навчаючи про тринітарний вимір єдності, зокрема ноголосив, що єдність вірних з Богом та один з одним є нерозривні між собою: «Якщо руйнується єдність з Богом, а це є єдність з Отцем, Сином і Духом Святим, тоді руйнується коріння і джерело нашої єдності один з одним. Якщо ми не живемо у сопричасті один з одним, наше сопричастя з Триєдиним Богом не є живим».⁷⁴

Єдність осіб Пресвятої Тройці як джерело єдності вірних з Богом та одне з одним виявляє Євангеліє від Йоана: «Та не лиш за цих молю, але і за тих, які завдяки їхньому слову увірують в мене, щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об'єднані; щоб світ увірував, що ти мене послав. І славу, що ти дав мені, я дав їм, щоб вони були одно так само, як і ми одно. Я — в них, і ти — в мені, — щоб вони були звершені в єдності, щоб світ збагнув, що послав єси мене, та й ізлюбив їх, як ізлюбив мене» (Йо. 17, 20–23).

Єдність «щоб усі були одно», за яку молиться Ісус у цій молитві, є закорінена в Божому бутті: «як ти, Отче, в мені, а я в тобі», та водночас скерована до сопричастя вірних одне з одним у Бозі: «щоб і вони були в нас об'єднані». Ісусова молитва у двох місцях закінчується словами: «щоб світ увірував, що ти мене послав», та «щоб світ збагнув, що послав єси мене». З цього випливає, що єдність Церкви також має місійний характер: «щоб світ увірував». Церква, яка живе у єдності, об'являє світові Христа-Спасителя, аби світ не лише чув про Христа, а й щоб бачив відображення єдності осіб Пресвятої Тройці, дивлячись та споглядаючи переображення тих, що живуть у сопричасті з Богом та одне з одним.

⁷⁴ Венедикт XVI, Загальна аудієнція у середу 29 березня 2006. Див.: www.vatican.va.

Ця Архиєрейська молитва Христа, на яку так часто посилався митрополит Андрей, коли говорив та навчав про церковну єдність, встановлює, що єдність вірних з Богом та одне з одним бере своє начало в єдності Осіб Пресвятої Тройці і що через цю єдність ми стаємо сопричасниками життя Пресвятої Тройці: «А наша спільність (кінонія) — з Отцем і Його Сином Ісусом Христом» (І Йо. 1, 3).

Саме цей тринітарний вимір та Христова наука, за словами о. Івана Гриньоха⁷⁵, були джерелом натхнення для митрополита Андрея бути справжнім апостолом та благовісником єдності Христової Церкви, та водночас визначають для митрополита велич та святість ідеї єдності: *«Свята справа з'єдинення Церков — це справа, про яку Христос Спаситель так дбав, що перед своєю смертю поручив її Отцеві Небесному, як першу і найважливішу справу в Архиєрейській молитві... Єдність людей між собою, єдність Церкви і єдність Церков — це дар із неба, за який Христос молився, виходячи на муку, це дар, який і нам треба випрошувати молитвами цілого життя»*.⁷⁶

Митрополит Андрей усім серцем прагнув єдності, бо глибоко вірив, що ідея єдності — це Божий дар, який містить в собі посланництво проголошення Доброї Новини. Ось що Митрополит пише у Посланні до духовенства 1940 року: *«Та не може бути, щоб християнин... не бажав усім серцем здійснення того ідеалу, над яким працюємо і ми слабими своїми силами. По Христовому бажанню, з'єдинення це всіх між собою і в Ньому мало б до того спричинитися, щоб світ вірив, що Бог, Небесний Отець, Його, Христа-Месію, прислав на світ...»*⁷⁷

Неймовірна глибина думок митрополита Андрея, які наповнені надприродним світлом, що дозволяє Митрополитові бачити справу єдності не з «людських низин», а з Господніх висот⁷⁸, повинні спонукати всіх нас до плакання та служіння єдності. Часто інші намагаються визначити природу та покликання нашої церкви, виразно викреслюючи нас з процесу втілення Христової науки про єдність церков. Митрополит наголошує, що це є нашим покликанням та посланництвом. Митрополит Андрей бачить, що старання та праця над єдністю Церкви вписані в природу нашої Церкви та накладають на неї особливу місію. В декретах Архиєпархіального Собору 1942 року читаємо: *«Будучи в Західній Україні одинокою віткою українського народу, що зберегла вселенську віру і візантійсько-слов'янський обряд, ми тим більше від усіх слов'ян і католиків можемо зробити для тієї справи, а коли можемо, то й до того зобов'язані. Братня любов приневолює нас до того. А коли до того зобов'язані, то й до того покликані»*.⁷⁹

Митрополит переконаний, що це покликання не є якоюсь амбіцією чи нездійсненою мрією, це покликання є дуже реальним, бо виходить з самої природи та існування греко-католицьких Церков. Саме це покликання — здійснення того ідеалу — єдності всіх між собою і в Бозі, дає нам змогу здійснювати наше служіння у житті вселенської Церкви.

⁷⁵ Див.: о. Іван Гриньох, *Слуга Божий Андрей — благовісник єдності*, Мюнхен: Buchdruckerei und Verlag Biblos, 1961.

⁷⁶ Там само, 106. З декретів АЕСобору, відділ «Праця над з'єдиненням». ЛАЄВ 1942, С. 61.

⁷⁷ Там само, 103. М. О. Ч. 826 1940.

⁷⁸ Див.: там само, 109.

⁷⁹ Там само, 108. З декретів АЕСобору, відділ «Праця над з'єдиненням». ЛАЄВ 1942, С. 58—59.

РОЗДІЛ 6

МІСІЙНИЙ ДУХ

*Свідчити про своє життя в Христі,
запрошуючи інших до участі у ньому*

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Місійний дух парафіяльної спільноти

Ісус Христос сказав до своїх учнів: «Ви — сіль землі... Ви — світло світу» (Мт. 5, 13—14), — і тим самим закликав нас виходити за межі нашої церковної спільноти, щоб нести у світ Христову науку, щоб перемінювати світ Христовим Духом. Відновлена Святим Духом церковна спільнота самим своїм буттям стає живою проповіддю Христа, присутнього у ній. Тут доречно згадати один із улюблених висловів блаженного Папи Івана XXIII, що «парафія — це “криниця посеред села”, до якої усі приходять, щоб втамувати спрагу». Бажаємо, щоб наші парафії ставали такими духовними криницями, щоб до них горнулися люди та знаходили покріплення і силу, любов і благодать, одне слово — спасіння.

Повертаючись до Господнього заклику, яким ми починали це Послання, зауважимо: Ісус Христос навчає нас, що маємо бути готовими свідчити про Нього не лише своїм життям, а й словом. Сьогодні нерідко трапляється, що християни соромляться визнати свою віру, приховують її мовчанкою і пасивністю там, де треба відважно боронити Христову Церкву та стати на захист прав і гідності людини. Наші душпастирські ініціативи, катехизація, Богослужіння, читання Слова Божого тощо мають зробити нас стійкими й непохитними у вірі, а також завжди готовими «дати відповідь кожному, хто у нас вимагає справоздання про нашу надію» (пор. 1 Пт. 3, 15).

З особливим визнанням і подякою хотів би згадати сьогодні тих священиків та богопосвячених осіб, які, керуючись місійним духом, несуть духовну опіку нашим вірним поза межами матірньої землі, зокрема емігрантам, як рівно ж тим, хто звіщає Боже Слово в'язням, військовослужбовцям та усім, котрі ще не пізнали і не зустріли Христа. Вся Церква повинна підтримувати їх та молитися за силу Духа для них у цьому важливому служінні.

Біблійні основи

Мт. 5, 1—15

Побачивши ж народ, зійшов на гору. І коли він сів, підійшли до нього його учні; а він, відкривши уста, почав навчати їх: «Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне. Блаженні тихі, бо вони успадкують землю. Блаженні засмучені, бо будуть утішені. Блаженні голодні та спрагли справедливости, бо вони наситяться. Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя. Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться. Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне. Блаженні ви, коли вас будуть зневажати, гонити та виговорювати всяке лихо на вас, обмовляючи мене ради. Радійте й веселіться, бо нагорода ваша велика на небі; так бо переслідували пророків, які були перед вами. Ви — сіль землі. Коли ж сіль звітріє, чим її солоною зробити? Ні на що не придатна більше, хіба — викинути її геть, щоб топтали люди. Ви — світло світу. Не може сховатись місто, що лежить на верху гори. І не запалюють світла та й не ставлять його під посудиною, лише на свічник, і воно світить усім у хаті. Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на небі.

Мт. 10, 1—8

Прикликавши своїх дванадцять учнів, Ісус дав їм владу над нечистими духами, щоб їх виганяли і лікували всяку хворобу й усяку неміч. Ось імена дванадцятьох апостолів: перший Симон, прозваний Петром, і Андрій, брат його; Яків, син Заведея, та Йоан, брат його; Филип та Вартоломей; Тома й Матей, митар; Яків, син Алфея, і Тадей; Симон Кананій та Юда Іскаріотський, що й зрадив його. Оцих дванадцять Ісус вислав і наказав їм: «У дорогу до поган не пускайтесь і в самарійські міста не заходьте. А йдіть радше до загнаних овець дому Ізраїля. Ідіть, проповідуйте, кажучи, що Царство Небесне — близько. Оздоровлюйте недужих, воскрешайте мертвих, очищуйте прокажених, бісів виганяйте. Даром прийняли, даром давайте.

Мт. 28, 18—20

Ісус же приступив і промовив до них: «Дана мені всяка влада на небі й на землі. Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку».

Йо. 1, 32—34

Тож Йоан свідчив, промовляючи: «Бачив я Духа, що, мов той голуб, з неба сходив і перебував над ним. І не знав я його, але той, хто послав мене водою хрестити, сказав був мені: Над ким побачиш Духа, який сходить і над ним перебуває, — той і хрестить Святим Духом. І я бачив і засвідчив Він — Син Божий».

Йо. 15, 17—27

Ось, що вам заповідаю: щоб ви любили один одного! Ненавидить вас світ — то знайте: мене він ще перед вами зненавидів. Були б ви від світу, то світ би своє любив. А що ви не від світу, бо я вибрав вас від світу, ось тому й ненавидить вас

світ. Згадайте слово, що його був я вам вирік: Слуга не більший від пана свого. Переслідували мене — переслідуватимуть і вас. А слово моє зберігали — зберігатимуть і ваше. Та все те робитимуть вам за моє ім'я, не знають бо того, хто послав мене. Якби я не прийшов і не говорив до них, гріха не мали б вони. Та нині нема їм пробачення за їхній гріх! Хто ненавидить мене, той і Отця мого ненавидить. Був би я не вчинив серед них діл, що їх ніхто інший не вчинив, — гріха не мали б вони. А так — ось бачили, і зненавиділи: і мене, і Отця мого. Але щоб здійснилося слово, яке в законі їхньому записано: Зненавиділи вони мене без причини! Як прийде Утішитель, якого зішлю вам від Отця, Дух істини, який від Отця походить, то він і свідчитиме за мене. Та й ви свідчитимете: ви бо зо мною від початку».

Йо. 17, 14–21

Слово твоє я передав їм, тож зненавидів їх світ, — не від світу бо вони, так само, як і я не від світу. Не молю, щоб ти узяв їх від світу, лише — щоб зберіг їх від лихого. Вони не від світу так само, як і я не від світу. Освяти їх у твоїй істині: слово твоє — істина. Як послав єси мене у світ, так послав і я їх у світ. Віддаю себе за них у посвяту, щоб і вони були освячені в істині. Та не лиш за цих молю, але і за тих, які завдяки їхньому слову увірують в мене, щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об'єднані; щоб світ увірував, щоб ти мене послав.

Йо. 19, 31–37

Через те, що це була п'ятниця, отже, щоб не залишилися в суботу тіла на хресті, — бо був Великдень тієї суботи, — то юдеї попросили Пилата, щоби переламали їм голінки й познімали з хреста. Отож вояки прийшли і переламали першому голінки і другому, який був з ним розіп'ятий. Та коли підступили до Ісуса й побачили, що він уже мертвий, то голінок не перебивали йому, лиш один з вояків проколов йому списом бік. І потекла негайно ж кров — і вода. І той, який бачив, свідчить те, і правдиве свідчення його; і він знає, що говорить правду — щоб ви теж увірували. Бо сталося те, щоб Писання здійснилось: «Кістка його не буде поламана». А й інше Писання каже: «Споглядатимуть на того, кого прокололи».

1 Пт. 3, 8–16

Нарешті, всі ви будьте однієї думки, співчутливі, братолюбні, милосердні, смиренні. Не платіть злом за зло чи лайкою за лайку, а, навпаки, благословляйте, бо ви на те покликані, щоб успадкувати благословення. Бо хто хоче життя любити й бачити дні добрі, хай береже язик від лихого, уста від слів лукавих. Хай ухиляється від зла і добро чинить, шукає миру, змагається за нього. Бо очі Господні на праведних, і його вуха звернені до їхньої молитви, обличчя ж Господнє проти тих, які лихо діють. Та й хто вам заподіє лихо, коли ви стали ревнителами добра? Бо коли і страждаєте за справедливість — ви щасливі! Їхньої погрози не бійтесь і не тривожтесь, а Господа Христа святіть у ваших серцях, завжди готові дати відповідь кожному, хто у вас вимагає справознання про вашу надію, — однак, із скромністю та острахом, маючи добру совість, щоб, власне, тоді, коли вас обмовляють, були осоромлені ті, які вчиняють наклепи на вашу добру в Христі поведінку.

1 Йо. 5, 1–12

Кожен, хто вірує, що Ісус є Христос, той народився від Бога; і кожен, хто любить того, хто породив, той любить і того, хто народився від нього. З цього пізнаємо, що любимо дітей Божих, коли Бога любимо й заповіді його виконуємо. Це бо любов до Бога: берегти його заповіді. А заповіді його не тяжкі. Бо все, що народжується від Бога, перемагає світ. І оце перемога, яка перемогла світ: віра наша. А хто перемагає світ, як не той, хто вірує, що Ісус — Син Божий? Це той, хто прийшов водою і кров'ю: Ісус Христос. І не водою тільки, а водою і кров'ю. І Дух свідчить, бо Дух то правда; бо троє свідчать: Дух, вода і кров, і оті троє — водно. Коли приймаємо свідоцтво людське, то свідоцтво Боже більше. Таке бо свідоцтво Боже, що він нам свідчить про Сина свого. Хто вірує в Сина Божого, той має в собі це свідоцтво. Хто не вірує в Бога, той неправдомовним його робить, бо він не вірить свідоцтву, яким Бог свідчить про Сина свого. І ось це свідоцтво: Бог дав нам життя вічне, і це життя — у його Сині. Хто має Сина, той життя має; хто ж Сина Божого не має, той життя не має.

Од. 12, 10–18

І я почув голос могутній, що говорив на небі: «Нині настало спасіння і сила і царство Бога нашого, і влада Христа його, бо повержено обвинувача братів наших, який обмовляв їх перед Богом нашим день і ніч. І вони перемогли його кров'ю Агнця і словом свідчення свого, і не злюбили життя свого до смерті. Від того веселіться, небеса, і ви, що на них живете. Горе вам, земле і море, бо спустився до вас диявол із лютістю великою, знаючи, що короткий час має». І коли побачив дракон, що він повержений на землю, переслідував жінку, яка народила сина-мужа. А жінці дано двоє крил орла великого, щоб летіла в пустиню на місце своє, де кормитиметься там за часу, часів і півчасу, далеко від лиця змія. І пустив змія із пащі своєї воду, як річку, за жінкою, щоб її течією волокти. І допомогла земля жінці, і розкрила земля уста свої і поглинула річку, що пустив дракон із пащі своєї. І розлютився дракон на жінку і пішов воювати проти решток її нащадків, що зберігають заповіді Бога і мають свідчення Ісуса Христа. І став на піску моря.

Висловлювання Святих Отців

- Ніщо так не приводить на шлях істини, як непорочне життя, тому що люди дивляться не стільки на слова, скільки на наші діла. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Коли, дивлячись на нас, люди духовно збагачуються і прославляють Бога, тоді й ми удостоюємось від Нього більшого благовоління. *(Св. Йоан Золотоустий)*
- Ніколи не кажи, що вже я говорив йому (ближньому) про виправлення і раз, і два, і три, і багато разів, але нічого не досяг. Не переставай говорити, тому що чим далі будеш продовжувати, тим більше примножиться твоя нагорода. Побачивши колись твою наполегливість, можливо, він прийде до тям і, зворушений твоєю дбайливістю, покине свої згубні задоволення. *(Св. Йоан Золотоустий)*

- Хто хоче для інших бути дзерклом, тому заздалегідь треба роздивитися себе самого. (*Св. Єфрем Сирійський*)
- Якщо хочеш когось навернути до істини, то плач за ним, і зі сльозами та любов'ю скажи йому слово чи два, але не запалюйся на нього гнівом, і нехай не бачить в тобі ознак ворожості. Бо любов не вміє гніватися і дратуватися на когось чи докоряти комусь із пристрастю. Ознакою любові є смирення, яке народжується з доброї совісті в Христі Ісусі, Господі нашім. (*Св. Ісаак Сирійський*)
- У тому й полягає чоловіколюбство, щоб ти чинив добро ворогам і любив їх, як друзів і як справжніх добродійців, щоб молився за всіх тих, що кривдять тебе і мав однакову сердечну любов до всіх, і добрих, і злих, і за всіх повсякденно віддавав свою душу за спасіння... хоча б одного або, якщо можливо, то і всіх. (*Св. Симеон Новий Богослов*)
- Всіх треба закликати до послуху Євангелії, з усяким сміливістю проповідувати слово і свідчити про Істину, навіть якщо інші перешкоджають цьому і переслідують навіть до смерті. (*Св. Василій Великий*)

3 Катехизму УГКЦ

32. Слово Об'явлення Христос доручає своїм апостолам: «Слова бо, Тобою [Отцем] мені дані, я їм дав, і сприйняли вони їх [...]». Слово твоє я передав їм» (Йо. 17, 8; 14). Церква продовжує апостольське посланництво в передаванні Божого Об'явлення. Вона покликана проповідувати та тлумачити його. Для цього Христос дарував Церкві Святого Духа, який настановляє її на всяку істину (пор. Йо. 16, 12). Церква передає Боже Об'явлення двома шляхами: усно — «за допомогою апостолів, які усним проповіданням, прикладами й установами передали те, про що вони дізналися з уст Христа, живучи з Ним і бачачи Його дії, або те, чого вони навчилися від Святого Духа»⁸⁰; і письмово: «тими апостолами і людьми з їх оточення, які, теж натхнені тим же Святим Духом, передали в письмовій формі Звістку Спасіння»⁸¹.

33. Христос обирає апостолів і посилає їх проповідувати Слово: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи [...], навчаючи їх берегти все, що Я вам заповідав» (Мт. 28, 19–20). Отримавши це посланництво в день Христового Вознесіння та силу Святого Духа в день П'ятдесятниці, апостоли починають проповідувати Христа й свідчити про Нього: «Оцього Ісуса Бог воскресив, — ми всі цьому свідки» (Ді. 2, 32). Подібно до Христа-Вчителя, апостоли передають Його Євангеліє своїм учням в живому слові проповіді, закликаючи зберігати його: «Бережи добре передання за допомогою Духа Святого, який живе в нас» (2 Тм. 1, 14).

34. Апостоли передали нам «все, що Ісус робив та що навчав від початку» (Ді. 1, 1). Про це свідчить і святий апостол Павло, звертаючись до вірних у

⁸⁰ Катехизм Католицької Церкви, 76.

⁸¹ Пор.: II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Боже Об'явлення Dei Verbum* [«Боже Слово»], 7.

Солуні: «Тож стійте, брати, і тримайтеся передань, яких від нас навчилися чи то усно, а чи листовно» (2 Сл. 2, 15). Церква завжди закликала християн залишатися вірними навчанням Апостолів і таким чином зберегла незмінність Святого Передання, а тим самим і вірність Ісусові Христові. Суть Передання полягає саме у вірному слідуванні за Христом у Церкві у всіх поколіннях аж до кінця часів. Святе Передання є незмінне, тому що його змістом є Ісус Христос, Який той самий вчора, сьогодні і навіки (пор. Євр. 13, 8).

294. Христос покликав дванадцятьох апостолів (українською «посланців»), заснував на них Церкву й послав їх у світ проповідувати Євангеліє: «Покликав тих, що їх Сам хотів, і вони підійшли до Нього. І Він призначив дванадцятьох, щоб були при Ньому та щоб їх посилати із проповіддю» (Мр. 3, 13–14). Апостольське служіння триває в служінні церковної ієрархії та посланництві всіх вірних. «Церква, розсіяна по всьому світу, одержала від апостолів та їхніх учнів правдиву віру, старанно її зберігає і проповідує цю правду, неначе б вона мала одні уста»⁸². Саме тому в Символі віри сповідуємо Христову Церкву «апостольською». Апостольскість Церкви здійснюється в служінні єпископів, священників, дияконів, чернецтва і мирян, які взаємодіють заради спасіння всього світу.

295. Наступниками апостолів у Церкві є *єпископи*, через яких передається апостольське спадкоємство — спасительна благодать та істинна віра. Воно здійснюється через святительське рукоположення (грецькою — *хиротонія*). «Апостоли через наступництво передали єпископам Церкву»⁸³. Єпископи покликані навчати, освячувати й пастирювати. «Ми є наслідниками апостолів і управляємо Церквою тією ж владою, якою вони управляли»⁸⁴.

296. Єпископ, що «предсїдає в любові», поставляє на служіння своїх помічників — священників. «Віддаль між єпископами і священниками невелика, оскільки і пресвітерам доручено предстояти і навчати в Церкві. Те, що [апостол] Павло каже про єпископів, стосується так само й священників...»⁸⁵. Апостольство священника полягає в тому, щоб очолювати євхаристійну спільноту від імені єпископа, виявляючи сопричастя з ним через поминання його імені, та служити для освячення і спасіння довіреного йому народу Божого.

297. Апостольство дияконів полягає в турботі про щоденні потреби церковних спільнот (див. Ді. 6, 3): «Скріплені благодаттю святих Таїнств, служать вони народові Божому служінням Літургії, слова і любові, у спільноті з єпископом та його духовенством»⁸⁶.

298. Апостольство чернецтва — освячення молитвою всього світу: «Монах є той, хто до світу непричетний і хто безперестанно розмовляє лише з Богом; хто Бога бачить і кого Бог бачить, хто любить Бога і кого Бог любить; хто світлом стає і невимовно сяє»⁸⁷. Свою молитву монах поєднує з працею багатогранного апостоляту, ідучи назустріч потребам Церкви: «По своїх силах та відповідно до

⁸² Іриней Ліонський, *Проти єресей*, I, 10, 1.

⁸³ Там само, IV, 33, 8.

⁸⁴ Кипріан Карфагенський, *Листи*, 4, 6.

⁸⁵ Йоан Золотоустий, *Коментар на Перше послання до Тимотея*. Гомілія 11, 1.

⁸⁶ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву Lumen gentium* [«Світло народів»], 29.

⁸⁷ Симеон Новий Богослов, *Божественні гимни*, 48.

взорів свого покликання, чи то молитвою, чи працею — працювати для укріплення Царства Христового в душах і для поширення його на всі країни»⁸⁸.

299. Апостольство мирян полягає в оцерковленні всіх ділянок суспільного життя: «Стараючись про речі земні та впорядковуючи їх по-Божому, шукати Царства Божого, щоб... [речі земні] стали немов закваскою на освячення світу з нутра»⁸⁹. В освяченні світу миряни покликані до тісної співпраці з ієрархією. Святий Йоан Золотоустий закликає своїх вірних розділити з ним його служіння: «Не полишайте все на учителів, не перекладайте усіх трудів на предстоятелів»⁹⁰.

300. Апостольськість Церкви виявляється також у її місіонерському служінні «всім народам», щоб із них творити один народ Божий. Для цього Церква євангелізує культури народів, втілюючи в них Христову Благовість і переображуючи Духом Святим, прищеплює їм свідомість соборності. Плодом апостольства Церкви стало те, що «в різних місцевостях через апостолів та їхніх наслідників постали Церкви, що зрослися з часом в багато органічно об'єднаних спільнот, які, зберігаючи єдність віри та єдиний божественний устрій Вселенської Церкви, втішаються окремим правопорядком, власним літургійним звичаєм та богословською і духовною спадщиною. Між ними деякі, зокрема древні патріарші Церкви, немов матері віри, зродили інших, немов доньок»⁹¹. Єпархії, очолені єпископами, об'єднувалися в митрополії, а ті — в патріархати. Вселенська (Католицька) Церква зростатиме й надалі до повноти Христа «по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 20).

303. Помісна Церква має власні джерела християнської традиції, власне богослов'я, духовність та благочестя, літургійну та канонічну спадщину, тобто власні способи сповідання таїнства спасіння⁹². Життя помісної Церкви увінчують її святі, мученики та ісповідники. Важливою ознакою помісності Церкви є її місійність, яка виражається у проповіді Христового Євангелія нехристиянам різних народів і культур. Повнотою розвитку помісної Церкви є патріархат: «Патріархат Церкви — це видимий знак зрілості і самобутності помісної Церкви та могутній чинник у церковному і народному житті»⁹³.

451. Покликання християнина бути причасником Христового життя та співучасником Христового посланництва потребує безнастанних зусиль у духовній боротьбі з пристрастями та гріхами: «Нам бо треба боротися не проти тіла й крові, а проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви, проти духів злоби в піднебесних просторах» (Еф. 6, 12). Духовна боротьба християнина починається прилюдним відреченням від диявола і з'єднанням із Христом у святому таїнстві Хрещення, а утвердження християнина в його духовному зростанні здійснюється через участь у таїнствах Покаяння та Євхаристії.

913. У центрі уваги Церкви — людська особа та її діяльність, яка має суспільно-політичний і духовний виміри. Діяльність людини розглядається у світлі

⁸⁸ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву Lumen gentium* [«Світло народів»], 44.

⁸⁹ Там само, 31.

⁹⁰ Йоан Золотоустий, *Коментар на Послання до євреїв*. Гомілія 30, 2.

⁹¹ II Ватиканський Собор, *Догматична конституція про Церкву Lumen gentium* [«Світло народів»], 23.

⁹² Пор.: Патріарх Йосиф, *Звіт про католицьку Церкву в Україні* (18 липня 1982).

⁹³ Патріарх Йосиф, *Завіщення* (22.12.1981).

переображення світу та спасительного посланництва Христа. Адже Христос «діє у серцях людських силою Духа свого, не тільки пробуджуючи прагнення майбутнього віку, а й також оживляючи, очищаючи і зміцнюючи ті шляхетні прагнення, завдяки яким людська спільнота старається вчинити власне життя більш людським»⁹⁴.

3 Кодексу канонів Східних Церков

Кан. 584 — § 1. Виконуючи доручення Христа євангелізувати всі народи і спонукувана ласкою і любов'ю Святого Духа, Церква визнає себе цілковито місіонерською.

§ 2. Євангелізація народів повинна відбуватися так, щоб при збереженні непорушності віри і звичаїв, Євангеліє могло виявитись у культурі окремих народів, а саме в катехизі, у власних літургічних обрядах, у сакральному мистецтві, у партикулярному праві і, нарешті, у всьому церковному житті.

Кан. 585 — § 1. Завданням кожної Церкви свого права є невпинно дбати, щоб, згідно з приписами загального права, через належно підготовлених і посланих компетентною владою проповідників, Євангеліє голосилось для усього світу під проводом Римського Архієрея.

§ 2. При Синоді Єпископів або Раді Ієрархів повинна бути комісія для підтримання успішнішої співпраці всіх єпархій у місійній діяльності Церкви.

§ 3. В окремих єпархіях повинен бути призначений священник для того, щоб успішно підтримувати місійні починання.

§ 4. Вірні повинні плекати в собі та в інших пізнання і любов до місій, за них молитися, розвивати покликання та щедро підтримувати їх своїми засобами.

Кан. 586 — Суворо забороняється будь-кого змушувати до вступу в Церкву або негідними способами намовляти чи заманювати; всі вірні мають старатися, щоб було забезпечене право на релігійну свободу, щоб нікого не відстрашувати від Церкви ганебними утисками.

Кан. 587 — § 1. Тих, що хочуть з'єднатися з Церквою, слід допускати за допомогою літургічних церемоній до катехуменату, який не повинен бути чистим викладом догм і заповідей, але навчанням усього християнського життя і належно розробленим вишколом.

§ 2. Ті, хто належить до катехуменату, мають право бути допущеними до літургії слова та інших літургічних відправ, не застережених для вірних.

§ 3. Партикулярне право має видати норми, які регулювали б проходження катехуменату, окреслюючи обов'язки оглашених і визначаючи їхні права.

Кан. 588 — Оглашеним можна, згідно з приписом кан. 30, приписуватись до будь-якої Церкви свого права; слід, однак, мати на увазі, щоб не радити їм нічого, що могло б їм заважати належати до Церкви, яка більше відповідає їхній культурі.

⁹⁴ II Ватиканський Собор, *Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі Gaudium et spes* [«Радість і надія»], 38.

Кан. 589 — Місіонери, чужоземні чи місцеві, повинні бути наділені відповідними прикметами й обдаруванням; вони повинні мати належну підготовку з місіології і місіонерської духовності, а також бути обізнаними з історією і культурою народів, яких треба євангелізувати.

Кан. 590 — У місійній діяльності слід старатися, щоб новоутворені Церкви якнайскоріше osiąгнули зрілість і повністю сформувались так, аби під проводом власної єрархії могли самі про себе подбати, взяти на себе і продовжувати справу євангелізації.

Кан. 591 — Місіонери повинні наполегливо дбати, щоб:

1-е — розумно підтримувати серед неофітів покликання до священнослужіння так, щоб новоутворені Церкви якнайскоріше мали в досталь місцевих священнослужителів;

2-е — катехити були так навчені, аби, неначе надійні співпрацівники священнослужителів могли якнайкраще виконувати своє завдання в євангелізації, а також у літургичній діяльності; партикулярне право повинно подбати, щоб катехити мали належну винагороду.

Кан. 592— § 1. З особливою дбайливістю слід розгортати на територіях місій відповідні форми апостоляту мирян; треба підтримувати інститути посвяченого життя, з врахуванням своєрідності і характеру окремих народів; необхідно, в разі потреби, засновувати школи та інші такого роду заклади християнського виховання і культурного поступу.

§ 2. Слід також старанно і розумно підтримувати діалог і співпрацю з нехристиянами.

Кан. 593 — § 1. Усі пресвітери будь-якого стану, які трудяться на місійних територіях, немов утворюючи один пресвітерії, повинні з запалом співпрацювати в євангелізації.

§ 2. Вони разом з іншими християнськими місіонерами повинні, згідно з приписом кан. 908, охоче співпрацювати, щоб дати єдине свідоцтво про Христа Господа.

Кан. 594 — Території місій є ті, що їх визнає як такі Апостольський Престол.

Кан. 598 — Божою і католицькою вірою треба вірити в усе те, що міститься в слові Божому, написаному або переданому, а саме в єдиному депозиті віри, дорученому Церкві, і що одночасно як об'явлене Богом подає до вірування учительський уряд Церкви, чи то в урочистій постанові, чи у звичайному і загальному навчанні; це виявляється у спільному визнанні вірних під проводом священного учительського уряду; отже, всі вірні зобов'язані уникати суперечних цьому доктрин.

Кан. 646 — Передусім Ієрархи повинні невтомно підтримувати церковні університети й факультети, а саме ті, що розглядають Боже Об'явлення та зокрема плекають пов'язані з ним науки і через те тісно поєднані з церковним завданням євангелізації.

Біблійно-богословські роздуми

Ті ж, що прийняли його слово, охрестились, і того дня до них пристало яких три тисячі душ. Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах. І страх напав на кожну душу: багато було чудес і знаків, що їх апостоли робили. Всі віруючі були вкупі й усе мали спільним. Вони продавали свої маєтки та достатки й роздавали їх усім, як кому чого треба було. Щодня вони однодушно перебували у храмі, ламали по домах хліб і споживали харчі з радістю і в простоті серця; хвалили Бога і втішались любов'ю всього люду. Господь же додавав щодня (до церкви) тих, що спасалися (Ді. 2, 41–47).

Цей уривок Святого Письма описує перший плід апостольської проповіді одразу після Зіслання Святого Духа: охрестилося близько трьох тисяч душ і щодня додавалися ті, що спасалися. **Місійний характер ранньої Церкви** є таким очевидним, що не треба дуже на ньому наголошувати. Про нього читаємо у подальшій розповіді Діянь апостолів і бачимо, як швидко Євангельська проповідь розходилася по тодішньому цивілізованому світі. У Посланнях апостола Павла та інших апостолів читаємо про конкретні поучення та звернення до новостворених християнських спільнот. Місійний характер Церкви втілений у таких постатях, як Андрій Первозванний, що кличе свого брата Симона, Филип, що кличе Натанайла (див. Йо. 1, 40–41. 45–46). Немічні й недужі йдуть і розголошують про те, що Ісус їх зцілив: прокажений (див. Мр. 1, 45), глухо-німий (див. Мр. 7, 36), розслаблений (див. Йо. 5, 15). Місійний характер християнства навіть впливає із самого грецького слова εὐαγγέλιον (*евангеліон*, дослівно — **Добра Новина**). Якщо комусь щось добре стається, така людина відчуває обов'язок поділитися цим з іншими.

Місії у нашій Церкві

Чомусь у минулому помилково вважали, що наша Церква покликана жити в своїй українській, ба навіть галицькій ізоляції, що місії щодо чужих, нехрещених, непросвічених Божим Словом це не для нас, а для зрілих церковних громад, а передусім для Римо-Католицької Церкви. Натомість, живучість Церкви саме полягає в тому, що вона **здатна свідчити про Христа** та ділитися його Благовістю з іншими. А те, що ми зберігаємо велике багатство Києво-візантійського передання не повинно бути перепорою — навпаки, коли його супроводжувати доброю катехизою і гарною та багатою літургійною практикою, воно дає **живе свідчення про духовні цінності**, на протиположність порожнечі нинішнього зматеріалізованого світу.

Нині на території вже існуючих парафіяльних спільнот, де б вони не були розташовані — чи то в Україні, чи то на поселеннях, — є **безліч людей, які прагнуть Божого Слова**. Не всі вони українці чи українського походження. Але якщо ми переконані, що Христос є Спасителем людства і Єдиною Дорогою до Бога, то було б дивно, якби ми не відчували обов'язку ділитися тим скарбом віри, який самі одержали з Божої благодаті. Господь нам пригадує: «Даром прийняли, даром давайте!» (Мт. 10, 8) і сам ставить себе за приклад відкритості до людини, яка шукає істину і благодать Божу: «того, хто до мене прибуде, я не відкину» (Йо. 6, 37).

Місійний дух у парафіяльному житті

Якщо парафія покликана також жити місійним духом, то на що треба звертати увагу? Бути місійною парафією не обов'язково означає, що її члени щодня виходять на центральну площу міста чи стають перед храмом і починають проповідувати (хоч це не було б погано!). Місійна парафія є **місцем привітним і гостинним для своїх і чужих**. Її члени сяють **світлом євангельського благочестя**, вміють сказати кожному добре слово, є людьми молитви, дають приклад чесного боговгодного життя, є світилами добрих діл — світлом для світу і сіллю землі (пор. Мт. 5, 13—16). Ці прикмети проявляються, **перш за все, щодо найближчих**: до рідних і нерідних дітей, братів і сестер, батьків, парафіян та до тих, яким доручено вести спільноту. А далі вони проявляються **назовні**, до членів інших релігійних громад і спільнот, до цивільної влади і до зовсім чужих людей. Як спільнота, жива парафія слідує за діяльністю Церкви в інших частинах світу і вміє відгукнутись, коли треба допомогти чи підтримати її місійну діяльність, де б вона не проявлялась.

А у своєму середовищі бути місіонарем сьогодні означає не боятися **відкрито свідчити** про свою віру. Жива парафія виховує своїх дітей і молодь у місійному дусі, щоб вони знали основні правди своєї віри і не боялися про них говорити перед іншими. Найпростіша проповідь, до якої треба заохочувати кожного віруючого християнина — це зробити на собі **знак хреста**, проходячи попри храм, на початку подорожі (нп., в автобусі, поїзді чи літаку), перед їжею тощо і так нагадуючи собі й іншим про Божу присутність. Який це чудовий звичай, що по селах Західної України селяни донині між собою вітаються християнським привітом «Слава Ісусу Христу!» і то не лишень, коли присутня духовна особа. Взагалі, треба собі поставити дуже просте запитання: **моя поведінка говорить про те, що я християнин**, чи ні? Пам'ятаймо, що серед нас живе багато людей, які або відстали від Церкви з різних причин, або не ходять, бо не було кому їм просто сказати: «Прийди та подивись!» (Йо. 1, 46).

У парафіяльній спільноті треба жити так, щоб вона була знаком євангельської радості і життя в Бозі. Остаточного місійного духу виражається у **всій діяльності церковної громади**, бо коли вона є знаком Божої присутності у світі, вона сама собою проповідує Добру Новину. І коли в Церкві сьогодні говорять про **євангелізацію**, то часто це слово має широке значення, яке охоплює цілість християнського життя.

ОСОБИСТИЙ ІСПИТ СУМНІННЯ

1. Чи я особисто плекаю місійний дух у своєму житті?
2. Чи з моєї поведінки видно, що я християнин?
3. Чи відважуюсь я з чужими людьми починати розмову про Бога, про віру, про християнський погляд на різні суспільні питання?

ІСПИТ СУМНІННЯ ДЛЯ ПАРАФІЯЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Чи наша парафіяльна спільнота живе місійним духом? Як?

2. Що можна було б зробити в нашій парафії для зміцнення її свідчення про Христа назовні?
 3. Чи наша парафія плекає доступність і відкритість, тобто готовність ділитися своїми духовними скарбами з усіма, хто прагне зустрічі з Христом.
-

Тези для проповідей

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ?

- Відходячи до свого Отця, Ісус Христос залишив своїм учням таку заповідь: «Дана мені всяка влада на небі й на землі. Ідіть, отже і зробіть учнями всі народи; хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 18–20).
- Цю заповідь учні Христові почали здійснювати одразу після того, як вони одержали дар Духа Святого. В Діяннях апостолів читаємо, як щоденно Господь побільшував кількість тих, що спасалися, тобто що громада збільшувалася з кожним днем (Ді. 2, 41–47).
- Місійний характер християнства виражається самим грецьким словом *εὐαγγέλιον* (*евангеліон*, дослівно — Добра Новина). Якщо комусь щось добре стається, така людина відчуває обов'язок поділитися цим з іншими.
- Блаженніший Святослав закликає кожну парафію у нашій Церкві нести у світ Христову науку та перемінювати світ Христовим Духом. Він заохочує нас бути «духовною криницею» для світу і не соромитися своєї віри, відважно свідчити про Христа і боронити Церкву перед тими, які пробують нанести їй шкоду.
- Взагалі, треба собі поставити дуже просте запитання: моя поведінка говорить про те, що я християнин, чи ні? Пам'ятаймо, що серед нас живе багато людей, які або відстали від Церкви з різних причин, або не ходять, бо не було кому їм просто сказати: «Прийди та подивись!» (Йо. 1, 46).
- Кожна парафіяльна спільнота повинна бути знаком євангельської радості і життя в Бозі. Остаточно місійний дух виражається у всій діяльності церковної громади, бо коли вона є знаком Божої присутності у світі, вона сама собою проповідує Добру Новину. Саме сьогодні говорять про *євангелізацію* в широкому значенні, яке охоплює цілість християнського життя.
- Бути «живою парафією» означає також бути «місійною парафією», готовою ділитися Доброю Новиною з усіма, незважаючи на походження чи на національність. Ми покликані бути «світлом для світу» і «сіллю землі». Отже, працюймо над нашим місійним духом, будьмо відкриті до всіх і готові ділитися нашими духовними скарбами з усіма, хто прагне зустрічі з Христом, бо в тому й суть «живої парафії».

Проповідь

Перед своїм Вознесінням Ісус Христос дає таку заповідь апостолам: «Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангелію всякому творінню» (Мр. 16, 15). Цими словами Ісус Христос посилає своїх учнів проповідувати Благовість всьому світові (пор. Еф. 1, 20). Але ще не було Церкви як такої. Було, щоправда, певне коло учнів, але після Воскресіння їх охопили сумніви і страх. У таких обставинах Церква не могла виникнути — це сталося щойно у день П'ятдесятниці. Для апостолів важливо було зустріти Воскреслого, який, бачачи їхню непевність, повторює «Мир вам» (Йо. 20, 21), а також запевняє: «Я з вами аж до кінця віку» (Мт. 28, 20). Для виконання апостольської місії потрібен був і подарунок Воскреслого Христа: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи, відпустяться їм, кому ж затримаєте — затримуються» (Йо. 20, 22–23).

На 50-й день після Воскресіння апостоли разом з Богородицею зібрались у горниці (світлиці) одного дому в Єрусалимі. Горниця — це як материнське лоно, з якого народжується Церква. У перших учнях, які моляться, визріває щось нове, що невдовзі заволодіє усім світом.

Другий Ватиканський Собор наголошує, що Церква у своїй сутності є місійною, її місійна діяльність торкається періоду між першим і другим приходом Ісуса Христа (пор. Декрет про місійну діяльність Церкви *Ad gentes*).

Парафію можна прирівняти до одного з камінчиків мозаїки Церкви. Місія, чи євангелізація, стосується кожного аспекту діяльності Церкви, а отже і парафії. Парафія — це місце постійної, «неустанної» місії.

Розглянемо деякі аспекти місії у парафіяльному житті та їхній взаємозв'язок:

1. Мартирія — свідоцтво віри

1.1. Ісус Христос є основою християнської віри і прикладом проповідування

Боже Слово, Ісус Христос, «Слово, яке стало тілом», є основою і змістом проповіді, мета якої — поширення християнської віри. Сам Ісус Христос є Словом до людини. Він входив у життєве становище людей, промовляв зрозумілою для кожної людини мовою. Учні, які завершили «школу Ісуса», пішли у світ проповідувати людям Євангеліє.

1.2. Релігію і віру не можна відділити від способу життя людини

Через тенденцію індивідуалізації людської особи сьогодні може скластися враження, що релігійність є приватною справою, а тому не потрібно Церкви. Але ж Церква — це люди. Для проповідування потрібні люди, які свідчать віру власним життям. Тоді стає зрозуміло, що Ісус Христос — «приятель життя». Папа Павло VI говорив: «Людина наших часів охочіше слухає свідків, аніж учителів, а якщо й слухає учителів, то лише тому, що вони є свідками». Є очевидним, що проповідування повинно орієнтуватися на Святе Письмо, науку Церкви. Але воно мусить враховувати також конкретну ситуацію адресата.

Другий Ватиканський Собор роз'яснює, що означає бути християнином в цьому світі і часі. Проповідування повинно торкатися радощів і надії, смутку і журби сучасних людей⁹⁵. Тут документ особливо згадує про убогих і пригноблених.

1.3. Кожний віруючий — уповноважений через Хрещення і Миропомазання — має право і обов'язок проповідувати (пор. Догматична конституція про Церкву 10).

Проповідник Євангелія мусить, передусім, сам бути слухачем цього Слова, бо віра походить від слухання (пор. Рим. 10, 17). Те, чим володіємо, можемо передавати далі.

⁹⁵ Конституція про Церкву в сучасному світі.

1.4. Проповідування є єдністю між словом і ділом; свідчення Слова

Свідчення віри повинно йти від кожного особисто чи від групи людей — у навчальних закладах, на робочому місці, в політиці, економіці... Християни завдяки своїй вірі повинні бути «п'ятим Євангелієм» у світі, тобто бути святими. Сучасне суспільство потребує святих лікарів, учителів, політиків, бізнесменів...

Богослов Ганс Урс фон Балтазар говорить: «Святі є живим і правдивим коментарем Євангелія». Тут особливо згадуємо про мучеників, зокрема XX ст., які опечатали проповідання власною кров'ю.

1.5. Різні форми поширення віри

- Проповіді.
- Духовний провід.
- Народні місії (наприклад в стилі Редемптористів), реколекції.
- Праця в засобах масової інформації.
- Катехизація на різних рівнях.

Проповідування належить до сутності життя Церкви і парафії. Погляньмо, як воно пов'язане з дияконією і кінонією.

2. Дияконія

Історію Бога і людини можна окреслити як дияконію. Досвідчення Бога в Старому Завіті (Яхве — я той, хто є) показує, що Бог є «вседобрий», «всемогутній», «всезнаючий»... Бог стоїть на боці людини, Він вірний, визволяє з неволі і пригноблення. Це знаходить глибоке вираження у постаті Ісуса з Назарету. На Його прикладі показана єдність між проповіданням і зціленням та прощенням. Звідси випливає, що зустріч із потребуєчими лежить у центрі християнського соціального служіння.

Веренфрід ван Страатен говорить: «Суттю мого покликання є витирати сльози там, де плаче Бог. Бог не плаче в небі, де Він перебуває у світлі вічної слави. Бог плаче на землі. Сльози потребуєчих є сльозами Ісуса, а сльози Ісуса є сльозами Бога. Бог плаче в потребуєчих і терплячих людях нашого часу. Ми не можемо любити Бога, якщо не витremo їхні сльози»⁹⁶.

3. Кінонія

У біблійному розумінні кінонія — це відносини між покликаними до Бога (до Ісуса Христа), а також спільнотність усіх християн. Християнська (парафіальна) спільнота існує завдяки тому, що кожний її член покликаний і прийнятий Богом. Без фундаменту віри така спільнота не могла б існувати. Тоді не було б богослужінь і звершення Святих Таїнств.

Кінонія відчутна і в формах політично-соціальної дияконії, де йдеться про умови життя слабших.

Єдність між людьми і Божою любов'ю особливо виражена у спільній молитві, в богослужіннях. Євхаристія вказує і на зв'язок з іншими помісними церквами в лоні Вселенської Церкви.

Літургія не повинна завершуватися разом з відправою у храмі. «Тоді він повелів їм посадити всіх гуртками на моріжку» (Мр. 6, 39). Спільнота (парафіальна спільнота) є місцем, де люди збагачують віру, ділячись своїм життям. Тут кожний може мати слово. Недільна Літургія повинна була б мати продовження в родині, наприклад за спільним обіднім столом.

⁹⁶ Werenfried van Straaten, *Wo Gott weint*. Georg Bitter Verlag 1969, s. 12-13.

Хто є носієм місії у парафії? Звичайно, всі, хто творить цю спільноту, в міру своїх можливостей. Прадавня легенда розповідає, як диявол просив Ісуса, щоб не вмирав на хресті, бо хто буде проповідувати, оздоровляти людей на землі. А Ісус каже: «Я покликав Петра, Йоана і ще кількох». На це диявол: «Але цих кілька людей не зможуть нічого зробити». А Ісус: «Вони покличуть інших, а ті ще інших, так школа буде розвиватися». Диявол наполягає: «А якщо їм перейде бажання, вони можуть посваритися. Чи це не ризиковано?» На що Ісус: «Так, це дуже ризиковано, але іншого плану я не передбачив!»

Важливою рисою Божої педагогіки є довіра до людини. А завдання людини — цю довіру вдячно прийняти й оправдати, будучи «сіллю землі... світлом світу» (Мт. 5, 13—14).

Із Пастирського листа Блаженнішого Святослава...

Закінчення

Дорогі у Христі! Слухаючи чи читаючи ці рядки, не один з вас, можливо, подумав: хто ж має здійснювати ці такі важливі й потрібні завдання? Хто повинен подбати про те, щоб наші парафії були справді живими? Може, єпископ? Може, наш парох разом з іншими душпастирями? Може, ще трохи катехити чи богопосвячені особи, якщо їхній монастир знаходиться на території парафії? Відповідь на ці запитання проста: за оживлення парафії несе відповідальність кожен із нас. Заповіді Христові стосуються всіх без винятку вірних. Всі ми творимо Єдину, Святу, Соборну і Апостольську Церкву. Тому всі маємо бути «живими каменями» у будівлі нашої парафії, яка є втіленням цієї Церкви в нашій місцевості.

Тому закликаю вас усіх: відчиніть двері своїх душ і домівок Христові, дозвольте Його Святому Духові вас перемінити, очистити і скріпити Божою любов'ю! Запрошую усіх — мирян, богопосвячених осіб і духовенство — до оновлення нашого церковного буття на рідних землях і на поселеннях. Скріплені Божою благодаттю та довірою до Його Святого Провидіння, яке впродовж віків провадить нашу Церкву, берімося до праці!

Поручаю всіх вас, дорогі у Христі, материнському заступництву Пресвятої Богородиці. Вона, наша Небесна Ненька, нехай провадить нас до свого Божественного Сина! Нехай моляться за нас святі покровителі української землі, а особливо — блаженні новомученики минулого століття. Вони ціною важких страждань, а часто найвищою жертвою власного життя, робили нашу катакомбну Церкву справді живою і життєдайною. Їхній приклад і їхнє заступництво нехай будуть для нас знаком надії та запорукою Господнього благословення у нашій праці.

Благословення Господнє на Вас!

+ Святослав

Дано у Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
2 грудня 2011 року Божого

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Божє Слово і катехизація (керигма)	5
<i>Пізнання правд віри і їх втілення в щоденне життя</i>	
Розділ 2. Літургія і молитва	21
<i>Участь у літургійному, тайнственому та молитовному житті на освячення Божого люду</i>	
Розділ 3. Служіння ближньому (дияконія)	43
<i>Приділення особливої уваги потребуючим як у самій парафії, так і поза нею</i>	
Розділ 4. Провід — управління дарами	57
<i>Служіння єпископа з душпастирями у співпраці з мирянами на спільну користь — управління дарами (часу, таланту і скарбу)</i>	
Розділ 5. Єдність, сопричастя (кінонія)	73
<i>Плекання духовної єдності Христової Церкви та сприяння єдності всіх християн (єкуменізм)</i>	
Розділ 6. Місійний дух	93
<i>Свідчити про своє життя в Христі, запрошуючи інших до участі у ньому</i>	

Жива парафія — місце зустрічі з живим Христом
Допоміжні матеріали

Підготовку здійснювала Робоча група з реалізації Стратегії розвитку УГКЦ на період до 2020 року

Літературна редакція Анна Бліновська
Технічна редакція Ярослава Микулинецька

www.zhyvaparafia.org.ua

